

PHẦN III

DI TÍCH LỊCH SỬ QUẢNG BÌNH Phục vụ tham quan, nghiên cứu khoa học

I. DI TÍCH LỊCH SỬ CHIẾN TRANH Phục vụ tham quan, nghiên cứu

BANG – LÀNG HO Di tích chiến tranh cách mạng *Điểm tham quan*

- Giá trị lịch sử của di tích:

Bang – làng Ho thuộc vùng quê Phú Thủy, huyện Lệ Thủy. Đầu năm 1961, tại khu vực Bang – Làng Ho, Bộ Tư lệnh Đoàn 559 chọn làm khu căn cứ và sở chỉ huy. Tại đây đã vinh dự đón đồng chí Trường Chinh vào làm việc. Năm 1973 nơi đây còn tổ chức đưa đón Hoàng Thân Xi-han-úc của Vương quốc Campuchia.

- Địa điểm: Xã Phú Thủy - Huyện Lệ Thủy - Tỉnh Quảng Bình.

- Đường đến: Bằng 3 loại ph-ong tiện: đ-ờng bộ, đ-ờng sắt và đ-ờng hàng không.

+ Đ-ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới - Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Phú Thủy.

+ Đ-ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới - Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Phú Thủy.

+ Đ-ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới - Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Phú Thủy.

- Điện thoại liên lạc:

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Lệ Thủy: 052.883613

+ UBND Xã Phú Thủy: 052.882999

BÃI ĐỨC Di tích chiến tranh cách mạng *Điểm tham quan*

- Giá trị lịch sử của di tích:

Nơi đây vào tháng 1-1930 Chi bộ Bãi Đức được thành lập. Chi bộ Bãi Đức được thành lập không chỉ là Chi bộ Đảng Cộng sản đầu tiên ở Tuyên Hoá mà còn

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

---

là Chi bộ đầu tiên ở phía Bắc tỉnh Quảng Bình. Chi bộ thành lập gồm có 7 đảng viên. Nội dung và phương hướng hoạt động của Chi bộ là tuyên truyền mở rộng ảnh hưởng của Đảng, phát triển đảng viên mới, ủng hộ cuộc đấu tranh của nhân dân trong cao trào Xô Viết - Nghệ Tĩnh.

Sau khi thành lập, Chi bộ Bãi Đức đã bắt tay vào việc vận động, xây dựng các tổ chức quần chúng. Thời gian này, Chi bộ đã tổ chức được 4 đội tự vệ khoảng 50 người ở Đương Dầu, Bãi Đức và La Khê.

Thực hiện chủ trương của Tỉnh uỷ Hà Tĩnh và Chỉ thị của huyện Hương Khê về tổ chức kỷ niệm ngày Quốc tế lao động 1-5, Chi bộ đã chỉ đạo, vận động quần chúng tham gia cuộc biểu tình ngày 1-5-1931. Chiều 30-4-1931, Chi bộ bố trí hai đội tự vệ làng Bãi Đức đến nhà lý trưởng Trương Thu Hợp, khống chế và không cho tên này ra khỏi nhà. Mười giờ đêm 30-4, Chi bộ tổ chức 100 người đến tập trung tại Đương Dầu. Cuộc biểu tình đi vòng qua làng La Khê và Bãi Đức rồi kéo xuống ga Tân Ấp. Trước khí thế đấu tranh của quần chúng, bọn thống trị ở Bãi Đức thực sự hoang mang, lo sợ, tên đồn trưởng Tân Ấp phải bỏ chạy lên La Trọng; tên chủ đồn điền ở La Khê, địa chủ ở Bãi Đức... chạy vào đồn Bang Tá ở ga Tân Ấp ẩn náu.

Được tin quần chúng tổ chức biểu tình, 10 giờ ngày 1-5-1931, một tên quan Tây dẫn lính đến Bãi Đức đàn áp. Cuối tháng 5-1931, các đồng chí đảng viên trong Chi bộ lần lượt bị giặc Pháp bắt. Trong những ngày bị cầm tù, các đồng chí đảng viên vẫn giữ vững phẩm chất khí tiết của người cộng sản, đấu tranh chống lại âm mưu và thủ đoạn của kẻ thù, xứng đáng là những chiến sĩ cộng sản đầu tiên trên quê hương Tuyên Hoá.

Tuy Chi bộ Bãi Đức ra đời, tồn tại và hoạt động trong vòng 5 tháng, nhưng Chi bộ đã góp phần giác ngộ lý tưởng cộng sản, lòng yêu nước, tinh thần đấu tranh chống giặc ngoại xâm cho quần chúng nhân dân.

Di tích lịch sử cách mạng Bãi Đức đã đánh dấu một bước ngoặt lịch sử quan trọng trong tiến trình cách mạng của Đảng bộ Quảng Bình. Đây là những "hạt giống đỏ" gieo xuống mảnh đất Quảng Bình; là tiền đề cổ vũ phong trào đấu tranh cách mạng của nhân dân và sự ra đời của các Chi bộ Đảng Cộng sản ở tỉnh Quảng Bình.

- **Địa điểm:** Xã Hương Hoá - Huyện Tuyên Hoá - Tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới - Trung tâm huyện Tuyên Hoá (Thị trấn Đồng Lê) - Xã Hương Hoá.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới - Trung tâm huyện Tuyên Hoá (Thị trấn Đồng Lê) - Xã Hương Hoá.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới - Trung tâm huyện Tuyên Hoá (Thị trấn Đồng Lê) - Xã Hương Hoá.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

- Điện thoại liên lạc:

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Tuyên Hoá: 052.684543

BẾN PHÀ QUÁN HẦU - BẾN PHÀ QUA SÔNG NHẬT LỆ

Di tích chiến tranh cách mạng

Điểm tham quan

- Giá trị lịch sử của di tích:

Bến phà Quán Hầu được thực dân Pháp xây dựng vào năm 1886 nhằm phục vụ cho công cuộc khai phá thuộc địa của chúng.

Trong cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước, bến phà Quán Hầu là địa bàn nằm ở vùng "cán soong" của quân khu IV. Bến phà Quán Hầu là cầu nối giao thông đặc biệt quan trọng trên tuyến quốc lộ 1A giữa hậu phương lớn miền Bắc với chiến trường miền Nam và nước bạn Lào, Campuchia. Bến phà còn là một trong những điểm vượt sông trọng yếu, ác liệt nhất của tuyến đường Hồ Chí Minh lịch sử.

Nhận rõ vị trí chiến lược vô cùng quan trọng của bến phà Quán Hầu, cán bộ chiến sĩ bến phà đã phát huy cao độ chủ nghĩa anh hùng cách mạng, vượt qua bao thử thách gian khổ, hy sinh hoàn thành xuất sắc nhiệm vụ của mình. Trong cuộc chiến tranh phá hoại của đế quốc Mỹ, Quảng Ninh phải chịu nhiều đợt bom đạn dội xuống mảnh đất này. Đế quốc Mỹ đã biến nơi đây thành một "toạ độ lửa" hòng chặn đứng nguồn lực từ hậu phương chi viện cho tiền tuyến, âm mưu chặt đứt "cuống họng" mạch máu giao thông tại dải đất hẹp Quảng Bình, mà trọng điểm là bến phà Quán Hầu.

Trong tám năm chống chiến tranh phá hoại của đế quốc Mỹ, bến phà Quán Hầu đã đưa hàng triệu chuyến phà, gần 2 triệu lượt xe, vận chuyển hàng trăm tấn hàng hoá, hàng chục vạn lượt bộ đội thanh niên xung phong với vũ khí trang bị kể cả xe pháo, tên lửa vượt sông vào chiến trường. Đặc biệt đã chuyển một lượng vật chất và binh lực kịp thời phục vụ cho các chiến dịch lớn như: Chiến dịch đường 9 Nam Lào; chiến dịch Mậu Thân 1968; chiến dịch mùa xuân 1972 và chiến dịch Hồ Chí Minh lịch sử 1975 góp phần vào sự nghiệp giải phóng miền Nam, thống nhất đất nước.

Năm 1996, Tổng Công ty xây dựng cầu Thăng Long và cán bộ, nhân dân Quảng Bình làm lễ khởi công xây dựng cầu Quán Hầu. Năm 2000 trên bến phà Quán Hầu một cây cầu vĩnh cửu, hiện đại bắc qua sông, kết thúc vai trò lịch sử của bến phà.

- Địa điểm: Xã Lương Ninh; Xã Võ Ninh - Huyện Quảng Ninh - Tỉnh Quảng Bình.

- Đường đến: Bằng 3 loại phương tiện: đường bộ, đường sắt và đường hàng không.

+ Đường sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Ninh (Thị trấn Quán Hầu) – Xã Lương Ninh (bờ Bắc) ; Xã Võ Ninh (bờ Nam).

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Ninh (Thị trấn Quán Hàu) – Xã Lương Ninh (bờ Bắc) ; Xã Võ Ninh (bờ Nam).

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Ninh (Thị trấn Quán Hàu) – Xã Lương Ninh (bờ Bắc) ; Xã Võ Ninh (bờ Nam).

- Điện thoại liên lạc:

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Quảng Ninh: 052.872790

+ UBND Xã Võ Ninh: 052.872104

+ UBND Xã Lương Ninh: 052.872181

BẾN PHÀ LONG ĐẠI

Di tích chiến tranh cách mạng

Điểm tham quan

- Giá trị lịch sử của di tích:

Bến phà Long Đại nằm ở ngã ba sông Long Đại và Kiến Giang đổ ra sông Nhật Lệ; phía Bắc phà thuộc xã (Long Đại cũ) Hiền Ninh, phía Nam phà thuộc xã Xuân Ninh. Ban đầu phà Long Đại do Ty Giao thông Quảng Bình quản lý, phục vụ giao thông cho khu vực và miền Tây Quảng Bình. Từ mùa khô 1967 - 1968 chuyển sang quân đội quản lý, do Đại đội 16 anh hùng thuộc binh trạm 16 ngày đêm bám trụ kiên cường để thông phà cho xe qua.

Nhận rõ đây là một trong những điểm chiến lược vô cùng quan trọng trên con đường chi viện của hậu phương miền Bắc cho tiền tuyến miền Nam, nên đế quốc Mỹ đã đánh phá rất ác liệt vùng này, cái tên phà Long Đại được bộ đội và thanh niên xung phong gọi là phà "Long Đầu". Bom đạn của giặc Mỹ đã làm rung chuyển rừng núi, cây xói đất đai và lòng sông, thế nhưng Phà và người giữ Phà vẫn đứng vững trên vị trí của mình đảm bảo cho xe qua, đưa hàng ra chiến trường.

Để bảo vệ bến phà Long Đại, ngoài Đại đội C16 còn có Tiểu đoàn 6 cao xạ, lực lượng dân quân tự vệ Xuân Ninh, Hiền Ninh, Long Đại, Bệnh viện huyện Lê Ninh cùng tham gia cứu thương, điều trị cho thương bệnh binh là bộ đội, thanh niên xung phong ở khu vực này. Do yêu cầu đảm bảo vận chuyển liên tục để tránh những khi bị địch đánh phá xe tắc, phà tắc, từ tháng 11-1971 ở khu vực này phát triển thành hai cầu phao cách nhau 500 m.

Sau khi Hiệp định Pari, các đồng chí lãnh đạo Trung ương Đảng và quân đội về dự duyệt binh tại khu vực bến phà. Đây là lễ duyệt binh lớn của ta sau những năm miền Bắc chống chiến tranh phá hoại của giặc Mỹ.

- Địa điểm: Xã Xuân Ninh; Xã Hiền Ninh - Huyện Quảng Ninh - Tỉnh Quảng Bình

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Ninh (Thị trấn Quán Hàu) – Xã Xuân Ninh (bờ Bắc) ; Xã Hiền Ninh (bờ Nam).

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Ninh (Thị trấn Quán Hàu) – Xã Xuân Ninh (bờ Bắc) ; Xã Hiền Ninh (bờ Nam).

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Ninh (Thị trấn Quán Hàu) – Xã Xuân Ninh (bờ Bắc) ; Xã Hiền Ninh (bờ Nam).

- Điện thoại liên lạc:

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Quảng Ninh: 052.872790

+ UBND Xã Xuân Ninh: 052.936231

+ UBND Xã Hiền Ninh: 052.936273

BẾN PHÀ GIANH

Di tích lịch sử, di tích chiến tranh cách mạng

Điểm tham quan

- Giá trị lịch sử của di tích:

Bến phà Gianh nổi đời bờ sông Gianh, được xây dựng vào năm 1886 nhằm phục vụ cho công cuộc khai phá thuộc địa của thực dân Pháp. Nơi đây đã từng chứng kiến nhiều sự kiện trong lịch sử dân tộc như chiến tranh Đại Việt - Chămpa; Trịnh - Nguyễn phân tranh; chiến tranh chống thực dân Pháp và đế quốc Mỹ. Đặc biệt là trong kháng chiến chống Mỹ, cứu nước.

Từ năm 1954, bến phà Gianh bắt đầu thực hiện sứ mệnh đích thực của mình, vận chuyển hàng hoá, xe và hành khách qua sông phục vụ công cuộc xây dựng và bảo vệ Tổ quốc.

Năm 1960, ngoài bến phà cũ, bến phà Gianh mới được xây dựng cách bến cũ 5 km về phía thượng lưu.

Năm 1964, đế quốc Mỹ đã mở đầu cuộc chiến tranh phá hoại ở miền Bắc, lúc này bến phà Gianh có một vị trí chiến lược quan trọng, nên đây được coi là "toa độ lửa", là "túi bom" mà đế quốc Mỹ thả xuống nhằm chặn đứt sự chi viện sức người, sức của từ hậu phương lớn miền Bắc vào tiền tuyến lớn miền Nam. Cuộc chiến đấu trên bến phà Gianh là cuộc đọ sức quyết liệt 8 năm liền của lực lượng dân quân ở các xã nằm hai đầu bến phà như Quảng Thuận, Quảng Phúc, Hạ Trạch, Thanh Trạch... Trong 8 năm đó, những năm 1965 - 1968 và 1972 là những mốc thời gian có tính thử thách khốc liệt nhất. Không quân, hải quân Mỹ đã liên tiếp dội xuống bến phà hàng nghìn tấn bom đạn. Bình quân mỗi m² mặt nước và mặt bến phải hứng chịu một tấn bom đạn của đế quốc Mỹ. Đặc biệt chúng còn sử dụng bom laze, từ trường, napan đánh vào phương tiện vượt sông, phá huỷ 47 chiếc phà,

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

---

39 ca nô, 78 cán bộ, chiến sĩ đã anh dũng hy sinh... Khó khăn, gian khổ như thế song bến phà Gianh vẫn đảm bảo mạch máu giao thông thông suốt, chi viện kịp thời cho tiền tuyến miền Nam với khẩu hiệu hành động: "*Đầu đội bom, chân bám phà, tay lái, tay súng, miệng hát bài ca chiến thắng*". Từ năm 1965 - 1975, cán bộ, chiến sĩ bến phà Gianh đã thực hiện việc đưa hàng chục ngàn chuyến phà vượt sông Gianh, chuyên chở hơn 2 triệu lượt xe, hàng triệu tấn hàng hoá, hàng chục vạn cán bộ, chiến sĩ vào Nam ra Bắc... hoàn thành sứ mệnh vẻ vang của mình nối liền huyết mạch Bắc - Nam góp phần vào sự nghiệp thống nhất đất nước. Sau ngày thống nhất đất nước, cầu Gianh tiếp tục sứ mệnh đảm bảo giao thông của mình phục vụ cho sự nghiệp phát triển kinh tế - xã hội của đất nước.

Năm 1998, cầu Gianh được khánh thành, và đây cũng là lúc bến phà Gianh kết thúc vai trò lịch sử của mình.

Ngày nay, trên địa điểm bến phà Gianh tượng đài kỷ niệm chiến thắng sông Gianh được xây dựng.

- **Địa điểm:** Xã Quảng Thuận - Huyện (Quảng Trạch) và Xã Hạ Trạch - Huyện (Bố Trạch) - Tỉnh Quảng Bình

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) – Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) - Xã Hạ Trạch (bờ Nam); Xã Quảng Thuận (bờ Bắc - thuộc huyện Quảng Trạch).

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) - Xã Hạ Trạch (bờ Nam); Xã Quảng Thuận (bờ Bắc - thuộc huyện Quảng Trạch).

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) - Xã Hạ Trạch (bờ Nam); Xã Quảng Thuận (bờ Bắc - thuộc huyện Quảng Trạch).

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Quảng Trạch: 052.513448

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Bố Trạch: 052.862282

+ UBND Xã Quảng Thuận: 052.512258

+ UBND Xã Hạ Trạch: 052.866900

CẢNH DƯƠNG - LÀNG CHIẾN ĐẤU

Di tích chiến tranh cách mạng

Điểm tham quan, du lịch cộng đồng

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Làng Cảnh Dương không những là một trong tám bức tranh hoành tráng, văn vật của Quảng Bình "Son – Hà - Cảnh - Thổ - Văn – Võ - Cổ - Kim" mà còn là

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

---

trong những làng chiến đấu anh dũng, một biểu tượng mẫu mực đối với nhân dân Quảng Bình cũng như nhân dân cả nước.

Trong cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp, Cảnh Dương ở vào một vị trí hết sức quan trọng. Là cầu nối liền vùng tự do Thanh - Nghệ Tĩnh với phân khu chiến trường Bình Trị Thiên, là cửa ngõ phía Bắc của tỉnh Quảng Bình. Vì vậy, đây chính là mục tiêu quân sự quan trọng cần đánh chiếm để hòng chặt đứt mạch máu giao thông, chiếm giữ Đèo Ngang và làm vị trí tiền tiêu quan trọng này. Đặc biệt, với địa thế ở sát biên, gần đường quốc lộ 1A rất thuận tiện cho việc tiến quân về mặt giao thông thủy bộ, nếu chiếm được Cảnh Dương thì cả khu vực Roòn dễ dàng nằm trong vòng kiểm soát của thực dân Pháp.

Nhận rõ vị trí xung yếu của mình, ngay sau ngày toàn quốc kháng chiến, Cảnh Dương đã phát động toàn dân đem hết sức người, sức của ra xây dựng, bố phòng chuẩn bị cho cuộc kháng chiến lâu dài. Hàng trăm người đã lên rừng chặt gỗ, dỡ nhà, lầy cột, kèo, đòn tay để rào làng. Cả làng được che chở trong ba lớp rào dày đặc. Hàng trăm thùng gỗ dùng để chế biến nước mắm đã được huy động đựng cát dựng thành lũy, hàng trăm tường nhà đã được đục thủng làm đường giao thông để dân quân du kích di chuyển trong chiến đấu... Trên ba hướng vào làng đều có vọng gác. Bên cạnh đó, lực lượng dân quân du kích được huấn luyện kỹ về lối đánh du kích và phòng thủ theo kế hoạch tác chiến. Chính vì vậy, trong vòng hơn một năm từ sau Cách mạng tháng Tám đến trước ngày 27-3-1947, với sự nỗ lực lớn Chi bộ Đảng đã lãnh đạo quân và dân Cảnh Dương thành làng chiến đấu, đủ sức đánh bại các cuộc tấn công có quy mô lớn của thực dân Pháp. Suốt cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược, nhân dân Cảnh Dương đã chiến đấu 120 trận lớn nhỏ, trong đó đã đánh bại 4 trận có quy mô lớn.

Phát huy truyền thống của "làng chiến đấu anh dũng", trong cuộc chống chiến tranh phá hoại của đế quốc Mỹ, nhân dân Cảnh Dương đã bám đất, bám làng để bắn máy bay tàu chiến, vận tải đường biển, đường sông, một trong những điểm tập kết vận chuyển của chiến dịch VT5. Cảnh Dương đã làm tròn nhiệm vụ của một làng chiến đấu, xứng đáng với niềm tin yêu của nhân dân cả nước.

Ngày 2-9-1976, Cảnh Dương đã được Quốc hội và Chính phủ phong tặng danh hiệu "Anh hùng lực lượng vũ trang nhân dân".

- **Địa điểm:** Xã Cảnh Dương - Huyện Quảng Trạch - Tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Cảnh Dương.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Cảnh Dương.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Cảnh Dương.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

- Điện thoại liên lạc:

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Quảng Trạch: 052.513448

+ UBND Xã Cảnh Dương: 052.595203

CỰ NĂM

Di tích chiến tranh cách mạng *Điểm tham quan, du lịch cộng đồng*

- Giá trị lịch sử của di tích:

Cự Năm một vùng đất giàu truyền thống cách mạng của huyện Bố Trạch, đây cũng là một trong những mẫu làng chiến đấu anh dũng của tỉnh Quảng Bình.

Ngày 23-7-1947, Quảng Bình bước vào cuộc kháng chiến trường kỳ chống thực dân Pháp. Cự Năm trở thành một vị trí chiến lược quan trọng nằm trên đường liên lạc bí mật của tỉnh và là chiếc áo giáp ngoài của vùng tự do Bố Trạch và cả tỉnh. Xác định rõ vị trí quan trọng của Cự Năm, quán triệt quan điểm kháng chiến của Đảng, Huyện uỷ Bố Trạch chỉ đạo Đảng bộ Cự Năm dồn sức vào việc rào làng, đào giao thông hào, đắp công sự, tổ chức lại lực lượng dân quân, du kích sẵn sàng đánh trả lại giặc Pháp. Cự Năm là một điển hình trong phong trào xây dựng làng chiến đấu, xuất hiện đầu tiên ở Quảng Bình.

Thấy rõ vị trí xung yếu của Cự Năm, sau khi chiếm được thị trấn Hoàn Lão và một số xã ven quốc lộ 1A, trung tuần tháng 4-1947 thực dân Pháp mở cuộc hành quân lên chiếm Cự Năm, với âm mưu chiếm được Cự Năm sẽ cắt đứt được sự phối hợp chiến đấu giữa hai miền Nam, Bắc Quảng Bình đồng thời cô lập cơ quan lãnh đạo của tỉnh ở vùng tự do Tuyên Hoá và Quảng Trạch. Song thực dân Pháp đã vấp phải sự kháng cự quyết liệt của nhân dân. Trong gần một năm từ tháng 4-1947 đến tháng 3-1948, Cự Năm phải đối phó với hơn 26 cuộc càn quét với nhiều hướng của địch. Nhân dân Cự Năm chiến đấu kiên cường, giữ đất giữ làng và lập được nhiều chiến công xuất sắc. Mở đầu là chiến thắng Cồn Nán, tiếp đến là chiến thắng Rú Nguôn, Cồn Tre... Đặc biệt là chiến thắng Cồn Khê, du kích Cự Năm đánh bật hai đại đội địch bảo vệ hơn 1.500 đồng bào bị chúng vây bắt.

Lo sợ "một làng chiến đấu kiểu mẫu" như Cự Năm sẽ phát triển ra nhiều nơi ở Quảng Bình nên địch quyết dốc lực lượng để đánh vào Cự Năm các ngày 1, 2 và mùng 3-4-1948. Chúng huy động 350 quân và bắt thêm 200 thường dân làm bia đỡ đạn, trang bị đại bác 75 ly, 12 xe Jép, 30 ô tô, 7 ca nô, chia thành 4 mũi tấn công vào Cự Năm. Sau 3 ngày chiến đấu ngoan cường, quân và dân Cự Năm đã tiêu diệt được gần 100 tên địch, phá hỏng 4 xe quân sự, 1 ca nô.

Tháng 2-1951, trước tinh thần cách mạng vô song, sự chống trả quyết liệt của quân và dân Cự Năm, thực dân Pháp buộc phải rút quân khỏi Cự Năm và các vị trí như Cồn Troóc, Hạ Lời...

Sau hoà bình 1954, Cự Năm được xây dựng thành một căn cứ vững chắc trên miền Tây Quảng Bình trong thời kỳ chống đế quốc Mỹ xâm lược.

Cùng với những chiến công vang dội trong kháng chiến chống Pháp và những thành tích to lớn trong chống Mỹ, Cự Năm vinh dự được Quốc hội tặng cờ và tuyên dương "Cự Năm anh hùng".

Cự Năm đã đóng góp được nhiều kinh nghiệm quý báu về xây dựng làng xã chiến đấu, là niềm tự hào về truyền thống đánh giặc giữ làng, là nguồn động viên, cổ vũ cho thế hệ hôm nay và mai sau.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

- **Địa điểm:** Xã Cự Năm - Huyện Bố Trạch - Tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) – Xã Cự Năm.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) – Xã Cự Năm.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) – Xã Cự Năm.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Bố Trạch: 052.862258

+ UBND Xã Cự Năm: 052.675552

CHI BỘ PHỐ - NGÔI NHÀ CỦA ÔNG LÊ BÁ TIỆP

Di tích lịch sử cách mạng

Điểm tham quan

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Di tích Ngôi nhà của ông Lê Bá Tiệp là nơi ghi dấu sự ra đời của Chi bộ Phố, quyết định sự thành công của Cách mạng tháng Tám năm 1945 ở thành phố Đồng Hới.

Chi bộ Đảng Cộng sản Đông Dương đầu tiên được thành lập ở thành phố Đồng Hới vào tháng 6-1945 và lấy tên là Chi bộ Phố, lễ thành lập Chi bộ Phố được bí mật tổ chức tại nhà đồng chí Lê Bá Tiệp nằm trên quốc lộ 1A, thuộc phường Đồng Đình (nay là khách sạn Đồng Hới). Chi bộ gồm có 6 đảng viên. Ngoài đồng chí Hoàng Văn Diệm là đảng viên cũ chịu trách nhiệm lãnh đạo, còn 5 đồng chí mới kết nạp là: Tổng Châu Sĩ, Đinh Văn ích, Lê Bá Tiệp, Nguyễn Tú (ở nội thị) và Trần Đông Sơn (ở xóm chợ ga Thuận Lý, do Chi bộ đường sắt giới thiệu về).

Chi bộ Phố ra đời đảm nhiệm vai trò lãnh đạo phong trào cách mạng trong toàn thành phố. Từ đây trong đời sống chính trị của mình, nhân dân thành phố qua mỗi bước trưởng thành đều gắn liền với sự lãnh đạo trực tiếp của tổ chức cơ sở Đảng ở địa phương.

Để chuẩn bị tổng khởi nghĩa giành chính quyền, tại nhà đồng chí Lê Bá Tiệp là trụ sở của Thị bộ Việt Minh Đồng Hới, hai đồng chí "Tổng bộ" Tô Hữu và Hồ Tùng Mậu đã truyền đạt lệnh tổng khởi nghĩa của Trung ương. Hội nghị cán bộ Việt Minh toàn tỉnh đã thống nhất kế hoạch khởi nghĩa và quyết định lấy ngày 23-8-1945 làm ngày khởi nghĩa chung trong toàn tỉnh Quảng Bình, giành chính quyền cấp tỉnh và cấp huyện trước rồi thiết lập chính quyền cơ sở.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

- **Địa điểm:** Phường Hải Đình - Thành phố Đồng Hới - Tỉnh Quảng Bình.
- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.
  - + Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới - Thành phố Đồng Hới .
  - + Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới.
  - + Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới.
- **Điện thoại liên lạc:**
  - + Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844
  - + Phòng Văn hoá Thông tin Thành phố Đồng Hới: 052.825385
  - + UBND Phường Hải Đình: 052.823652

ĐẠI HOÀ - HANG LÈN Di tích lịch sử kháng chiến chống Pháp *Điểm tham quan*

- Giá trị lịch sử của di tích:

Tuyên Hoá là một huyện miền núi nằm ở phía Tây Bắc của tỉnh Quảng Bình, có địa bàn hiểm trở, là vùng tự do của Quảng Bình nối liền vùng tự do Hà Tĩnh, Nghệ An, và Thanh Hoá. Đặc biệt, Tuyên Hoá có hệ thống đường sắt, đường bộ xuyên núi mà sau này trở thành cửa khẩu trung chuyển và là những điểm huyết quan trọng của đường mòn Hồ Chí Minh lịch sử. Với vị trí chiến lược quan trọng đó, tại Hội nghị cán bộ Đảng toàn tỉnh ngày 12-8-1947 tại Thuận Đức, Tỉnh uỷ Quảng Bình đã quyết định dời chiến khu của tỉnh từ Thuận Đức (Đồng Hới) ra hang Lèn, xã Đồng Hoá (Tuyên Hoá).

Tại chiến khu này đã diễn ra Đại hội Đảng bộ tỉnh lần thứ nhất vào ngày ngày 6-1-1948. Sau Đại hội I, phong trào kháng chiến ở Quảng Bình đã có những bước phát triển mạnh mẽ. Phong trào thi đua ái Quốc đã có tác động sâu sắc đến ý thức chính trị của quần chúng, làm cho nhân dân tin tưởng vào sự lãnh đạo của Đảng, sẵn sàng bảo vệ Đảng, bảo vệ thành quả cách mạng đã giành được.

Trước tình hình phát triển nhanh chóng của phong trào kháng chiến ở Quảng Bình, thực dân Pháp đã mở nhiều cuộc càn quét lớn với ý đồ tiêu diệt các cơ quan lãnh đạo của ta nhưng chúng đều vấp phải sự kháng cự quyết liệt nên phải rút lui, các cuộc tập kích đều bị thất bại. Trước khí thế tấn công của ta, thực dân Pháp lâm vào thế bị động, lúng túng, bị tiêu hao sinh lực nhiều. Phong trào kháng chiến ở Quảng Bình đang phát triển, tạo đà, tạo thế tiến lên giành thắng lợi trong giai đoạn cách mạng mới.

Hơn 50 năm qua, Đảng bộ Quảng Bình đã qua 14 kỳ Đại hội, mỗi kỳ Đại hội là một dấu mốc mới trên chặng đường lịch sử hết sức vẻ vang. Cho dù vậy, Đại hội lần thứ nhất tại hang Lèn Đại Hoà vẫn mãi là dấu ấn sâu sắc trên chặng đường lịch sử của Đảng bộ Quảng Bình. Trong những ngày đầu của cuộc kháng chiến đầy gay go và gian khổ, Đảng bộ Quảng Bình đã cùng nhân dân vượt mọi khó khăn tiến hành Đại hội để tìm ra

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

---

con đường đi đúng đắn cho cuộc kháng chiến. Những kết quả đạt được sau Đại hội đã khẳng định các chủ trương chính sách của Đảng tại Đại hội I là hoàn toàn đúng đắn. Ý Đảng hợp lòng dân, từ đó dân hoàn toàn tin tưởng vào Đảng, tin tưởng vào cuộc kháng chiến sẽ đi đến ngày toàn thắng.

- **Địa điểm:** Xã Đồng Hoá - Huyện Tuyên Hoá - Tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bảng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Tuyên Hoá (Thị trấn Đồng Lê) – Xã Đồng Hoá.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Tuyên Hoá (Thị trấn Đồng Lê) – Xã Đồng Hoá.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Tuyên Hoá (Thị trấn Đồng Lê) – Xã Đồng Hoá.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Tuyên Hoá: 052.684543

+ UBND Xã Đồng Hoá: 052.684688

ĐÌNH QUY HẬU

Di tích lịch sử

Điểm tham quan

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Đáp ứng lời kêu gọi cứu nước của Hồ Chủ Tịch (19-12-1946), nhân dân Quảng Bình nói chung và nhân dân Lệ Thủy nói riêng sôi sục chuẩn bị cho cuộc kháng chiến trường kỳ.

Lệ Thủy là một địa bàn được bao bọc bởi hai con đường chiến lược quan trọng là quốc lộ 1A và đường 15A. Trước Cách mạng tháng Tám năm 1945, thực dân Pháp đã xây dựng nhiều đồn bốt để làm căn cứ phòng thủ và đàn áp nhân dân. Nhận thức được tầm quan trọng về địa thế quân sự của huyện, Huyện uỷ và Uỷ ban hành chính huyện đã chỉ đạo nhân dân tiến hành nhiều biện pháp khác nhau để quản lý chặt chẽ địa bàn và xây dựng căn cứ chuẩn bị đánh địch. Trong đó, xây dựng xưởng chế tạo vũ khí đang là nhu cầu cấp bách đặt ra. Huyện Lệ Thủy đã tích cực đóng góp các mặt để xây dựng xưởng chế tạo vũ khí của tỉnh, địa điểm đặt tại đình làng Quy Hậu thuộc xã Tây Hồ (nay là xã Liên Thủy) - một làng có phong trào cách mạng sôi nổi, nhân dân một lòng đi theo kháng chiến. Lúc đầu xưởng có 10 người, trong đó có nhiều anh em là học sinh Trường Kỹ nghệ thực hành Huế, về sau anh em trong làng bổ sung quân lên đến 40 người. Mới trong hai tháng đầu năm 1947, xưởng đã làm được hơn 200 quả lựu đạn, 30 cây đại lao, hàng chục cây

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

---

mác Lào. Về sau khi giặc Pháp đến, xưởng chuyển lên đóng ở Ráng. Một thời gian sau theo yêu cầu của cấp trên, xưởng chuyển về phía Bắc tỉnh. "Xưởng vũ khí Quy Hậu" còn có tên "Xưởng vũ khí Trần Táo" đã đi vào lịch sử chiến đấu của Quảng Bình, của Quân khu IV, ghi nhận sự đóng góp đáng kể vào sự nghiệp xây dựng tiềm lực quân sự để đánh thắng thực dân Pháp.

- **Địa điểm:** Xã Liên Thủy - Huyện Lệ Thủy - Tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Liên Thủy.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Liên Thủy.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Liên Thủy.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Lệ Thủy: 052.863613

+ UBND Xã Liên Thủy: 052.882524

ĐÌNH KIM BẢNG VÀ HANG LÈN CÂY QUÝT

Di tích kháng chiến chống Pháp

Điểm tham quan

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Đình Kim Bảng và hang Lèn Cây Quýt là nơi gắn liền với những sự kiện lịch sử sôi động hào hùng của tỉnh Quảng Bình và của dân tộc trong kháng chiến chống thực dân Pháp. Đặc biệt, nơi đây diễn ra sự kiện Đại hội Đại biểu Tỉnh Đảng bộ Quảng Bình lần thứ II vào ngày 19-5-1949.

Đại hội Đại biểu Tỉnh Đảng bộ Quảng Bình lần thứ II là một sự kiện vô cùng quan trọng trong lịch sử Quảng Bình. Nghị quyết do Đại hội thông qua đã đáp ứng kịp thời những đòi hỏi khách quan cuộc kháng chiến chống Pháp của quân và dân Quảng Bình, đưa phong trào kháng chiến chuyển sang một bước ngoặt mới.

Sau Đại hội, Tỉnh uỷ và Uỷ ban kháng chiến hành chính đã cử một đoàn cán bộ bao gồm các ngành, các giới vào Quảng Ninh và Lệ Thủy xây dựng cơ sở chuẩn bị phát động cao trào kháng chiến. Đảng bộ huyện Quảng Ninh nêu quyết tâm "Hạ sơn" phát động phong trào toàn dân tham gia kháng chiến. Tại Bố Trạch và Quảng Trạch cũng chuẩn bị phối hợp với toàn tỉnh, chỉ đạo quân và dân địa phương đánh mạnh để giữ chân và phân tán lực lượng địch, cùng hai huyện phía Nam của tỉnh dốc toàn bộ lực lượng đấu tranh giành quyền chủ động trên chiến trường.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

Cuối tháng 6-1949, nhận thấy sơ hở của địch là chủ quan ý vào hệ thống đồn bốt dày đặc ở Quảng Ninh và Lệ Thủy. Tỉnh uỷ Quảng Bình họp bất thường quyết định phát động tuần lễ "tích cực cầm cự, chuẩn bị tổng phản công" và lấy ngày 15-7-1949 làm ngày "Quảng Bình quật khởi", với hướng hoạt động chủ yếu ở Quảng Ninh và Lệ Thủy. Tỉnh uỷ cũng đã điều Tiểu đoàn 274 của Trung đoàn 18 và phân công đồng chí Đồng Sĩ Nguyên và đồng chí Thao (Tỉnh uỷ viên) trực tiếp chỉ đạo và phát động cao trào kháng chiến ở hai huyện Lệ Thủy, Quảng Ninh. Ngoài ra, từ ngày 15-22/7/1949, quân dân huyện Bố Trạch, Quảng Trạch cũng đã đồng loạt nổi dậy tấn công đồn địch, đánh địch đi càn, tấn công tàu tuần tiễu của địch... Kết thúc tuần lễ "Quảng Bình quật khởi" quân và dân Quảng Bình đã đánh 120 trận, tiêu diệt và làm bị thương hàng trăm binh lính Pháp, lính nguỵ, phá huỷ nhiều xe quân sự, giải tán 225/268 ban hội tề...

Cao trào "Quảng Bình quật khởi" đã góp phần đưa phong trào kháng chiến của hai huyện phía Nam phát triển thêm một bước mới, đẩy mạnh về phía quốc lộ, mở rộng vùng Quảng Ninh và Lệ Thủy, nối liền mạch máu giao thông liên lạc từ Bắc vào Nam. Quyết tâm "Hạ sơn" với khẩu hiệu "phía Nam mạnh là Quảng Bình mạnh" do Đại hội đề ra sát đúng với tình hình thực tế tỉnh nhà và đã thu được những thắng lợi quan trọng.

Tuần lễ tích cực cầm cự và cao trào kháng chiến "Quảng Bình quật khởi" từ ngày 15-7-1949 được coi là mốc lịch sử, đánh dấu một bước ngoặt vô cùng quan trọng của phong trào kháng chiến ở Quảng Bình.

Di tích lưu niệm sự kiện Đại hội Đại biểu Tỉnh Đảng bộ Quảng Bình lần thứ II (19-5-1949) gồm hai điểm: Đình Kim Bảng và hang Lèn Cây Quýt.

Đình Kim Bảng được xây dựng vào năm 1924 và hoàn thành vào năm 1925. Đình được làm bằng gỗ, gồm đình Tiền và đình Hậu. Năm 1966, Đình bị máy bay Mỹ ném bom làm cháy toàn bộ. Hiện nay, đình được khôi phục lại trên nền cũ đình làng.

Hang Lèn Cây Quýt nằm cách đình Kim Bảng khoảng 500 m. Đây là một di chỉ thuộc hậu kỳ đồ đá do M.Colani phát hiện. Hang Lèn Cây Quýt được sử dụng trong những ngày diễn ra Đại hội II tháng 5-1949 và cũng là nơi cất giấu hàng hoá, lương thực trong chiến tranh chống Mỹ.

- **Địa điểm:** Xã Minh Hoá - Huyện Minh Hoá - Tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Minh Hoá (Thị trấn Quy Đạt) – Xã Minh Hoá.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Minh Hoá (Thị trấn Quy Đạt) – Xã Minh Hoá

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Minh Hoá (Thị trấn Quy Đạt) – Xã Minh Hoá.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

- Điện thoại liên lạc:

- + Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844
- + Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Minh Hoá: 052.57461
- + UBND Xã Minh Hoá: 052.572666

ĐỊA ĐIỂM BÁC HỒ VỀ THĂM QUẢNG BÌNH

Cụm di tích lịch sử

Điểm tham quan

- Giá trị lịch sử của di tích:

Ngày 16 tháng 6 năm 1957, nhân dân Quảng Bình vinh dự đón Bác Hồ vào thăm. Dẫu rằng thời gian Bác lưu lại ở đây là quá ít ỏi, chưa đáp ứng được lòng mong mỏi của mỗi người dân Quảng Bình nhưng với khoảnh khắc lịch sử ấy, Người đã để lại mãi mãi cho toàn thể cán bộ, chiến sĩ và nhân dân Quảng Bình những tình cảm thiêng liêng, những lời dạy bảo ân cần và tấm lòng yêu thương vô bờ bến. Những địa điểm mà Người đến, nay đã trở thành những điểm di tích lịch sử quý báu của Quảng Bình.

1/ Sân bay Lộc Đại - Đồng Hới.

Đây là nơi đầu tiên vinh dự đón Bác và phái đoàn Trung ương vào thăm lúc 8 giờ 30 ngày 16 tháng 6 năm 1957 và cũng là nơi tiễn Bác Hồ trở về Hà Nội.

2/ Trụ sở Ủy ban hành chính tỉnh (nay là trụ sở Công an tỉnh).

Tại đây, Bác có buổi làm việc với các đồng chí trong Thường vụ Tỉnh uỷ, gặp gỡ các đoàn đại biểu dân tộc ít người như dân tộc Vân Kiều (Lê Thủy), dân tộc Khùa, Mày (Tuyên Hoá); Các đoàn đại biểu nhân sĩ trí thức và đoàn đại biểu tôn giáo. Trong buổi nói chuyện, Bác mong muốn tất cả phải đoàn kết, ra sức cố gắng xây dựng quê hương và làm tròn trọng trách là hậu phương vững chắc của tiền tuyến miền Nam.

3/ Hội trường Tỉnh uỷ Quảng Bình (nay là khuôn viên Bảo tàng tỉnh).

15 giờ ngày 16 tháng 6, Bác đã có cuộc họp mặt khoảng 500 đại biểu cốt cán của tỉnh. Bác đã biểu dương cán bộ, nhân dân Quảng Bình, Vĩnh Linh đã có nhiều đóng góp trong thời kỳ kháng chiến và những năm đầu xây dựng chủ nghĩa xã hội.

4/ Sân vận động Đồng Hới.

Tại đây diễn ra cuộc mít tinh lớn đón Bác lúc 16 giờ ngày 16 tháng 6. Bác đã thay mặt Trung ương Đảng và Chính phủ chuyển đến toàn thể nhân dân Quảng Bình, Vĩnh Linh lời chào thân ái. Bác đã nêu lên một số nhiệm vụ trước mắt mà cán bộ, đảng viên và nhân dân Quảng Bình, Vĩnh Linh phải làm.

5/ Nhà nghỉ Sư đoàn 325 và bãi tắm Nhật Lệ.

Đây là điểm cuối cùng mà Bác đến trong chuyến vào thăm Quảng Bình. Sau khi tắm biển Nhật Lệ, Bác đã dự buổi liên hoan văn nghệ cùng cán bộ, chiến sĩ Sư đoàn 325 đến 21 giờ 30 phút.

Theo kế hoạch thì Bác sẽ ở lại Quảng Bình đến chiều ngày 17 tháng 6 năm 1957, nhưng ngày đêm 16 tháng 6 đã có điện của Trung ương mời Bác về vào 7

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

---

giờ sáng hôm sau. Vì vậy, đúng 4 giờ sáng ngày 17/6/1957, các đơn vị Sư đoàn 325, bộ đội địa phương, các lực lượng dân quân tự vệ và hàng vạn đồng bào lưu luyến tiễn Bác về Hà Nội.

Các điểm di tích lưu niệm Bác Hồ ở Quảng Bình có giá trị to lớn đối với nhân dân tỉnh nhà cũng như nhân dân cả nước, giúp chúng ta hiểu về cuộc kháng chiến thần thánh của dân tộc, hiểu thêm được tác phong giản dị, sâu sắc, gần gũi nhân dân của một vị Chủ tịch nước đối với đồng bào chiến sĩ Quảng Bình, khu vực Vĩnh Linh trong những ngày đầu hoà bình mới lập lại trên một nửa đất nước.

Hiện nay các điểm di tích lưu niệm về Bác Hồ vẫn còn nguyên giá trị.

- **Địa điểm:** Thành phố Đồng Hới - Tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới - Thành phố Đồng Hới .

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Thành phố Đồng Hới: 052.825385

ĐỊA ĐẠO VĂN LA

Di tích kháng chiến chống Mỹ

Điểm tham quan

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Trong cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước, thôn Văn La, xã Lương Ninh là một "Toạ độ lửa", nơi có bến phà Quán Hàu ngày đêm làm nhiệm vụ vận chuyển hàng hoá, chi viện sức người, sức của cho chiến trường miền Nam. Giặc Mỹ đã đánh phá ác liệt hòng huỷ diệt nơi đây, nhưng cán bộ và nhân dân thôn Văn La với khẩu hiệu bất tử: "Phà Quán Hàu chưa thông, không tiếc công tiếc của" "Đường chưa thông, không tiếc máu xương". Để chiến đấu đánh trả máy bay giặc Mỹ, bảo vệ an toàn mạch máu giao thông, đảm bảo an toàn tính mạng cho các cụ già, cháu nhỏ và bảo toàn lực lượng khi cần thiết, kế hoạch đào địa đạo được thực hiện.

Trong hai năm (1966-1967), địa đạo được đào xong với chiều dài 200 m; rộng 2,2 m; cao 1,7 m. Địa đạo Văn La không những là nơi trú ẩn mà còn là nơi cấp cứu chiến thương cho bộ đội, những chiến sĩ lái xe và những cán bộ làm nhiệm vụ ở phà Quán Hàu, tạo điều kiện cho lực lượng dân quân du kích an tâm bám trụ chiến đấu, phục vụ chiến đấu, bảo đảm mạch máu giao thông thông suốt, góp phần vào cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước thắng lợi.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

- **Địa điểm:** Thôn Văn La, Xã Lương Ninh - Huyện Quảng Ninh - Tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Ninh (Thị trấn Quán Hàu) – Xã Lương Ninh.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Ninh (Thị trấn Quán Hàu) – Xã Lương Ninh.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Ninh (Thị trấn Quán Hàu) – Xã Lương Ninh.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Quảng Ninh: 052.872790

+ UBND Xã Lương Ninh: 052.872181

ĐỊA ĐIỂM THÀNH LẬP TRUNG ĐOÀN 18

Di tích lịch sử cách mạng

Điểm tham quan

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Ngày 18 tháng 4 năm 1949, Bộ Tư lệnh Liên khu IV ra quyết định thành lập Trung đoàn 18, nhằm tập trung sự lãnh đạo, chỉ đạo kịp thời tạo nên sức mạnh liên kết đầy phong trào chiến tranh du kích lên một bước mới. Lễ thành lập Trung đoàn 18 tổ chức long trọng tại Còi, xã Đồng Hoá, có đại diện của Tỉnh uỷ, Uỷ ban kháng chiến hành chính và trước sự chứng kiến của hàng nghìn dân Tuyên Hoá. Đồng chí Phùng Duy Phiên được cử làm Trung đoàn trưởng, đồng chí Võ Thúc Đồng làm chính trị viên Trung đoàn, đồng chí Nguyễn Hoàng làm Trung đoàn phó và đồng chí Tổng Thái giữ chức tham mưu trưởng Trung đoàn.

Nơi thành lập Trung đoàn 18, ghi lại sự kiện mang giá trị lịch sử tiêu biểu về sự ra đời của Trung đoàn 18 và những chiến công của Trung đoàn anh hùng trong hai cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp và đế quốc Mỹ.

- **Địa điểm:** Xã Đồng Hoá - Huyện Tuyên Hoá - Tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Tuyên Hoá (Thị trấn Đồng Lê) – Xã Đồng Hoá.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Tuyên Hoá (Thị trấn Đồng Lê) – Xã Đồng Hoá.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Tuyên Hoá (Thị trấn Đồng Lê) – Xã Đồng Hoá.

- Điện thoại liên lạc:

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Tuyên Hoá: 052.684543

+ UBND Xã Đồng Hoá: 052.684688

ĐƯỜNG 12A

**Di tích kháng chiến chống Mỹ: Bãi Dinh, Cha Lo, Cổng Trời,
Đèo Mụ Dạ, Đồi 37, Hang Dơi, Hang Tiên...**

Điểm tham quan

- Giá trị lịch sử của di tích:

Đường 12A có chiều dài 44 km, từ ngã ba Khe Ve (xã Hoá Thanh, huyện Minh Hoá) theo hướng Tây Bắc đến Đèo Mụ Dạ giáp biên giới Việt - Lào. Trước năm 1966, đường 12A là con đường duy nhất vượt Trường Sơn nên bị đánh phá khốc liệt. Tiêu biểu nhất trong khu di tích này là Khe Tang, La Trọng, Bãi Dinh, Cha Lo, Cổng Trời...

*La Trọng là một khu vực trọng điểm bao gồm có ngầm, đèo có tên "La Trọng" ở Km số 6 - Km 8 đường 12 là nơi có khe trung chuyển.

Vào mùa khô năm 1965-1966, địch bắt đầu đánh sập cầu La Trọng. Từ năm 1966-1968 địch đánh tập trung chặn ở suối lớn La Trọng, gây sinh lầy ở thung lũng Mít mấy năm liền. Mỗi tháng trong năm 1968 có lúc chúng huy động trên 900 lần chiếc máy bay đánh phá, gây tắc đường 3 km.

Trong lúc xăng dầu chi viện cho tuyến 559 ở phía trước bị đứt quãng, nhưng lực lượng bộ đội và thanh niên xung phong có từ 900 - 1.400 người đã có lúc công xăng bằng ba lô, ống bương vượt qua trọng điểm, rập cả lưng, vẫn chưa đáp ứng cho lực lượng xe chuyển vào chiến dịch. Việc chuyển xăng qua La Trọng cấp cứu cho lực lượng xe bị tắc đường trong tháng đã có trên 60 cán bộ, chiến sĩ, bộ đội và thanh niên xung phong hy sinh.

*Bãi Dinh: Một trọng điểm trên đường 12 ở Km 28 và 29, thuộc địa phận xã Dân Hoá. Đồng bào các dân tộc ở đây như Khùa, Mày, Sách, Rục, Lào và Kinh đã cùng bộ đội, thanh niên xung phong bám trụ đánh địch, phục vụ lực lượng xe vận chuyển và các lực lượng hành quân ra các chiến trường. Đội phẫu thuật của bộ đội điều trị 14 anh hùng đã cấp cứu hàng trăm ca bị trọng thương. Nhiều bộ đội và thanh niên xung phong đã hy sinh trong khi làm nhiệm vụ.

*Khe Tang: Nằm trên trục đường 15 và đường 12 nối nhau. Ở đây tính bình quân mỗi năm từ 1965-1968 địch đã dùng 12.000 lần chiếc máy bay oanh tạc, cứ mỗi chiếc đổ xuống từ 6-8 tấn bom, cầu Khe Tang bị đánh sập. Trung đoàn 58 công binh đã bắc cầu qua sông bằng dây cáp lót ván nhưng vẫn bị đánh nhiều lần nên phải tổ chức vượt hai điểm ngầm. Ở đây có lúc cao điểm mỗi tháng địch dùng

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

---

600 chiếc máy bay oanh tạc tới bỏ đủ các loại bom, nhưng quân và dân ta vẫn đảm bảo hành lang tuyến đường chi viện ra phía trước và chiến đấu bắn rơi tại chỗ nhiều máy bay địch đảm bảo giao thông, bảo vệ khu vực kho xe, hàng hoá.

*Khu vực Đồi 37, Cha Lo, Cổng Trời, Hang Dơi, Hang Tiên ở Km 36 - Km 37,5 trên trục đường 12 có các kho xăng dầu, các công sự ngầm đúc bằng bê tông kiên cố. Đồn Cha Lo và Tiểu đoàn 929 bộ đội biên phòng, Tiểu đoàn 14 quân khu IV đã từng chốt giữ bảo vệ biên giới và an ninh khu vực, bảo vệ đường ống và bắn rơi nhiều máy bay địch. Nơi đây đã ghi sâu bao chiến công oanh liệt cùng sự hy sinh của hàng ngàn bộ đội, thanh niên xung phong và nhân dân địa phương, đảm bảo thông đường cho xe ra chiến trường. Trong đó nổi bật với khẩu hiệu: "Đánh địch mà đi, mở đường mà tiến", "Nhằm thẳng quân thù, bắn" của anh hùng liệt sĩ Nguyễn Việt Xuân.

- **Địa điểm:** Huyện Tuyên Hoá; Huyện Minh Hoá - Tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Tuyên Hoá (Thị trấn Đồng Lê); Trung tâm huyện Minh Hoá (Thị trấn Quy Đạt).

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Tuyên Hoá (Thị trấn Đồng Lê); Trung tâm huyện Minh Hoá (Thị trấn Quy Đạt).

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Tuyên Hoá (Thị trấn Đồng Lê); Trung tâm huyện Minh Hoá (Thị trấn Quy Đạt).

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Tuyên Hoá: 052.684543

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Minh Hoá: 052.572461

ĐƯỜNG 10

Di tích kháng chiến chống Mỹ

Điểm tham quan

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Đường 10 được nối với đường 15A từ ngã ba Áng Sơn vào đến Bắc đường 9 ở phía Tây Quảng Trị. Con đường này còn có tên là "20 tháng 7" - mang ý nghĩa ngày ký Hiệp định Giơnevơ, lập lại hoà bình ở ba nước Đông Dương.

Với khí thế "địch phá ta cứ đi" 6.000 thanh niên xung phong của các tỉnh phía Bắc là lực lượng chủ yếu tham gia làm đường. Tháng 12 năm 1967, toàn bộ lực lượng tập kết ở ngã ba Áng Sơn nơi đầu tuyến xuyên qua khe Giữa. Đây là nơi ghi dấu ý chí quyết tâm đánh thắng giặc Mỹ trên mặt trận giao thông vận tải.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

Trên tuyến đường này, 6.000 con người đã chiến đấu hàng năm trời dưới bom đạn và trong những điều kiện vô cùng thiếu thốn, trong đó có trên 200 người đã ngã xuống một cách oanh liệt, gần 700 người mang thương tật suốt đời.

Đến giữa năm 1968, lực lượng thanh niên xung phong đã làm xong hơn 40 km đường 10, được lệnh rút thay quân. Đầu năm 1969, công trường này giao lại cho Ban 67 do đồng chí Lê Như Cảnh phụ trách. Nhiệm vụ chủ yếu của Ban 67 giai đoạn này là nâng cấp, mở đường một chiều thành hai chiều, thường xuyên bảo đảm thông tuyến.

Đến tháng 12 năm 1972, các đơn vị thanh niên xung phong, dân công hoả tuyến được chọn lọc lại, bàn giao tuyến đường 10 cho Đoàn 559 phụ trách.

Con đường 10 là mồ hôi xương máu của bao chiến sĩ, đông bào ta đã đóng góp vào đó. Đường 10 hình thành, đã thêm một tuyến chiến lược mới, góp sức chỉ viện cho chiến trường miền Nam, đặc biệt là góp phần vào chiến dịch Đại thắng mùa xuân 1975 lịch sử.

- **Địa điểm:** Xã Vạn Ninh - Huyện Quảng Ninh - Tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Ninh (Thị trấn Quán Hàu) – Xã Vạn Ninh.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Ninh (Thị trấn Quán Hàu) – Xã Vạn Ninh.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Ninh (Thị trấn Quán Hàu) – Xã Vạn Ninh.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Quảng Ninh: 052.872790

+ UBND Xã Vạn Ninh: 052.936217

ĐƯỜNG 20 QUYẾT THẮNG

Di tích kháng chiến chống Mỹ:

Trà Ang; Km số 0; Km 14,5; Km 16,5; Cua chữ A;

đèo Pu -la -nhích, ngầm Tê Lê...

Điểm tham quan, nghiên cứu

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Đường 20 Quyết Thắng dài 123 km, bắt đầu từ Km 0 ở cửa rừng xã Sơn Trạch, huyện Bố Trạch đến ngã ba Lo Ủm, thuộc huyện Ăng - Ngang (tỉnh Khăm Muôn - Lào). Các đơn vị thi công đường 20 Quyết Thắng gồm Trung đoàn 4, Trung đoàn 5,

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

Trung đoàn 10 cùng với Công trường 20 của Bộ Giao thông - Vận tải, bao gồm các đơn vị cơ giới, các đơn vị thanh niên xung phong Quảng Bình, Nghệ An, Thanh Hoá, Hà Tĩnh, Hà Nam Ninh. Toàn bộ số công là 19.287 với khối lượng đào đắp gần 1 triệu khối đất đá.

Trên đường 20 Quyết thắng có nhiều trọng điểm, đáng chú ý là trọng điểm Trà Ang, ở điểm cao 150 m so với mặt đường, dài khoảng 5 km, lòng đường hẹp, một bên vách đá dựng đứng, một bên dòng suối sâu thẳm, không quân Mỹ đã tập trung đánh phá ác liệt vào trọng điểm A.T.P, có đợt chúng ném bom suốt 87 ngày đêm liên tục với 793 trận, có ngày chúng dùng đến 27 lần chiếc B52 và 30 lần chiếc máy bay khác ném bom toạ độ làm hàng trăm người bị thương và hy sinh. Chỉ tính riêng con số kéo xăng trong 6 ngày kể từ 25-9-1968 đến 1-10-1968, kéo được 60 phuy xăng đến địa điểm tập kết, kéo được 30 phuy xăng thì đã có 29 người hy sinh vì bom đạn địch. Ngoài số các đơn vị tham gia vận chuyển xăng với con số trên 2.000 người, còn có các đơn vị tham gia bảo vệ đường, gồm hai đại đội cao xạ, một đại đội thanh niên xung phong 263, đoàn 3030.

Trong khi đang làm nhiệm vụ, địch đã bắn tên lửa làm sập lèn đá khoảng 100 tấn làm lấp cửa hang, vùi lấp 6 thanh niên xung phong và 2 chiến sĩ lái xe húc, cả 8 người cùng quê Thanh Hoá, gồm 4 nam, 4 nữ, phần lớn độ tuổi từ 18-20. Đây là hang mộ chung của 8 người, đơn vị đã dựng bia ghi tên 8 đồng chí ở đây.

- **Địa điểm:** Xã Tân Trạch - huyện Bố Trạch - tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) – Xã Tân Trạch.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) – Xã Tân Trạch.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) – Xã Tân Trạch.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin huyện Bố Trạch: 052.862258

GA THUẬN LÝ
Di tích cách mạng
Điểm tham quan

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

Ga xe lửa Thuận Lý (nay là ga Đồng Hới) vào ngày 1-5-1930, lá cờ Đảng đầu tiên xuất hiện tại đây. Nhóm công nhân Trịnh Quang Xuân sau khi treo cờ đã tổ chức rải truyền đơn từ khu ga về đến cầu Rào. Nội dung truyền đơn rải ở thành phố Đồng Hới trong dịp lễ 1-5-1930 đã kêu gọi công dân, nông dân, tiểu thương, công chức, thanh niên trí thức đấu tranh đòi quyền lợi, chống đế quốc phong kiến.

Đến đầu tháng 7-1930 cũng tại ga Thuận Lý, các anh Trịnh Quang Xuân, Mai Văn Hồ, Quách Tuân đã họp để kiểm điểm công tác và vạch kế hoạch rải truyền đơn vào ngày 14 tháng 7 (Quốc khánh nước Pháp).

Những đợt treo cờ và rải truyền đơn ở thành phố Đồng Hới năm 1930 đã làm cho bọn Pháp và Nam Triều hết sức kinh ngạc, đồng thời khích lệ lòng yêu nước và ý thức chống đế quốc phong kiến của nhân dân.

Ngày nay, ga Thuận Lý đã trở thành một nhà ga khang trang, đẹp, đầy đủ tiện nghi, là điểm dừng lý tưởng trong hành trình Bắc Nam của ngành đường sắt Việt Nam.

- **Địa điểm:** Phường Nam Lý - thành phố Đồng Hới - tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Phường Nam Lý.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Phường Nam Lý.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Phường Nam Lý.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Thành phố Đồng Hới: 052.825835

+ UBND Ph- ờng Nam Lý: 052.840692

GA KẼ RẦY

Di tích cách mạng

Điểm tham quan

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Di tích ga Kẻ Rầy là nơi diễn ra sự kiện thành lập Chi bộ Đảng Cộng sản đầu tiên trên đất Quảng Bình. Đây là sự kiện đánh dấu một bước ngoặt lịch sử quan trọng của phong trào cách mạng ở Quảng Bình.

Ngày 23-2-1930, Đảng Cộng sản Việt Nam ra đời đánh dấu một bước ngoặt vô cùng quan trọng trong lịch sử cách mạng nước ta. Sau khi Đảng Cộng sản Việt Nam thành lập, xứ uỷ Trung kỳ cũng được thành lập, trực tiếp chỉ đạo việc xây dựng hệ thống tổ chức cơ sở Đảng trong các tỉnh miền Trung. Tại 3 tỉnh Quảng Bình, Quảng Trị, Thừa Thiên, đồng chí Lê Viết Lượng xứ uỷ viên

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

được xử uỷ Trung kỳ giao trách nhiệm xây dựng các tổ chức Đảng ở Quảng Bình, ngày 22-4-1930 đồng chí đến ga Kẽ Rầy (Hoàn Lão) là nơi hẻo lánh, xa dân cư, đây là một vị trí rất thuận lợi cho việc phối hợp, bí mật. Tại đây, Chi bộ Đảng Cộng sản đầu tiên được thành lập trên cơ sở Ban vận động Đông Dương Cộng sản Liên đoàn. Chi bộ gồm 3 đồng chí: Điện, Ga và Duyệt. Đồng chí Duyệt làm Bí thư phụ trách chung và trọng tâm là phong trào công nhân xe lửa ga Thuận Lý.

Đồng chí Ga phụ trách vận động công nhân xe lửa đoạn Phúc Tự đến ga Thọ Lộc. Đồng chí Dương Đình Dur (bí danh là Duyệt) phụ trách vận động nông dân và thanh niên ở vùng Tổng Hoàn Lão.

Chi bộ đã tổ chức rải truyền đơn, treo cờ Đảng trong các ngày lễ 1-5; tổ chức đấu tranh của công nhân, nông dân ở Hoà Duyệt, đường tỉnh lộ 2 và làng Hoàn Phúc. Chi bộ còn vận động nông dân trong nhiều làng đấu tranh đòi giảm sưu thuế, chia lại công điền công thổ. Tiêu biểu có các cuộc đấu tranh ngày 1-6-1930 tại xóm Nậy, thôn Võ Thuận; tháng 7-1930, Chi bộ vận động hơn 500 dân phu các làng Hoàn Lão, Hoàn Phúc, Vạn Lộc đang làm đường tỉnh lộ 2 bãi công; tháng 8-1930, gần 1.000 nông dân làng Hoàn Phúc kéo đến đình làng đấu tranh không cho bọn Bùi Huy Tín mưu toan chiếm 500 ha ruộng đất. Cuối tháng 8-1930, Chi bộ đã xây dựng được tổ Nông hội đỏ ở làng Lý Hoà; phát triển Đảng trong công nhân đường sắt ở ga Ngân Sơn và Sa Lung.

Trước những hoạt động cách mạng của quần chúng dưới sự lãnh đạo của Chi bộ Đảng, bộ máy chính quyền bảo hộ và tay sai ở Quảng Bình vô cùng hoang mang lo sợ. Bằng các thủ đoạn khủng bố, mua chuộc hết sức thâm độc, tìm mọi cách dập tắt phong trào và đến tháng 5-1931 các đảng viên trong Chi bộ ga Kẽ Rầy lần lượt sa vào tay giặc. Đây là một tổn thất lớn đối với phong trào cách mạng ở Quảng Bình nói chung và Bố Trạch nói riêng.

Ga Kẽ Rầy hiện giờ không còn nữa, nhưng ở trong khuôn viên di tích Đảng bộ và chính quyền huyện Bố Trạch đã xây dựng một bia di tích để tưởng niệm về sự ra đời và hoạt động của Chi bộ Kẽ Rầy.

- **Địa điểm:** Thị trấn Hoàn Lão - huyện Bố Trạch - tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Thị trấn Hoàn Lão.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Thị trấn Hoàn Lão.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Thị trấn Hoàn Lão.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin huyện Bố Trạch: 052.862258

+ UBND Thị trấn Hoàn Lão: 052.862242

GIAO TẾ QUẢNG BÌNH Di tích kháng chiến chống Mỹ *Điểm tham quan*

- Giá trị lịch sử của di tích:

Sau ngày hoà bình lập lại (1954), cùng với việc triển khai xây dựng tỉnh nhà, UBND tỉnh Quảng Bình quyết định thành lập cơ quan Giao tế Quảng Bình với chức năng phục vụ việc nghỉ ngơi, ăn uống cho các đoàn khách trong nước và nước ngoài đến thăm, làm việc ở Quảng Bình.

Trong những năm kháng chiến chống Mỹ, Quảng Bình là tỉnh có vị trí chiến lược quan trọng. Ở vào vị trí tuyến đầu của miền Bắc XHCN, nằm trên điểm nút các tuyến giao thông Bắc - Nam. Vì vậy, lượng khách trong nước và Quốc tế qua lại Quảng Bình với số lượng lớn. Trong giai đoạn ấy, Giao tế được hình thành để nuôi tổ cố định Quốc tế đóng tại thành phố Đồng Hới làm nhiệm vụ giám sát thi hành Hiệp định Giơnevơ. Trụ sở đầu tiên của Khu Giao tế Quảng Bình là khu biệt thự của viên chỉ huy quân sự Pháp trong nội thành để đón khách. Ban Giao tế Quảng Bình lúc này có 5 cán bộ do bác Cả Yêm làm trưởng ban.

Trước ngày giặc Mỹ gây chiến tranh phá hoại miền Bắc, cơ quan Giao tế Quảng Bình phục vụ chu đáo các đồng chí lãnh đạo Đảng, Nhà nước, Quân đội vào chiến trường công tác. Đặc biệt ngày 16-6-1957, Bác Hồ vào thăm Quảng Bình, nhiều cán bộ Giao tế vinh dự được chăm lo từng bữa ăn, giấc ngủ cho Người.

Sau sự kiện "Vịnh Bắc Bộ", đế quốc Mỹ tiến hành chiến tranh phá hoại ở miền Bắc bằng không quân, hải quân... Quảng Bình là địa phương bị đánh phá liên tục, ác liệt nhất. Để đảm bảo lực lượng, các cơ quan ban ngành ở thành phố Đồng Hới, trong đó có Giao tế Quảng Bình phải sơ tán về các vùng xa. Ban đầu cơ quan lên Cộn (thành phố Đồng Hới), sau đến Tây Trạch rồi Nam Trạch (huyện Bố Trạch). Khi lên tận Khe Ngang (Bố Trạch), cuối cùng trở lại Đức Ninh (Thành phố Đồng Hới) bám trụ.

Trong điều kiện chiến tranh ác liệt, cơ động liên tục, nhưng vượt lên khó khăn, cán bộ nhân viên Giao tế đã hoàn thành nhiệm vụ được giao, góp phần vào thắng lợi chung của quê hương, đất nước.

Giữa năm 1970, cơ quan Giao tế trở về lại Đức Ninh. Một cơ sở mới khá khang trang được xây dựng gồm 7 ngôi nhà lớn. Trong đó có 4 dãy phòng ngủ đủ điều kiện phục vụ khách, với điện nước và các tiện nghi sinh hoạt khác, ngoài ra còn có nhà ăn, nhà họp báo Quốc tế.

Chỉ tính riêng từ đầu năm 1973 đến khi cuộc kháng chiến chống Mỹ hoàn toàn thắng lợi, cơ quan Giao tế Quảng Bình đã đưa đón trên 450 đoàn khách trong và ngoài nước, đã tổ chức nhiều hoạt động có ý nghĩa. Khu Giao tế Quảng Bình đã vinh dự thay mặt nhân dân Quảng Bình đón tiếp các đồng chí cao cấp của Đảng, Nhà nước, Quân đội như đồng chí Trường Chinh, Lê Duẩn, Phạm Văn Đồng, Võ Nguyên Giáp, Đỗ Mười, Lê Đức Thọ, Nguyễn Hữu Thọ, Tố Hữu, Đồng Sỹ Nguyên... và các vị nguyên thủ quốc gia như đồng chí Phiden - Caxtorô (Cu Ba), đồng chí Cay Xôn Phon Vi Hân (Lào), Hoàng thân Xihanúc (Cămpuchia), Tổng Bí

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

---

thư Đảng cộng sản Pháp Gon-Mác-Xen; Đoàn Quốc hội Trung Quốc; Bộ Văn hoá Tiệp Khắc; Đảng phái các nước Thái Lan, Miến Điện, Singapo, Malaixia; Đoàn chuyên gia Trung Quốc, Liên Xô, Cu Ba...

Đặc biệt khu Giao tế Quảng Bình là nơi đón tiếp, nơi làm làm việc của 19 đoàn ngoại giao thuộc các nước anh em và đoàn của Chính phủ Cách mạng lâm thời Cộng hoà miền Nam Việt Nam do bà Nguyễn Thị Bình dẫn đầu đến Quảng Bình để chuẩn bị lễ ra mắt Chính phủ Cách mạng lâm thời Cộng hoà miền Nam Việt Nam ở Quảng Trị vào đầu tháng 6-1973. Cũng tại đây vào tháng 7-1973, Chính phủ Cách mạng lâm thời Cộng hoà miền Nam Việt Nam chọn làm nơi đón tiếp và nhận trình quốc thư của 11 quốc gia đến đặt quan hệ ngoại giao như: Rumani, Anbani, Angiêri, Mông Cổ, Mali, Nam Tư...

Hơn 20 năm (1954-1976) không đoàn khách nào là không được Ban Giao tế Quảng Bình phục vụ chu đáo, an toàn. Tại khu Giao tế Quảng Bình nhiều sự kiện mang tầm vóc Quốc gia đã diễn ra.

Ngày nay, khu Giao tế Quảng Bình vẫn còn nguyên vẹn, là địa điểm dạy nghề cho ngành giáo dục Thành phố Đồng Hới.

- **Địa điểm:** Xã Đức Ninh - thành phố Đồng Hới - tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Xã Đức Ninh.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Xã Đức Ninh.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Xã Đức Ninh.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Thành phố Đồng Hới: 052.825835

+ UBND Xã Đức Ninh: 052.823256

HOÁ THANH - HOÁ TIẾN - HANG ĐỘNG

Di tích lịch sử kháng chiến chống Mỹ

Điểm tham quan di tích kháng chiến chống Mỹ

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Hang động ở Hoá Thanh, Hoá Tiến thuộc huyện Minh Hoá, tỉnh Quảng Bình là nơi được bộ đội Đoàn 559 sử dụng làm nơi trú quân, cất giấu hàng hoá, có hang dùng làm nơi để điều trị thương binh...

Trung tâm chỉ huy cơ bản của Bộ Tư lệnh Trường Sơn đặt trong hang đá lớn nhất, có chiều cao khoảng 5 km, chiều sâu vào lòng núi đá khoảng 60 m. Nhiều đồng chí lãnh đạo Đảng và Nhà nước thay mặt Trung ương vào đây làm việc, chỉ đạo hoạt động của các chiến trường. Bộ Tư lệnh Trường Sơn và Đảng uỷ đã có

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

---

những cuộc họp quan trọng đầu tiên chuẩn bị triển khai thế trận cầu đường, vận chuyển đánh địch ngăn chặn bằng không quân, mở chiến dịch mùa khô năm 1965-1966, thực hiện nhiệm vụ chi viện lớn cho các hướng chiến trường ở tiền tuyến lớn miền Nam và chiến trường Lào, Campuchia.

Ở xã Hoá Thanh, có một hang tương đối rộng là nơi Sở chỉ huy tiền phương của hậu cần vận tải. Theo trục đường từ Km 473 vào phía Nam. Hai bên đường là dãy đá có nhiều lèn, hang đá, có hệ thống kho dã chiến, kho trung chuyển của Đại đội xe chỉ huy của Bộ Tư lệnh Trường Sơn.

Đọc bìa rừng vào lèn đá từ Km 474 đến 475 trở vào là nơi giấu quân, là điểm tập kết các tiểu đoàn xe, các đơn vị thanh niên xung phong đảm bảo giao thông trên trục đường 12 và đường 15. Từ khu vực này, các tiểu đoàn xe với đội ngũ khá hùng hậu như các tiểu đoàn xe 51, 52, 53, 54, 55, 100... Những đơn vị xe với đội hình lớn mang tên "Ngọn đèn xanh Bác Hồ". Mỗi tiểu đoàn có 144 xe chất đầy hàng vượt đèo Trường Sơn qua Cổng Trời, Đèo Mụ Dạ vào các hướng chiến trường.

- Địa điểm: Xã Hoá Thanh, xã Hoá Tiến - huyện Minh Hoá - tỉnh Quảng Bình

- Đường đến: Bằng 3 loại phương tiện: đường bộ, đường sắt và đường hàng không.

+ Đường sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Minh Hoá (Thị trấn Quy Đạt) – Xã Hoá Thanh; Xã Hoá Tiến.

+ Đường bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Minh Hoá (Thị trấn Quy Đạt) – Xã Hoá Thanh; Xã Hoá Tiến.

+ Đường hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Minh Hoá (Thị trấn Quy Đạt) – Xã Hoá Thanh; Xã Hoá Tiến.

- Điện thoại liên lạc:

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin huyện Minh Hoá: 052.572461

HOÀ LUẬT NAM
Nơi đồn trú của thực dân Pháp
Điểm tham quan

- Giá trị lịch sử của di tích:

Đồn Hoà Luật Nam ở cao điểm 38 là cứ điểm quan trọng địch dùng để không chế địa bàn hai huyện Quảng Ninh và Lệ Thủy. Hàng ngày địch càn quét các địa phương, bắt bớ những chiến sĩ cách mạng và những người dân bị tình nghi đưa về tra tấn và thủ tiêu. Trong vòng từ năm 1947-1949, giặc Pháp đã bắn chết hàng ngàn người rồi lấp xuống chân đồi 38.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

Chiến tranh đã đi qua nhưng lòng căm thù thực dân Pháp đã gây nên những cái chết đau thương đối với những chiến sĩ cách mạng và những người dân vô tội ở đây không bao giờ phai nhạt.

Hiện nay, nhân dân trong thôn đã quy tập lại thành 4 ngôi đại mộ (mỗi ngôi có trên 300 người). Hàng năm cứ đến ngày 27-7 và 2-9 cán bộ và nhân dân xã Cam Thủy tổ chức thăm viếng, ôn lại truyền thống đấu tranh anh dũng của các chiến sĩ cách mạng đã hy sinh vì sự nghiệp đấu tranh giải phóng dân tộc, nhằm giáo dục truyền thống cho các thế hệ hôm nay và mai sau.

- **Địa điểm:** Xã Thanh Thủy - huyện Lệ Thủy - tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Thanh Thủy.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Thanh Thủy.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Thanh Thủy.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin huyện Lệ Thủy: 052.863613

+ UBND Xã Thanh Thủy: 052.950032

HIỂN LỘC - LÀNG CHIẾN ĐẤU

Di tích kháng chiến chống Pháp

Điểm tham quan và du lịch cộng đồng

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Làng chiến đấu Hiển Lộc ra đời từ những ngày đầu của cuộc kháng chiến chống Pháp. Thực hiện khẩu hiệu: "Mỗi quốc dân là một chiến sĩ, một làng xã là một pháo đài"; Quán triệt đường lối: "Kháng chiến toàn dân, toàn diện, trường kỳ" của Trung ương, Huyện uỷ Quảng Ninh đã chỉ đạo cho cán bộ, Đảng viên và nhân dân Hiển Lộc không quản gian lao, ngày đêm thực hiện kế hoạch rào làng chiến đấu, toàn dân đánh giặc giữ làng. Chỉ trong một thời gian ngắn, nhân dân, du kích đã tích cực góp công, góp của rào làng, đào hầm, đắp ụ, xây dựng làng xã chiến đấu. Bao quanh làng là một hàng rào tre cao từ 3 - 4 m, tiếp đó là một tuyến giao thông hào dài khoảng 4.000 m trải quanh làng và đi vào từng xóm. Do nằm giữa vùng chiêm trũng thường bị úng nước, một số bà con đã có sáng kiến hạ rầm nhà để lát hầm hào. Việc làm đó được nhiều người nghe theo và trở thành phong hạ

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

---

rầm trong toàn xã. Gần 2 trăm gia đình, nhà nào cũng đăng ký giao rầm cho cán bộ, có nhà đã tình nguyện tháo dỡ cả bức rầm bằng gỗ quý giao cho thôn đội. Các mặt bảo đảm chiến đấu được Hiền Lộc tổ chức khá chu đáo, từ việc đảm bảo lương thực, thuốc men, lập trạm cứu thương đến tổ chức báo động truyền tin. Với truyền thống đánh địch vốn có và thế trận làng chiến đấu vừa tạo được. Hiền Lộc trở thành một căn cứ vững chắc. Từ tháng 8-1949 đến tháng 10-1950, giặc Pháp đã 10 lần đem quân tấn công Hiền Lộc, song cả 10 lần chúng đều thất bại. Chỉ tính trong năm 1949, riêng về thành tích diệt địch, du kích Hiền Lộc đã diệt được 41 tên, làm bị thương 10 tên khác, bắt hai tù binh, thu nhiều súng đạn. Trong những năm 1953-1954, địch mở nhiều cuộc càn quét vào vùng Quảng Ninh, bộ đội và nhân dân các làng xã đã củng cố hệ thống hầm hào ngầm, chôn mìn, chông, quanh làng, bẻ gãy hàng chục cuộc tấn công của địch, tiêu diệt hơn 100 tên, làm bị thương 75 tên khác. Riêng ở Hiền Lộc bộ đội và du kích tiêu diệt 49 tên.

Phát huy tinh thần của một "Làng chiến đấu kiểu mẫu", "một pháo đài chiến tranh nhân dân" trong chống Pháp, nhân dân Hiền Lộc đã cùng cả nước thực hiện khẩu hiệu "Tất cả cho tiền tuyến, tất cả vì miền Nam ruột thịt" nhân dân Hiền Lộc đã cung cấp sức người, sức của cho tiền tuyến, góp phần đánh thắng giặc Mỹ xâm lược.

Ngày nay, Hiền Lộc đang phát huy những truyền thống cách mạng để thực hiện công cuộc công nghiệp hoá - hiện đại hoá nông nghiệp, nông thôn, cùng cả huyện, cả tỉnh thực hiện thành công sự nghiệp đổi mới, xây dựng Hiền Lộc thành một đơn vị giàu, mạnh và đẹp về văn hoá.

- **Địa điểm:** Xã Duy Ninh - huyện Quảng Ninh - tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Ninh (Thị trấn Quán Hàu) – Xã Duy Ninh.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Ninh (Thị trấn Quán Hàu) – Xã Duy Ninh.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Ninh (Thị trấn Quán Hàu) – Xã Duy Ninh.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin huyện Quảng Ninh: 052.872790

+ UBND Xã Duy Ninh: 052.872238

HUNG ĐẠO – LÀNG CHIẾN ĐẤU
Di tích kháng chiến chống thực dân Pháp
Điểm tham quan

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

- Giá trị lịch sử của di tích:

Hung Đạo là "làng chiến đấu kiểu mẫu" của Liên khu IV và của Quảng Bình. Trong kháng chiến chống thực dân Pháp, Hung Đạo là cửa ngõ án ngữ trên con đường chiến lược từ Nam ra Bắc, là nơi cung cấp sức người, sức của lớn cho chiến trường Bình - Trị - Thiên. Vì vậy, ngay từ khi Pháp chiếm đóng Quảng Bình (1947), chúng đã đưa quân về đóng ở Hung Đạo trong 3 đồn: Sen Hạ, Phú Thiết và chợ Mai. Nhưng nhân dân Hung Đạo vẫn kiên quyết bám trụ, một xã chiến đấu được hình thành và phát triển trong lòng địch. Thực hiện khẩu hiệu "mỗi quốc dân là một chiến sĩ, mỗi làng xã là một pháo đài", chỉ trong một thời gian ngắn dân quân du kích đã đào được hàng trăm hầm, hàng chục km giao thông hào vòng quanh các làng, xóm và đã tổ chức rào làng chiến đấu.

Trong 8 năm kháng chiến gian khổ và oanh liệt đó, nhân dân du kích Hung Đạo đã đánh phục kích 66 trận lớn, phối hợp với bộ đội 25 trận; tiêu diệt trên 1.100 tên địch, bắt sống 17 tên, thu 73 khẩu súng, phá huỷ một pháo đài 75ly, 6 xe quân sự, đốt phá 30 đồn bốt địch; tiêu diệt một đồn địch và 5 lô cốt lớn. Cát giấu và vận chuyển hơn 200 tấn vũ khí và lương thực từ bờ biển lên chiến khu, đóng góp gần một vạn ngày công phục vụ hoả tuyến.

Di tích làng chiến đấu Hung Đạo là niềm tự hào về truyền thống đánh giặc giữ làng, về cuộc chiến tranh nhân dân, toàn dân, toàn diện của Đảng ta ở Quảng Bình.

- **Địa điểm:** Xã Sen Thủy - huyện Lệ Thủy - tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Sen Thủy.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Sen Thủy.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Sen Thủy.

- Điện thoại liên lạc:

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin huyện Lệ Thủy: 052.863613

+ UBND Xã Sen Thủy: 052.953057

MỆ SUỐT

Bến dò - T- ờng đài; Di tích kháng chiến chống Mỹ

Điểm tham quan

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

- Giá trị lịch sử của di tích:

Năm 1964, lấy sự kiện Vịnh Bắc Bộ, đế quốc Mỹ bắt đầu đánh phá miền Bắc mà vùng đất Đồng Hới - Quảng Bình được chúng xem là cán soong, là tuyến đầu của hậu phương. Chúng tập trung đánh phá ở đây với mức độ ác liệt và dữ dội nhất với ý đồ nhằm hủy diệt và san bằng thị xã (nay là thành phố Đồng Hới).

Với khí phách của một dân tộc anh hùng, quân - dân Quảng Bình nói chung và Đồng Hới nói riêng một lòng tin tưởng vào Đảng, vào cách mạng, nêu cao quyết tâm đánh Mỹ, sẵn sàng chống lại sự oanh tạc của kẻ thù. Mẹ Nguyễn Thị Suốt - người con của xã Bảo Ninh lúc này đã 60 tuổi, xung phong nhận lấy một công việc tưởng như bình thường, đơn giản nhưng cực kỳ nguy hiểm, đó là chở đò ngang qua sông Nhật Lệ và Mẹ cũng đã lập được nhiều chiến công xuất sắc.

Ngược dòng thời gian, trở lại những ngày đầu chống Mỹ, đó là vào ngày chủ nhật 7-2-1965, không lực Hoa Kỳ tấn công bắn phá thành phố Đồng Hới và các vùng lân cận. Chúng huy động 160 lần chiếc máy bay phản lực. Thành phố Đồng Hới như rung chuyển trong khói lửa bom đạn của kẻ thù. Trên dòng Nhật Lệ, Mẹ Suốt vẫn hiên ngang cầm chắc tay chèo, chở bộ đội sang sông, vận chuyển đạn từ bờ ra tàu chiến hạm của ta để đánh trả kẻ thù. Những chuyến đò của Mẹ là đường dây thông tin liên lạc giữa thành phố Đồng Hới với Bảo Ninh.

Chiến công của Mẹ Suốt cùng bao chiến công khác của quân và dân Đồng Hới đã lập nên một kỳ tích vang dội. Chỉ trong hai ngày 7, 8-2-1965 quân và dân Đồng Hới đã bắn rơi 14 máy bay Mỹ; từ ngày 14-2 đến 23-4-1965, năm tàu chiến Mỹ bị bắn cháy, bắn chìm tại biển Nhật Lệ - mở đầu cho thắng lợi rực rỡ của quân và dân ta.

Sau những trận chiến đấu ác liệt ấy, con đò của Mẹ Suốt lại tiếp tục đưa đón cán bộ, bộ đội sang sông trong những ngày đánh Mỹ. Với những chiến công của Mẹ, ngày 1-1-1967, Mẹ Nguyễn Thị Suốt được Đảng và Nhà nước ta phong tặng danh hiệu anh hùng lao động trong kháng chiến chống Mỹ cứu nước.

Chiến tranh ngày càng ác liệt, bị thua đau ở miền Nam, đế quốc Mỹ lại tăng cường đánh phá miền Bắc và Đồng Hới lại tiếp tục hứng chịu cảnh đạn bom. Ngày 11-10-1968, trong lúc làm nhiệm vụ Mẹ Suốt đã anh dũng hy sinh. Nhưng hình ảnh Mẹ như là một biểu tượng của chủ nghĩa anh hùng cách mạng. Biểu tượng đó đã được nhân dân Quảng Bình, nhân dân cả nước biết đến như một tấm gương tiêu biểu của một bà mẹ Việt Nam anh hùng. Bến đò Mẹ chèo năm xưa đã trở thành một di tích quan trọng và tiêu biểu của Quảng Bình trong thời kỳ chống Mỹ với tên gọi thân thương kính trọng: Bến đò Mẹ Suốt năm 1980, để tưởng nhớ và cảm kích về một người mẹ anh hùng của quê hương, UBND thành phố Đồng Hới đã cho xây dựng tượng đài Mẹ Suốt. Nơi đây là nơi giao lưu, sinh hoạt văn hoá của nhân dân địa phương và trong tỉnh; nơi để nhân dân cả nước khi đến thăm bến đò Mẹ Suốt năm xưa bày tỏ lòng ngưỡng mộ, cảm kích trước một bà mẹ Việt Nam anh hùng.

- **Địa điểm:** Phường Hải Đình - thành phố Đồng Hới - tỉnh Quảng Bình.

- **Đường đến:** Bằng 3 loại phương tiện: đường bộ, đường sắt và đường hàng không.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

+ Đường sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới - Thành phố Đồng Hới .

+ Đường bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới.

+ Đường hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới.

- Điện thoại liên lạc:

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Thành phố Đồng Hới: 052.825385

+ UBND Phường Hải Đình: 052.823652

MỸ TRẠCH

Di tích vụ thảm sát của thực dân Pháp

Điểm tham quan

- Giá trị lịch sử của di tích:

Từ những ngày đầu tái chiếm Lệ Thủy (cuối tháng 3-1947) thực dân Pháp đã muốn khống chế Mỹ Trạch để từ đây tấn công ra vùng chiến khu Việt Minh. Do Mỹ Trạch ở vào một địa thế rất quan trọng, có trục đường sắt Bắc - Nam đi qua; có tỉnh lộ 5 nối quốc lộ 1A; có trục đường liên xã từ huyện lỵ đến Bến Tiến, Bang Rợn vùng chiến khu của tỉnh.

Nhưng nhân dân làng Mỹ Trạch đã thực hiện chiến lược "vườn không nhà trống", tiêu thổ kháng chiến, tất cả thanh niên rút lên rừng và thường tổ chức những trận tập kích vào bọn Pháp và nguy hiểm làm cho chúng chịu nhiều tổn thất nặng nề.

Để trả đũa, chiều ngày 28-11-1947, quân Pháp ở đồn Thượng Phong đến tập trung ở đồn Xuân Bồ để chuẩn bị tấn công Mỹ Trạch. Đến khoảng 2 giờ sáng 29-11-1947, hơn một đại đội giặc từ đồn Xuân Bồ bí mật hành quân mai phục ở các nẻo đường ngoài làng Mỹ Trạch. Trên 200 tên ở đồn Hoà Luật Nam, Thượng Phong và các vùng lân cận cũng thực hiện bao vây làng Mỹ Trạch. Trong gần ba tiếng đồng hồ từ 5 giờ sáng đến 8 giờ sáng bọn lính Pháp và Lê Dương từ ba hướng tràn vào làng, gặp ai là bắn ngay. Nhiều nhà chúng bắn giết cả nhà rồi đốt nhà thiêu xác. Sau đó chúng dồn những người còn sống sót tập trung ở móng cầu Mỹ Trạch, chia súng vào dân làng để uy hiếp tinh thần, bắt nhân dân khai báo cơ sở Đảng và cán bộ Việt Minh, bắt hô khẩu hiệu phản động chống lại Đảng, chống lại Việt Minh, chống lại phong trào kháng chiến. Nhưng, tất cả mỗi người dân làng Mỹ Trạch đã thấm sâu lời kêu gọi toàn dân kháng chiến của Hồ Chủ tịch "*Thà hy sinh tất cả chứ không chịu mất nước, không chịu làm nô lệ*", hòng súng của bọn thực dân không khuất phục được lòng dân Mỹ Trạch, không một người dân hé lời. Bọn giặc điên cuồng bắn xối xả vào đám đông những người dân vô tội. Sông Kiến Giang nhuộm đỏ bởi máu dân lành, một tội ác mà trời không dung, đất không tha.

Từ sáng đến 2 giờ ngày 29-11-1947, chúng đã đốt cháy 326 nóc nhà, bắn chết 310 người. Trong đó có 86 hộ có người bị giết; 19/86 hộ bị giết cả nhà; nam

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

---

giới 140 người; nữ giới 170 người; 157 trẻ em... Đây là một vụ tàn sát, khủng bố cực kỳ dã man của thực dân Pháp đối với nhân dân Quảng Bình.

- **Địa điểm:** Xã Mỹ Thủy - huyện Lệ Thủy - tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Mỹ Thủy.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Mỹ Thủy.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Mỹ Thủy.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin huyện Lệ Thủy: 052.863613

+ UBND Xã Mỹ Thủy: 052.882751

MỸ THỔ - TRUNG LỰC – (MIẾU THÀNH HOÀNG)

Di tích cách mạng

Điểm tham quan

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Miếu Thành hoàng Mỹ Thổ - Trung Lực là nơi ra đời của Chi bộ Đảng Cộng sản đầu tiên ở phía Nam tỉnh Quảng Bình, gắn liền với cuộc đấu tranh để giữ gìn, phát triển phong trào cách mạng, với cuộc vận động giải phóng dân tộc của tỉnh, của nước trong cách mạng tháng Tám.

Tại Miếu Thành hoàng Mỹ Thổ - Trung Lực đêm 7-11-1931, đồng chí Đoàn Bá Thừa thay mặt Đảng kết nạp 3 đồng chí Lê Thuận Chất, Lê Thuận Sản, Nguyễn Đông là những người con ưu tú của Tân Thủy vào Đảng Cộng sản Đông Dương; cũng đêm đó đồng chí Đoàn Bá Thừa thay mặt cấp uỷ cấp trên quyết định thành lập Chi bộ Mỹ Trung, Chi bộ đầu tiên ở phía Nam tỉnh, đồng chí Lê Thuận Chất làm Bí thư chi bộ, mở đầu một thời kỳ mới, một bước ngoặt quan trọng trong đời sống chính trị xã hội của nhân dân hai làng Mỹ Thổ - Trung Lực trong phong trào đấu tranh ở vùng Nam Quảng Bình.

Sau khi ra đời, Chi bộ Mỹ Trung đã tiếp tục phát triển và đã phát động quần chúng đấu tranh thu được một số thành công bước đầu. Năm 1935, Chi bộ phát triển lên 12 đảng viên và một đội xích vệ khá mạnh. Cơ sở Đảng Mỹ Thổ - Trung Lực đã mở rộng diện vận động quần chúng ra các vùng phụ cận: Thái Xá, Thượng Lâm, Thủy Liên... và liên lạc với 13 cơ sở trong huyện. Chi bộ đã lãnh đạo quần chúng nhân dân tổ chức các cuộc đấu tranh đòi quyền dân sinh, dân chủ.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

Đầu tháng 9-1941, Cơ sở Việt Minh Mỹ Tho - Trung Lực được thành lập do đồng chí Lê Thuận Chất làm chủ nhiệm. Chi bộ lúc này đã có 29 đảng viên, đồng chí Lê Thuận Khương làm Bí thư.

Tháng 6-1945, Ban thống nhất Trung Kỳ cử đồng chí Hồng Xích Tâm vào truyền đạt chỉ thị của Trung ương, liên lạc với đồng chí Võ Hồng Thanh ở Mỹ Tho - Trung Lực, chuẩn bị thành lập cơ quan lãnh đạo chung của tỉnh Quảng Bình. Hội nghị thành lập mặt trận Việt Minh tại An Sinh đã quyết định trụ sở Tỉnh bộ đóng tại Mỹ Tho. Như vậy, Mỹ Tho - Trung Lực là nơi chứng kiến thành lập Chi bộ Đảng Cộng sản đầu tiên ở Nam Quảng Bình và cũng là nơi trụ sở đầu tiên của tỉnh bộ Việt Minh đóng.

Chi bộ Mỹ Trung đã xây dựng cơ sở quần chúng ở 18 cơ sở phụ cận gồm hành lang 7 xã: Sen Thủy, Hưng Thủy, Cam Thủy, Mỹ Thủy, Thái Thủy, Dương Thủy, Ngư Thủy ngày nay. Đêm 22 rạng 23 tháng 8 năm 1945, quần chúng cách mạng Mỹ Trung và 18 làng phụ cận chia thành 4 mũi kéo thẳng lên huyện đường Lệ Thủy cùng với các mũi khác cướp chính quyền ở huyện, góp phần cùng cả tỉnh, cả nước làm nên cuộc tổng khởi nghĩa cách mạng tháng Tám thành công.

- Địa điểm: Xã Tân Thủy - huyện Lệ Thủy - tỉnh Quảng Bình.

- Đường đến: Bằng 3 loại phương tiện: đường bộ, đường sắt và đường hàng không.

+ Đường sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Tân Thủy.

+ Đường bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Tân Thủy.

+ Đường hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Tân Thủy.

- Điện thoại liên lạc:

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin huyện Lệ Thủy: 052.863613

+ UBND Xã Tân Thủy: 052.959014

NGÃ TƯ THẠCH BÀN
Di tích kháng chiến chống Mỹ
Điểm tham quan

- Giá trị lịch sử của di tích:

Ngã tư Thạch Bàn là khu vực giao nhau giữa đường 15 và đường 16. Đây là một trọng điểm địch đánh phá vô cùng ác liệt. Thạch Bàn một thời là Sở chỉ huy

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

Đoàn 559, là kho hàng và trạm trung chuyển trên các tuyến đường 1A, quốc lộ 15 vào chi viện cho chiến trường miền Nam.

- **Địa điểm:** Xã Phú Thủy - huyện Lệ Thủy - tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Phú Thủy.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Phú Thủy.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Phú Thủy.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin huyện Lệ Thủy: 052.863613

+ UBND Xã Phú Thủy: 052.882999

NGOẠI CƯƠNG

Di tích lịch sử Chùa Ngoại Cương

Điểm tham quan

Chùa Ngoại Cương được xây dựng và hoàn thành tháng 6 năm 1938. Đây là địa điểm liên lạc khi các chiến sĩ cộng sản về gây dựng cơ sở Đảng. Năm 1942 Chi bộ ghép Ngoại Cương - Thanh Thủy được thành lập, đồng chí Cả Huệ (phủ uỷ viên Quảng Trạch) đề xuất với đồng chí Lê An, Cao Văn Toàn, Trần Diên (trong Chi bộ ghép Ngoại Cương- Thanh Thủy), lấy địa điểm ngôi chùa làm nơi sinh hoạt của Chi bộ và các Hội quần chúng của Đảng. Từ đây các sách báo của Đảng, Nghị quyết của Trung ương được tuyên truyền đến tận quần chúng nhân dân. Hoạt động của Chi bộ Ngoại Cương - Thanh Thủy trong kỳ này cũng đã phát huy ảnh hưởng và mở rộng hoạt động ra các vùng lân cận như Châu Hoá, Mai Hoá... Chi bộ đã tập hợp được lực lượng, kịp thời phát động quần chúng đấu tranh giành chính quyền tháng 8-1945 thắng lợi và đặt nền móng vững chắc làm cơ sở tốt cho giai đoạn phát triển sau này.

Qua hai cuộc kháng chiến chống Pháp và chống Mỹ, Chùa Ngoại Cương vẫn còn lại khá nguyên vẹn.

- **Địa điểm:** Xã Cảnh Hoá - huyện Quảng Trạch - tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

+ Đ- ồng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Cảnh Hoá.

+ Đ- ồng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Cảnh Hoá.

+ Đ- ồng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Cảnh Hoá.

- Điện thoại liên lạc:

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin huyện Quảng Trạch: 052.513448

+ UBND Xã Cảnh Hoá: 052.515095 - 515094

NGƯ THUY

Trận địa pháo đại đội nữ dân quân bắn cháy tàu chiến Mỹ

Điểm tham quan

- Giá trị lịch sử của di tích:

Đại đội pháo nữ dân quân Ngư Thủy ra đời trên một vùng quê giàu lòng yêu nước và truyền thống cách mạng. Trong những năm chống Pháp, Ngư Thủy thuộc xã Hưng Đạo, một xã nổi tiếng về phát triển chiến tranh du kích trong vùng tạm bị chiếm. Sau Hiệp định Giơnevơ, vĩ tuyến 17 trở thành giới tuyến tạm thời giữa hai miền Nam - Bắc của Tổ quốc. Lúc này, Ngư Thủy là xã cực Nam trên tuyến lửa Quảng Bình, tiếp giáp với giới tuyến và đặc khu Vĩnh Linh. Do nằm vào một vị trí chiến lược quan trọng, là nơi "đầu cầu giới tuyến" là "cửa ngõ", là "yết hầu" của công tác chi viện cho miền Nam bằng đường biển, bởi vậy Ngư Thủy là nơi đế quốc Mỹ thường xuyên nhòm ngó và đánh phá ác liệt.

Xác định được vị trí chiến lược vô cùng quan trọng, quán triệt quan điểm chiến tranh nhân dân động viên mọi lực lượng tham gia kháng chiến, ngày 20-11-1967, Ban chấp hành Tỉnh đội Quảng Bình quyết định thành lập Đại đội pháo nữ dân quân Ngư Thủy gồm 37 chiến sĩ tuổi từ 16 - 22. Để đánh địch có hiệu quả Đại đội đã xây dựng trận địa cơ động dọc theo 22 km bờ biển của xã. Trận địa Trong Chuối (nay thuộc xã Hải Thủy) là một trong những địa điểm đại đội lập được nhiều chiến công bắn cháy tàu chiến Mỹ.

Ngày 7-2-1968, chưa đầy ba tháng sau ngày thành lập, Đại đội pháo nữ dân quân Ngư Thủy đã dùng 85 ly bắn cháy khu trục hạm số 013 của đế quốc Mỹ.

Ngày 27-3-1968, Đại đội đã lại bắn cháy tàu khu trục hạm số 719.

Ngày 16-5-1968, bắn cháy khu trục hạm số 742.

Chỉ trong vòng 100 ngày kể từ khi mới thành lập, đơn vị đã anh dũng bắn cháy 3 tàu khu trục hạm của hải quân Mỹ, góp phần bảo vệ vùng biển thân yêu của

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

Tổ quốc. Với thành tích đó, ngày 25-8-1970 đại đội được Quốc hội và Chính phủ tuyên dương đơn vị anh hùng lực lượng vũ trang.

Trong hai ngày 5-5 và 6-9-1972, Đại đội đã nổ súng bắn cháy hai tàu chiến Mỹ được Bộ Tư lệnh Pháo binh gửi điện khen ngợi.

Ngày 16-12-1977, sau khi làm tròn sứ mệnh vẻ vang của mình, Đại đội pháo nữ dân quân Ngư Thủy chuyển sang một nhiệm vụ mới là lực lượng dân quân thời bình vừa sản xuất vừa sẵn sàng chiến đấu.

- Địa điểm: xã Ngư Thủy Nam - huyện Lệ Thủy - tỉnh Quảng Bình.

- Đường đến: Bằng 3 loại phương tiện: đường bộ, đường sắt và đường hàng không.

+ Đường sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới - Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) - Xã Ngư Thủy Nam.

+ Đường bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới - Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) - Xã Ngư Thủy Nam.

+ Đường hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới - Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) - Xã Ngư Thủy Nam.

- Điện thoại liên lạc:

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin huyện Lệ Thủy: 052.863613

+ UBND Xã Ngư Thủy Nam: 052.953184

PHÙ TRỊCH - LA HÀ

Di tích trận chiến thắng oanh liệt trong kháng chiến chống Pháp

Điểm tham quan

- Giá trị lịch sử của di tích:

Phù Trịch - La Hà nằm trên một dải đất thuộc ngã ba của sông Gianh. Thôn Phù Trịch (xã Quảng Lộc ngày nay) nằm bờ Nam sông Gianh. Qua sông đối diện với Phù Trịch là xã Phong Trạch (xã Quảng Phong ngày nay) hướng về phía Bắc. Sau lưng qua một cánh đồng là Hoà Ninh, một chốt điểm của địch đã được giải phóng ngày 14-2-1950. Phù Trịch nối liền với Tân Trạch, Trung Trạch, Lệ Trạch là một dải đất rộng cùng nằm trên một trục đường Nam Gianh. Hướng Đông, Đông Nam Phù Trịch nối liền với La Hà có một nhánh sông lên phía Rào Nan bao bọc. Đối diện với La Hà về phía Nam vượt sông là qua Bồ Trạch, về phía Đông Bắc là thị trấn Ba Đồn. Theo dọc sông Gianh bước chân lên vùng đất La Hà - Phù Trịch địch có thể từ đây sử dụng bàn đạp mở cuộc hành quân càn quét cả vùng Nam Quảng Trạch

Nhận thấy vị trí quan trọng của La Hà - Phù Trịch, 8 giờ sáng ngày 27-2-1950 địch dùng 4 ca nô và mấy chục chiếc thuyền nối đuôi ngược dòng sông Gianh

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

---

tiến vào trận địa của ta. Trước lúc đổ bộ lên bờ, địch dùng các loại súng bắn dữ dội vào các thôn ven sông để dọn đường cho binh lính đánh bộ.

Nắm được kế hoạch của địch, chỉ huy mặt trận giao cho Trung đoàn 57 phối hợp với lực lượng vũ trang địa phương triển khai trận địa chuẩn bị đón địch. Khi ca nô của địch áp sát vào bờ sông và những tên lính đầu tiên nhảy lên thì hiệu lệnh tấn công được vang lên. Quân ta ở hai bên bờ Cửa Hác đồng loạt bắn mạnh vào giữa đội hình địch. Bị tấn công bất ngờ, địch hoảng hốt và lúng túng. Nhiều tên bị tiêu diệt ngay từ loạt đạn đầu. Một số thuyền địch chưa kịp vào bờ đã bị quân ta bắn chìm. Dù được địch ở các đồn như Tiên Lệ, Ba Đồn, Thanh Khê ứng cứu nhưng vẫn không thể chọc thủng được trận địa ta. Kết thúc trận đánh, ta đã tiêu diệt được 120 tên, bắn bị thương hàng trăm tên khác, bắt sống 10 tên, 4 tàu chiến và thuyền bị bắn cháy. Một số thuyền bị hỏng nặng, số địch còn lại vội chạy thẳng về Thanh Khê, bỏ lại trận địa hàng trăm súng các loại.

Chiến thắng Phù Trích - La Hà không những giành thắng lợi lớn về tiêu diệt sinh lực địch và thu nhiều vũ khí mà còn gây được ảnh hưởng sâu rộng trong toàn nhân dân vùng Nam Bắc sông Gianh. Bằng sự hy sinh cao cả và lòng dũng cảm vô song, với sự phối hợp chiến đấu nhịp nhàng của dân quân du kích và sự tham gia phục vụ chiến đấu, không ngại hy sinh của nhân dân địa phương, bộ đội Trung đoàn 57 và quân dân vùng Nam sông Gianh đã lập được chiến công vang dội đối với mặt trận Quảng Bình nói riêng và Bình Trị Thiên nói chung. Với chiến thắng này một lần nữa động viên toàn Đảng, toàn quân và dân Quảng Trạch phát huy thắng lợi tiến lên giành thêm nhiều chiến công mới.

- **Địa điểm:** Xã Quảng Lộc, xã Quảng Văn - huyện Quảng Trạch - tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Lộc; Xã Quảng Văn.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Lộc; Xã Quảng Văn.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Lộc; Xã Quảng Văn.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin huyện Quảng Trạch: 052.513448

+ UBND Xã Quảng Lộc: 052.586589-585219

+ UBND Xã Quảng Văn: 052.585320-585260

QUANG PHÚ

Trận địa pháo bắn cháy tàu chiến Mỹ *Điểm tham quan*

- Giá trị lịch sử của di tích:

Trận địa pháo Quang Phú trải dài ven biển Nhật Lệ, cách thành phố Đồng Hới 3 km về phía Đông Bắc, thuộc địa phận xã Quang Phú (trước đây là xã Lộc Ninh).

Năm 1964, trước hành động leo thang bắn phá miền Bắc của đế quốc Mỹ, tỉnh Quảng Bình đã có kế hoạch xây dựng tuyến phòng thủ ven biển Lộc Ninh với hệ thống hầm pháo và lô cốt kiên cố bằng bê tông nửa chìm nửa nổi trên mặt đất, được xây dựng trên vùng đất cao, cửa hướng ra biển. Bên cạnh mỗi hầm pháo là đài quan sát được xây cao 2,5 m và có các bậc thang để lên xuống hầm pháo. Xen giữa các hầm pháo kiên cố là hệ thống lô cốt được xây theo hình tròn và hình bán nguyệt. Nổi với trận địa pháo là hệ thống giao thông hào vào đến tận từng thôn. Vì vậy, trong những năm chiến tranh ác liệt, quân và dân Lộc Ninh vừa đảm bảo chiến đấu bảo vệ bờ biển quê hương, vừa giữ vững sản xuất.

Đầu năm 1968, đế quốc Mỹ điên cuồng bắn phá, đặc biệt là nhằm vào các tuyến phòng thủ ven biển của ta. Trước tình hình đó, Bộ chỉ huy Tỉnh đội Quảng Bình quyết định điều đại đội 10 (C10) pháo binh về bám trụ tại trận địa ven biển Lộc Ninh. Tại đây, được sự phối hợp của các lực lượng quân và dân Lộc Ninh đại đội 10 đã chiến đấu hàng chục trận, bắn cháy, bắn chìm nhiều tàu chiến Mỹ.

Ngày 6-4-1968, cũng tại trận địa ven biển này, khẩu đội 12 ly 7 của Đại đội dân quân Lộc Ninh chỉ bằng hai loạt đạn đã bắn cháy 1 máy bay F4H của đế quốc Mỹ, là chiếc máy bay thứ 400 bị bắn cháy trên đất Quảng Bình.

Trận đánh tiêu biểu nhất tại trận địa ven biển Quang Phú là trận đánh ngày 9-4-1972. Nhờ có sự chuẩn bị trước lại được sự phối hợp nhịp nhàng của các lực lượng địa phương nên sau hơn một ngày, dù không tránh khỏi tổn thất hy sinh, Đại đội 10 pháo binh đã bắn tan xác 3 tàu khu trục và bắn bị thương hai chiếc khác của đế quốc Mỹ.

Trải qua 8 năm (từ 1964-1972), trận địa pháo Quang Phú đã chứng kiến hàng loạt chiến công của quân và dân Quảng Bình, bắn cháy, bắn chìm hàng chục tàu chiến của đế quốc Mỹ, góp phần vào sự nghiệp bảo vệ miền Bắc, giải phóng miền Nam thống nhất đất nước.

- **Địa điểm:** Xã Quang Phú - thành phố Đồng Hới - tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Xã Quang Phú.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Xã Quang Phú.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Xã Quang Phú.

- **Điện thoại liên lạc:**

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

- + Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844
- + Phòng Văn hoá Thông tin Thành phố Đồng Hới: 052.825835
- + UBND Xã Quang Phú: 052.810010

QUẢNG XÁ - LÀNG CHIẾN ĐẤU Di tích chiến tranh cách mạng *Điểm tham quan*

- Giá trị lịch sử của di tích:

Cuối tháng 3-1947, Quảng Bình bước vào cuộc kháng chiến trường kỳ chống thực dân Pháp. Quảng Xá ở vào vị trí chiến lược quan trọng thuận lợi cả về đường bộ đường sông. Xác định rõ vị trí quan trọng của Quảng Xá, quán triệt quan điểm kháng chiến của Đảng, huyện uỷ Quảng Ninh đã chỉ đạo cho cán bộ, đảng viên và nhân dân Quảng Xá rào làng chiến đấu, đào giao thông hào, đắp công sự, đảm bảo lương thực, thuốc men, lập các trạm cứu thương, tổ chức lại lực lượng dân quân du kích sẵn sàng đánh trả lại các cuộc tấn công của thực dân Pháp. Quảng Xá trở thành một căn cứ điểm của Tân Ninh và là một xã có phong trào rào làng chiến đấu phát triển mạnh ở Quảng Ninh.

Nhận thấy được vị trí xung yếu của Quảng Xá, sau khi chiếm được huyện Quảng Ninh, ngày 2 tháng 4 năm 1947 địch đã tập trung đánh chiếm Quảng Xá, một trong ba trung tâm cách mạng của huyện Quảng Ninh, với âm mưu nhằm dập tắt các phong trào kháng chiến của nhân dân sắp lan rộng. Nhưng tất cả các cuộc tấn công của thực dân Pháp đều vấp phải sự kháng cự quyết liệt của quân và dân Quảng Xá và chịu những tổn thất nặng nề.

Sáng 16-7-1949, quân Pháp từ các đồn Mỹ Trung, Xuân Dục cùng một lúc tấn công Quảng Xá. Mở đầu cho phong trào "Quảng Bình quật khởi", quân và dân Quảng Xá đã có một trận đánh đầy ý nghĩa quyết chiến với địch đến cùng buộc chúng phải tháo chạy. Kết quả đã tiêu diệt được 2 tên lính Pháp và 4 lính nguỵ, bắt sống và làm bị thương nhiều tên khác, thu được một số vũ khí.

Đến tháng 9 năm 1951, địch huy động một trung đoàn lê dương từ Lệ Thủy về theo đường tỉnh lộ, một cánh quân khác từ Lộc Long, Mỹ Trung đánh sang. Khi vào đến Quảng Xá chúng bị trúng bom của quân ta, tiêu diệt được 13 tên và làm bị thương 10 tên. Sau trận này địch không dám sang càn ở Quảng Xá suốt hai năm liền.

Ngày 11-3-1954, bị đánh ở khắp nơi, địch lại tổ chức sang càn Quảng Xá, lần này chúng dùng cả đại bác bắn dọn đường, ca nô và tàu uy hiếp dọc sông. Suốt từ sáng đến chiều chúng vẫn không vào được làng, buộc phải rút lui.

Trong 8 năm kháng chiến chống thực dân Pháp, nhân dân Quảng Xá không những đã xây dựng quê hương mình thành một làng chiến đấu kiểu mẫu theo đường lối chiến tranh nhân dân mà còn làm tốt công tác hậu phương phục vụ chiến đấu.

- Địa điểm: Xã Tân Ninh - Huyện Quảng Ninh - Tỉnh Quảng Bình.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

- **Đ- ờng đến:** Bảng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Ninh (Thị trấn Quán Hàu) – Xã Tân Ninh.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Ninh (Thị trấn Quán Hàu) – Xã Tân Ninh.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Ninh (Thị trấn Quán Hàu) – Xã Tân Ninh.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Quảng Ninh: 052.872790

+ UBND Xã Tân Ninh: 052.936234

TAM TOÀ

Tháp chuông nhà thờ;

Di tích Cách mạng - Tháp nước, Cây đa chùa ông

Điểm tham quan

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Trong những năm leo thang tiến hành cuộc chiến tranh phá hoại miền Bắc, đế quốc Mỹ đã đánh phá vô cùng ác liệt và cực kỳ dã man đối với Quảng Bình nói chung, thành phố Đồng Hới nói riêng, nhằm ngăn chặn sự chi viện của miền Bắc hậu phương lớn đối với tiền tuyến lớn miền Nam, thực hiện chiến lược tham vọng đánh cho miền Bắc trở lại thời kỳ đồ đá.

Giặc Mỹ đã tập trung mọi phương tiện chiến tranh, nhiều loại bom đạn liên tục bắn phá ngày, đêm. Đặc biệt, đối với Đồng Hới, giặc Mỹ đã tập trung đánh phá huỷ diệt ngay từ những tháng năm đầu khi chúng leo thang phá hoại miền Bắc.

Trên mảnh đất Đồng Hới nhỏ hẹp, giặc Mỹ đã dùng nhiều loại máy bay dội xuống 25.480 quả bom, 21.600 loạt đạn Roóc Két, từ các hạm đội ngoài biển bắn hàng trăm quả đạn pháo vào Đồng Hới. Chỉ đến cuối năm 1966, toàn bộ thành phố Đồng Hới bị bom đạn giặc Mỹ san bằng. Hàng ngàn người bị chết và bị thương; 5.154 ngôi nhà bị phá sạch. Bất chấp công ước quốc tế, giặc Mỹ ném bom, bắn phá vào cả các công trình văn hoá tín ngưỡng, đánh vào nhà thương, bệnh viện, trường học, nhà thờ, đền chùa...

Cả thành phố Đồng Hới chỉ còn lại Tháp chuông nhà thờ Tam Toà, Tháp nước và Cây đa Chùa Ông đầy dấu vết bom đạn. Đó là những dấu tích minh chứng hùng hồn về tội ác chiến tranh phá hoại của giặc Mỹ đối với cả nước, đối với Quảng Bình nói chung và đối với thành phố Đồng Hới nói riêng.

- **Địa điểm:** Phường Đồng Mỹ - Thành phố Đồng Hới - Tỉnh Quảng Bình.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới - Thành phố Đồng Hới .

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Thành phố Đồng Hới: 052.825385

+ UBND Phường Đồng Mỹ: 052.822888

THÔN TRUNG

Căn cứ địa Tổng bộ Việt Minh

Điểm tham quan

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Nhà nhóm Thôn Trung (thôn Võ Xá, xã Võ Ninh) là một trong những di tích lịch sử trên đất Quảng Bình trong thời kỳ chuẩn bị khởi nghĩa giành chính quyền tháng 8-1945. Nơi đây là căn cứ địa của Tổng bộ Việt Minh, là nơi huấn luyện, nơi xây dựng lực lượng võ trang để tiến tới khởi nghĩa giành chính quyền ở Quảng Bình.

Đầu tháng 8-1945, tình hình nước ta có những chuyển biến, thời cơ mới, việc xúc tiến chuẩn bị khởi nghĩa đặt ra rất khẩn trương. Tỉnh bộ Việt Minh quyết định dời cơ quan lãnh đạo của Tỉnh bộ về Mỹ Tho - Trung Lực (Tân Thủy, Lệ Thủy) về đóng tại (Võ Ninh, Quảng Ninh) gần trung tâm tỉnh lỵ để kịp thời theo dõi diễn biến tình hình và chỉ đạo, lãnh đạo phong trào khởi nghĩa giành chính quyền trong toàn tỉnh. Sau khi nhận được chỉ thị tổng khởi nghĩa của Trung ương, Ủy ban khởi nghĩa tỉnh được thành lập. Để chuẩn bị cho việc khởi nghĩa giành chính quyền, Ủy ban khởi nghĩa tỉnh đã mở lớp huấn luyện quân sự tại nhà nhóm Thôn Trung. Hầu hết các lực lượng tự vệ ở các địa phương trong toàn tỉnh từ Quảng Trạch, Bố Trạch, Đồng Hới, Quảng Ninh, Lệ Thủy... được tập trung về Thôn Trung huấn luyện. Bốn mươi tự vệ ở chiến khu Trung Thuần (Quảng Trạch) cũng được về dự lớp huấn luyện này. Từ đây đội tự vệ đổi thành đội nghĩa quân, đây là những hạt nhân được toả đi khắp tỉnh làm nòng cốt cho phong trào khởi nghĩa giành chính quyền.

Đêm 22 rạng 23-8-1945, quần chúng nhân dân trong toàn tỉnh dưới sự lãnh đạo của Tỉnh bộ đã cùng đứng lên khởi nghĩa giành chính quyền và cũng ngày đó chính quyền đã giành được ở tỉnh lỵ, Cách mạng tháng Tám thành công.

Nhà nhóm Thôn Trung trở thành di tích lưu niệm nhằm giáo dục truyền thống đấu tranh bất khuất chống giặc ngoại xâm của Quảng Bình nói chung và mảnh đất Võ Xá nói riêng.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

- **Địa điểm:** Xã Võ Ninh - Huyện Quảng Ninh - Tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Ninh (Thị trấn Quán Hàu) – Xã Võ Ninh.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Ninh (Thị trấn Quán Hàu) – Xã Võ Ninh.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Ninh (Thị trấn Quán Hàu) – Xã Võ Ninh.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Quảng Ninh: 052.872790

+ UBND Xã Võ Ninh: 052.872104

THUẬN ĐỨC

Chiến khu kháng chiến chống Pháp

Điểm tham quan

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Chiến khu Thuận Đức là một vùng bán sơn địa, nằm sâu trong rừng rậm rộng lớn, cách Thành phố Đồng Hới 12 km về phía Tây, lưng dựa vào dãy Trường Sơn hùng vĩ, có đường thượng đạo Bắc - Nam đi qua, là địa bàn hoạt động rộng nằm trong thế hiểm trở, thuận lợi cho việc tiến công và phòng ngự. Người dân Thuận Đức một lòng tin và đi theo Đảng. Với những yếu tố đó, Thuận Đức bảo đảm được yếu tố địa lợi, nhân hoà để Tỉnh uỷ Quảng Bình xây dựng căn cứ địa trong thời kỳ đầu của cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp.

Tại Chiến khu các lán trại dân, lán trại của cơ quan hành chính, quân sự, kho tàng, bệnh viện dã chiến, chợ được xây dựng. Uỷ ban kháng chiến thành phố còn mở trường học, lực lượng dân quân tự vệ vừa huấn luyện vừa tăng gia sản xuất. Chiến khu còn là nơi đóng quân của Ban chỉ huy tiểu đoàn 274, Đại đội cảnh vệ chiến đấu thành phố; là trạm đón tiếp, nghỉ chân của các Đoàn khách Trung ương, các đơn vị bộ đội vào Nam hay ra Bắc, là trạm tiếp đón các thương binh trước khi chuyển ra tuyến sau. Tại đây, lãnh đạo Tỉnh uỷ, Uỷ ban kháng chiến đã trực tiếp chỉ đạo thành phố Đồng Hới, các huyện, các đơn vị bộ đội, các cơ quan vừa tổ chức vừa chiến đấu tiêu hao sinh lực địch, vừa củng cố và xây dựng lực lượng kháng chiến lâu dài. Đặc biệt, tại Chiến khu Thuận Đức đã diễn ra Hội nghị cán bộ Đảng bộ tỉnh Quảng Bình.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

Sau khi chiếm được Đồng Hới, thực dân Pháp đã tổ chức nhiều đợt càn quét tấn công Chiến khu Thuận Đức nhưng đều bị bộ đội Tiểu đoàn 163 và Đại đội du kích thành phố chặn đánh gây nhiều thiệt hại.

Tại Chiến khu Thuận Đức ngày 12-8-1947, Tỉnh uỷ đã tổ chức Hội nghị Tỉnh Đảng bộ. Hội nghị đã đánh giá sâu sắc tình hình ta và địch. Lúc này địch đã chiếm được vùng đồng bằng thành phố, lực lượng kháng chiến của ta theo kế hoạch phòng ngự lúc đầu cũng dần rút lên vùng núi. Hội nghị đã quyết định sáp nhập thành phố Đồng Hới với huyện Quảng Ninh và dời chiến khu của tỉnh từ Thuận Đức ra Tuyên Hoá, biểu hiện sự nhạy bén sáng suốt nhanh chóng nắm bắt tình hình của tỉnh trong việc chỉ đạo phong trào. Quyết định của Tỉnh uỷ làm cho hậu phương Đồng Hới được mở rộng, sức người sức của dồi dào, làm cho địch khó bao vây cô lập, biến thành phố thành trung tâm tấn công cơ sở kháng chiến của ta. Chiến khu của tỉnh ở Tuyên Hoá dễ liên lạc với vùng tự do Nghệ An, Hà Tĩnh, gần sự lãnh đạo của Khu uỷ và xây dựng tiềm lực về mọi mặt để kháng chiến lâu dài.

Mảnh đất Thuận Đức sau này đã gọi hướng cho thành phố "Tây tiến" lần thứ hai vào đầu năm 1965 tạo nên phường Đồng Sơn, một thời là tỉnh lỵ Quảng Bình trong những năm chống Mỹ, cứu nước.

Chiến khu Thuận Đức chỉ tồn tại sau hơn năm tháng nhưng đã ghi lại dấu ấn đậm nét trong lịch sử kháng chiến của Đảng bộ và nhân dân tỉnh Quảng Bình. Đây là nơi lưu giữ nhiều sự kiện quan trọng của một căn cứ địa kháng chiến đầu tiên của tỉnh ta trong thời kỳ đầu chống âm mưu "đánh nhanh thắng nhanh" của thực dân Pháp, là bước chuẩn bị thành lập chiến khu lâu dài của tỉnh Quảng Bình ở Tuyên Hoá.

Chiến khu Thuận Đức năm xưa nay đã trở thành một đơn vị hành chính của thành phố Đồng Hới với cái tên rất đỗi tự hào "Xã Thuận Đức".

- **Địa điểm:** Xã Thuận Đức - thành phố Đồng Hới - tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Xã Thuận Đức.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Xã Thuận Đức.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Xã Thuận Đức.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Thành phố Đồng Hới: 052.825835

+ UBND Xã Thuận Đức: 052.826430

TRUNG THUẦN

Chiến khu kháng chiến chống Pháp, chống Mỹ

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

Điểm tham quan

- Giá trị lịch sử của di tích:

Chiến khu Trung Thuần nằm về phía Tây Bắc huyện Quảng Trạch trên địa bàn hai xã Quảng Lưu và Quảng Thạch. Trong kháng chiến chống Pháp là căn cứ của lực lượng kháng chiến huyện Quảng Trạch và của lực lượng vũ trang phía Bắc tỉnh Quảng Bình.

Sau Hội nghị An Sinh (4-7-1945) ngày 21-7-1945 Ban chấp hành Phủ ủy Quảng Trạch đã tổ chức Hội nghị quan trọng ở Đông Ngòi (Quảng Thủy) quyết định lấy làng Trung Thuần làm căn cứ địa cách mạng của Phủ. Tại đây đã xây dựng kho tàng, vọng gác, tích trữ lương thực vũ khí, huấn luyện lực lượng tự vệ vũ trang. Đầu tháng 8-1945, hơn 40 chiến sĩ được tuyển chọn đưa về Trung Thuần để huấn luyện. Từ đây ngày 22-8-1945, đội quân cách mạng kéo về Lũ Phong (Quảng Phong) hội quân và xuống Phủ đường cướp chính quyền vào sáng ngày 23-8-1945.

Trong chín năm trường kỳ kháng chiến chống Pháp, Trung Thuần tiếp tục là căn cứ cách mạng. Vào những năm 1945-1953 từ chiến khu này, Đại đội 365 xuất quân phối hợp cùng dân quân các địa phương và bộ đội chủ lực từ Nghệ An vào đã quét sạch nhiều đồn bốt giặc, giải phóng cả một vùng rộng lớn ở phía Bắc tỉnh Quảng Bình; góp phần cùng chiến trường Bình Trị Thiên nhanh chóng đẩy quân Pháp vào thế co cụm bị động. Huyện Quảng Trạch là mảnh đất vinh dự giải phóng khỏi ách kìm kẹp của thực dân Pháp vào tháng 5-1952, là minh chứng cho sự đúng đắn trong việc xây dựng căn cứ địa cách mạng - một kinh nghiệm quý báu trong lịch sử vận động giải phóng dân tộc.

Trong những năm chống Mỹ, cứu nước, Trung Thuần là hậu cứ đặc biệt quan trọng của đơn vị B 70, là nơi sơ tán của toàn bộ các cơ quan quân sự, dân sự huyện Quảng Trạch. Trung Thuần có đường chiến lược 22B, một nhánh trong hệ thống đường Hồ Chí Minh, nơi đây trở thành nơi hội tụ, hậu cứ trạm tiền phương của nhiều binh chủng như thông tin, ra đa, pháo binh... Đặc biệt vào tháng 4-1971, hậu cứ Trung Thuần là nơi Thượng tướng Hoàng Văn Thái - Tổng tham mưu trưởng Quân đội nhân dân Việt Nam làm lễ xuất quân mở đầu cho chiến dịch Nam Lào và sau này là nơi Đại tướng Võ Nguyên Giáp - Ủy viên Bộ Chính trị, Bộ trưởng Bộ Quốc phòng cùng một số cán bộ cao cấp của quân đội đã tổng kết chiến thắng đường 9 Nam Lào.

Ngoài những đóng góp trong kháng chiến Pháp và chống Mỹ, Trung Thuần còn là mảnh đất mang đậm dấu tích của vương quốc Đại Việt, Chăm-pa (luỹ Hoàn Vương), thời kỳ Cần Vương...

- Địa điểm: Xã Quảng Lưu, xã Quảng Thạch - huyện Quảng Trạch - tỉnh Quảng Bình.

- Đường đến: Bằng 3 loại phương tiện: đường bộ, đường sắt và đường hàng không.

+ Đường sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới - Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) - Xã Quảng Lưu; Xã Quảng Thạch.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới.
Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Lưu; Xã Quảng Thạch.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Lưu; Xã Quảng Thạch.

- Điện thoại liên lạc:

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin huyện Quảng Trạch: 052.513448

+ UBND Xã Quảng Lưu: 052.512941

+ UBND Xã Quảng Thạch: 052.514480

TRỤ SỞ TỈNH ỦY QUẢNG BÌNH

Di tích kháng chiến chống Mỹ

Điểm tham quan

- Giá trị lịch sử của di tích:

Trong cuộc kháng chiến chống Mỹ cứu nước, tỉnh Quảng Bình nói chung, tại Thành phố Đồng Hới nói riêng là địa bàn đánh phá vô cùng ác liệt và cực kỳ dã man của đế quốc Mỹ nhằm ngăn chặn sự chi viện của hậu phương lớn miền Bắc đối với tiền tuyến lớn miền Nam. Do vậy, trụ sở Tỉnh uỷ Quảng Bình phải sơ tán lên phía Tây Thành phố Đồng Hới.

Hầm trú ẩn Tỉnh uỷ Quảng Bình được xây bằng xi măng cốt thép nửa chìm, nửa nổi. Hầm có diện tích 60 m². Đây là nơi làm việc của bộ máy chỉ huy của Đảng bộ tỉnh Quảng Bình. Tại đây, các chủ trương đường lối của Đảng bộ được đưa ra chỉ đạo, lãnh đạo quân và dân Quảng Bình tiến hành cuộc kháng chiến chống Mỹ cứu nước đi đến thắng lợi. Cũng tại đây, nhiều đồng chí lãnh đạo cao cấp của Đảng, quân đội dùng làm nơi làm việc để chỉ đạo các chiến dịch lớn như đường chín Nam Lào, chiến dịch năm 1972...

Hiện nay, hầm trú ẩn của Tỉnh uỷ Quảng Bình còn nguyên vẹn.

- Địa điểm: Phường Đồng Sơn - thành phố Đồng Hới - tỉnh Quảng Bình.

- Đ- ờng đến: Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Phường Đồng Sơn.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Phường Đồng Sơn.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Phường Đồng Sơn.

- Điện thoại liên lạc:

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Thành phố: 052.825835

+ UBND Phường Đồng Sơn: 052.826003

SÂN BAY KHE GÁT Di tích kháng chiến chống Mỹ *Điểm tham quan*

- Giá trị lịch sử của di tích:

Để đánh lại âm mưu của địch dùng không quân, hải quân bám sát các tuyến đường, đánh phá, ngăn chặn sự chi viện của miền Bắc đối với chiến trường miền Nam. Sau một thời gian nghiên cứu quy luật hoạt động của địch, cấp trên quyết định đưa máy bay vào sân bay Khe Gát, một sân bay dã chiến trong chiến tranh. Ngày 18-4-1972, vào lúc 15 giờ 45 phút, Sở chỉ huy Binh chủng Không quân và Trung đoàn 923 tổ chức cho hai phi công Lê Hồng Điệp và Từ Đễ lái hai chiếc MIG17 từ sân bay Kép về Gia Lâm, sau đó bay tiếp vào sân bay Vinh. Từ Vinh sau khi tiếp xăng để bay vào Gát, biên đội tách đội hình, bay từng chiếc một. Ngay sau khi hai chiếc MIG17 tiếp đất, cán bộ, chiến sĩ đã nhanh chóng đưa máy bay vào nơi an toàn, kiểm tra và làm công tác chuẩn bị, sẵn sàng cho biên đội cất cánh đánh địch vào ngày hôm sau.

Đêm 18 rạng ngày 19-4, từ 23 giờ đến 23 giờ 50 phút, 4 tàu khu trục Mỹ vào cách bờ biển Quảng Bình khoảng 10 – 15 km, bắn phá khu vực Quảng Xá và Lý Nhân Nam. Hoạt động của địch chứng tỏ chúng chưa phát hiện được việc di chuyển của không quân ta.

Ngay sáng hôm sau 19-4, máy bay đã được kiểm tra, lắp bom, sẵn sàng chiến đấu. Biên đội do Lê Xuân Dị làm biên đội trưởng (số 1) và Trung úy Nguyễn Văn Bảy (B) đảm nhiệm vị trí số 2 vào vị trí trực ban chiến đấu. Trung úy phi công Lục Lâm dự bị. Các sở chỉ huy, đài hỗ trợ, các trạm quan sát và cán bộ, nhân viên phục vụ mặt đất... đều tập trung đảm bảo cho biên đội cất cánh chiến đấu thắng lợi.

Sân bay có ý nghĩa lịch sử đặc biệt, chỉ có một biên đội, đánh một lần trúng tàu NEWJERSEY của Mỹ khi nó đến xâm phạm bờ biển Quảng Bình, buộc tàu địch phải tháo chạy. Sau trận đánh, tàu chiến Mỹ không dám vào gần bờ biển Quảng Bình đánh phá.

- Địa điểm: Xã Xuân Trạch - huyện Bố Trạch - tỉnh Quảng Bình.

- Đ- ờng đến: Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) – Xã Xuân Trạch.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) – Xã Xuân Trạch.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) – Xã Xuân Trạch.

- Điện thoại liên lạc:

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

+ Phòng Văn hoá Thông tin huyện Bố Trạch: 052.862258

+ UBND Xã Xuân Trạch: 052.679356

SỔ CHỈ HUY BỘ TƯ LỆNH 559

Di tích kháng chiến chống Mỹ

Điểm tham quan

- Giá trị lịch sử của di tích:

Bộ Tư Lệnh 559 đóng chỉ huy sở ở nhiều nơi, thời gian đầu đóng ở hang đá khu vực "R" xã Hoá Tiến, huyện Tuyên Hoá. Đầu năm 1972, Bộ Tư lệnh 559 chuyển từ khu vực "R" về đóng trụ sở ở xã Hiền Ninh, huyện Quảng Ninh (Lệ Thủy cũ), một khu vực thuận lợi về giao thông liên lạc và chỉ huy các binh chủng thuộc Đoàn 559 triển khai các nhiệm vụ, các chiến dịch chi viện kịp thời sức người sức của cho các chiến trường đánh giặc.

Tại đây, đã đón tiếp nhiều đồng chí lãnh đạo Trung ương đến thăm và làm việc như: Đồng chí Lê Duẩn, Trường Chinh, Võ Nguyên Giáp, Lê Đức Thọ, Nguyễn Chí Thanh...

+ Phòng khách của Bộ Tư lệnh 559 dùng làm nơi tiếp các đồng chí lãnh đạo trong nước và quốc tế.

+ Nhà thờ họ Nguyễn là nơi làm việc và sinh hoạt của đồng chí Đồng Sĩ Nguyên (11-1972 đến 1973).

+ Nhà thờ họ Trương là địa điểm đặt trạm thông tin tải ba của Bộ Tư lệnh 559.

Di tích này nằm cách bến phà Long Đại 3 km và cách Chỉ huy sở A72 khoảng 25 km tạo thành cụm di tích liên hoàn về đường Trường Sơn (đường Hồ Chí Minh) tại huyện Quảng Ninh và Lệ Thủy.

- **Địa điểm:** Xã Hiền Ninh - huyện Quảng Ninh - tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Ninh (Thị trấn Quán Hàu) – Xã Hiền Ninh.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Ninh (Thị trấn Quán Hàu) – Xã Hiền Ninh.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Ninh (Thị trấn Quán Hàu) – Xã Hiền Ninh.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin huyện Quảng Ninh: 052.872790

+ UBND Xã Hiền Ninh: 052.936273

SỞ CHỈ HUY - BỘ CHỈ HUY QUÂN SỰ TỈNH QUẢNG BÌNH THỜI KỲ 1965-1973

Di tích kháng chiến chống Mỹ

Điểm tham quan

- Giá trị lịch sử của di tích:

Trong cuộc kháng chiến chống Mỹ cứu nước, Sở chỉ huy Bộ chỉ huy Quân sự tỉnh Quảng Bình đảm nhiệm vai trò quan trọng là nơi hoạch định kế hoạch, là trung tâm chỉ đạo, chỉ huy các lực lượng vũ trang chiến đấu trên mặt trận Nam quân khu IV và chiến trường Nam Lào, Trung Lào nói chung, trên địa bàn Quảng Bình nói riêng.

Dưới thất bại của chiến lược "chiến tranh đặc biệt" ở miền Nam, đế quốc Mỹ chuyển sang chiến lược "chiến tranh cục bộ" và leo thang phá hoại miền Bắc ngày càng ác liệt nhằm ngăn chặn mọi chi viện của miền Bắc và bịt bệ Quốc tế vào miền Nam, phá hoại công cuộc xây dựng XHCN ở nước ta. Chỉ trong tháng 2-1965, đế quốc Mỹ liên tiếp mở hai chiến dịch "Mũi lao lửa I, II" ồ ạt ném bom vào Thành phố Đồng Hới. Tháng 3 năm 1965, để kịp thời đảm bảo sự chỉ đạo chỉ huy chiến đấu và phối hợp các lực lượng chiến đấu, Bộ chỉ huy Quân sự tỉnh chuyển sở chỉ huy đóng tại trung tâm Thành phố Đồng Hới lên đồi Mỹ Cương thuộc xã Nghĩa Ninh. Đây là một vị trí có tầm chiến lược quân sự, có tầm nhìn bao quát, thuận lợi về giao thông liên lạc. Từ đây cơ quan đầu não của Bộ chỉ huy Quân sự tỉnh có thể chỉ đạo, chỉ huy toàn bộ lực lượng vũ trang đóng trên địa bàn.

Đến tháng 6-1966 công việc xây dựng Sở Chỉ huy Bộ chỉ huy Quân sự tỉnh Quảng Bình được hoàn tất với hệ thống hầm hào kiên cố, 7 hầm và 1 nhà khách.

Tại trụ sở Bộ chỉ huy Quân sự, Bộ Tư lệnh tiền phương quân khu IV, Bộ Tư lệnh các chiến dịch đường 9 Nam Lào, chiến dịch Trị Thiên và Bộ chỉ huy Quân sự tỉnh Quảng Bình đã trực tiếp, chỉ đạo, chỉ huy các hoạt động quân sự của các lực lượng vũ trang trên địa bàn Nam quân khu IV, chiến trường Trị Thiên và mặt trận Trung Lào. Cũng tại đây, Bộ chỉ huy Quân sự tỉnh đã chỉ đạo chỉ huy quân dân trong tỉnh phối hợp với các đơn vị bộ đội chủ lực chiến đấu vừa bắn cháy, bắn rơi, bắn chìm nhiều máy bay, tàu chiến Mỹ, đảm bảo thông đường, thông xe, thông hàng, chỉ huy các đơn vị bộ đội địa phương, dân công tự vệ phối hợp chiến đấu và phục vụ chiến đấu tại chiến trường Trị - Thiên, Trung - Lào thời kỳ 1968-1972.

Sở chỉ huy quân sự tỉnh còn là nơi làm việc của Thường vụ Tỉnh uỷ với các đồng chí lãnh đạo cao cấp của Đảng, Nhà nước, Quân đội và các đoàn khách quốc tế.

Qua hơn 7 năm bám trụ tại đồi Mỹ Cương, Sở chỉ huy Bộ chỉ huy Quân sự tỉnh Quảng Bình vẫn vững vàng trong lòng đất, hoàn thành nhiệm vụ, vai trò sứ mệnh lịch sử của mình, góp phần vào chiến công chung của dân tộc, xứng đáng là một địa danh lịch sử trong cuộc kháng chiến chống Mỹ cứu nước.

- Địa điểm: Xã Nghĩa Ninh - thành phố Đồng Hới - tỉnh Quảng Bình.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Xã Nghĩa Ninh.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Xã Nghĩa Ninh.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Xã Nghĩa Ninh.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Thành phố Đồng Hới: 052.825835

+ UBND Xã Nghĩa Ninh: 052.826091

XUÂN BỒ

Di tích trận chiến thắng oanh liệt trong kháng chiến chống Pháp

Điểm tham quan

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Xuân Bò - mảnh đất giàu truyền thống cách mạng, truyền thống văn hoá, cách đây hơn 50 năm trước đã diễn ra một trận quyết chiến giữa ta và thực dân Pháp, đó là chiến thắng Xuân Bò (20-5-1950).

Ngày 19-5-1950, khi biết tin Trung đoàn 18 cùng với nhân dân xã Xuân Thủy tổ chức mít tinh kỷ niệm 60 năm ngày sinh của Bác Hồ kính yêu, Tướng Lor Brit của Pháp từ Huế bay ra Đồng Hới trực tiếp chỉ huy cuộc càn quét hòng tiêu diệt Trung đoàn 18. Trước tình hình trên, các đồng chí Phùng Duy Phiên, Quang Minh, Tống Thái lập tức cho giải tán cuộc mít tinh để chuẩn bị chống càn. Bộ chỉ huy trận đánh đã xác định đây là trận đánh không cân sức giữa ta và địch. Nhưng quân và dân ta vẫn không hề nao núng, quyết tâm đánh địch đến cùng. Trận đánh diễn ra giằng co, quyết liệt. Cuối cùng sau 13 giờ đồng hồ, bằng sự mưu trí, dũng cảm, tinh thần quyết chiến, quyết thắng và hy sinh cao cả, Trung đoàn 18 và nhân dân địa phương đã tiêu diệt và làm bị thương 500 tên địch, thu nhiều vũ khí quân trang. Từ trong cuộc chiến đấu quyết liệt với địch đã xuất hiện nhiều tấm gương sáng ngời chủ nghĩa anh hùng cách mạng mà tiêu biểu là anh hùng Lâm Úy. Sau khi hết đạn, anh đã dùng lưỡi lê đâm chết nhiều tên lính Pháp và anh đã hy sinh bên bờ sông Kiến Giang trong tư thế hai tay vẫn xiết chặt cổ tên sĩ quan Pháp.

Chiến thắng Xuân Bò vang dội là đòn đánh đích đáng vào bọn lính Sphatry kiêu ngạo, chiến thắng đã minh chứng cho sự lãnh đạo tài tình của Đảng ta về sự kết hợp ba thứ quân, biết tạo thời cơ, mở những trận quyết định để thay đổi cục diện trên chiến trường. Chiến thắng Xuân Bò là nguồn động viên và cổ vũ tinh thần hết sức lớn lao và kịp thời, tiếp thêm sức mạnh cho cán bộ và chiến sĩ trên các chiến trường, đặc biệt là chiến trường Trị Thiên, góp phần làm nên thắng lợi chung của toàn dân tộc.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

Hiện nay, di tích lịch sử Chiến thắng Xuân Bò thuộc thôn Xuân Bò, xã Xuân Thủy. Di tích là một quần thể gồm 3 điểm:

- + Nơi diễn ra trận giáp la cà giữa quân Pháp và bộ đội Trung đoàn 18.
- + Nơi anh hùng Lâm Úy chiến đấu quyết tử và hy sinh anh dũng.
- + Bến Nậy - nơi nhân dân dùng thuyền đưa bộ đội từ Uân Áo (Liên Thủy) sang Xuân Bò. Tại đây đã dựng bia chiến thắng Xuân Bò.

- Địa điểm: Xã Xuân Thủy - huyện Lệ Thủy - tỉnh Quảng Bình.

- Đường đến: Bằng 3 loại phương tiện: đường bộ, đường sắt và đường hàng không.

+ Đường sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Xuân Thủy.

+ Đường bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Xuân Thủy.

+ Đường hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Xuân Thủy.

- Điện thoại liên lạc:

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin huyện Lệ Thủy: 052.863613

+ UBND Xã Xuân Thủy: 052.882761

XUÂN SƠN - PHONG NHA

Bến phà Xuân Sơn, bến phà Nguyễn Văn Trỗi, hang Rục, động Phong Nha, Hàm dẫu xe...), bến phà Nguyễn Văn Trỗi, hang Rục, động Phong Nha, Hàm giấu xe...)

Di tích kháng chiến chống Mỹ

Điểm tham quan

- Giá trị lịch sử của di tích:

Cùng với sự ra đời của “đường 20 Quyết Thắng” là việc khai sinh bến phà Xuân Sơn (trước là bến đò Xuân Sơn), có nhiệm vụ bảo đảm cho các hướng chi viện từ đường 15 và đường 12 về cùng vượt khẩu “đường 20 Quyết Thắng”. Đầu tiên lực lượng tham gia xây dựng và bảo vệ phà do Ty Giao thông Quảng Bình sử dụng phà 18 tấn. Đến tháng 12-1966, Đại đội 16 Cầu phà thuộc Binh trạm 14 trực tiếp phụ trách, Đại đội có 125 người, phương tiện có cầu phao và hai ca nô, tối đến lắp ráp thông xe vượt sông, 4 giờ sáng tháo gỡ cho ca nô kéo vào giấu ở trong động Phong Nha. Đêm đầu tiên bắc cầu xong có 1.200 xe vượt sông, đêm thứ 2 có 2.000 xe vượt sông. Càng về sau, địch phát hiện và đánh phá dữ dội, kẻ cả thả bom từ trường xuống dày đặc lòng sông.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

Để đảm bảo cho xe vượt sông liên tục, hai bến phà khác được mở thêm: Bến phà Nguyễn Văn Trỗi ở lèn Mù U thuộc hạ lưu bến phà Xuân Sơn, cách Xuân Sơn 1 km. Khu vực Xuân Sơn - Phong Nha còn có các hang động như hang 36, hang 35, hang 34, hang 33 chứa xăng dầu, đạn dược và mở thêm con đường tránh gọi là đường Nguyễn Văn Trỗi từ Troóc vào bến phà (khu vực bến phà B) trên đoạn đường sông vào tham quan động Phong Nha.

Đặc biệt, hang động Phong Nha, một kỳ quan thắng cảnh nổi tiếng cả trong và ngoài nước được dùng để cất giấu ca nô, phà vào ban ngày để ban đêm kịp ra hoạt động. Khu vực bến phà Xuân Sơn - Phong Nha thường xuyên bị địch đánh phá ác liệt. Nơi đây quân dân địa phương, thanh niên xung phong, lực lượng bộ đội dũng cảm chiến đấu bảo vệ đường, quê hương. Tiêu biểu là các đơn vị Trung đoàn 218 anh hùng đã chiến đấu bắn rơi 5 máy bay, bắt sống 3 tên giặc lái tại chỗ.

Trên đoạn sông và bến phà này, anh Nguyễn Thế Chón phá bom từ trường, anh Trần Văn chỉ huy phà vượt sông, anh Trần Trường bị thương ở bụng vẫn lái ca nô cập bến an toàn, anh Hoàng Văn Thủy và Phan Văn Bộ kỹ sư công binh cùng 70 thanh niên xung phong thuộc Đại đội 4 thanh niên xung phong đã anh dũng hy sinh...

Chiến tranh đã lùi xa nhưng những kỷ niệm về đường Trường Sơn, chiến công của các anh, các chị, sự hy sinh của đồng bào, đồng chí mãi mãi là nguồn cổ vũ, tinh thần vượt qua khó khăn để có một con đường Trường Sơn công nghiệp hoá, mang lại sức sống cho miền Tây Quảng Bình trong hôm nay và mai sau.

- **Địa điểm:** Xã Sơn Trạch - huyện Bố Trạch - tỉnh Quảng Bình

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ong tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới - Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) - Xã Sơn Trạch.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới - Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) - Xã Sơn Trạch.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới - Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) - Xã Sơn Trạch.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin huyện Bố Trạch: 052.862258

+ UBND Xã Sơn Trạch: 052.675055

II. NHÂN VẬT LỊCH SỬ

Phục vụ tham quan, nghiên cứu danh nhân

HỒ CUỖNG

Lăng mộ

Điểm tham quan

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

Hồ Cưỡng (Hồ Hồng) sinh vào khoảng niên hiệu Đại Trị (1358-1369) đời vua Trần Dụ Tông ở Quỳnh Đôi, Quỳnh Lưu, Nghệ An. Ông đã từng làm Giám quân Tạ thánh dục và làm Đại trị châu lộ Diễn Châu.

Cuối thế kỷ XIV, Hồ Cưỡng được Hồ Quý Ly lúc bấy giờ với tước Đại vương bổ làm Chánh đội trưởng chỉ huy một đạo quân trên 2000 người vào đánh Champa ở miền Thuận Hoá. Sau khi đến Thuận Hoá, Ông lấy thêm bà vợ lẽ và lập nên họ Hồ ở vùng Lý Nhân Nam (tức xã Nhân Trạch, huyện Bố Trạch bây giờ). Từ đó, Ông chiêu dân lập ấp, khai khẩn đất đai và trở thành ông tổ họ Hồ ở Lý Nhân Nam.

Bấy giờ Hồ Cưỡng được coi là một vị tướng tài ba, Ông đã cầm quân đi đánh giặc ở nhiều nơi và thu được thắng lợi như trận ở cửa sông Nhật Lệ, Phú Hội, Bàu Tró...

Ở quê hương Quỳnh Đôi, Quỳnh Lưu, Nghệ An, Ông sinh được 4 người con 2 trai, 2 gái. Con trai trưởng Hồ Hãn sau này giúp Lê Lợi đánh quân Minh, giữ chức quản lĩnh, được phong là Tả quốc công thần. Con trai thứ Hồ Nhân giữ chức Tráng vũ tướng quân, Tả hữu trụ quốc đô thống, Tước hoan quân công, là một vị tướng giỏi của triều Lê. Hai người con gái là Hồ Thị Hỷ, Hồ Thị Sinh lấy chồng đều là những vị tướng giỏi lúc bấy giờ. Ngoài ra con cháu của cụ Hồ Cưỡng ở Nghệ An và Quảng Bình cùng thành đạt và đã có nhiều đóng góp to lớn trong sự nghiệp chống ngoại xâm, bảo vệ đất nước như đông các Hồ Sỹ Dương, Hoàng Giáp Hồ Phi Tích, tiến sĩ Hồ Sĩ Tuần, Tuần Vũ Hồ Trọng Đình, án sát Hồ Bá Ôn.

Vì đã có nhiều công lao đóng góp đối với quê hương đất nước nên nhân dân làng Quỳnh Đôi, Quỳnh Lưu đã rước bài vị của cha con Hồ Kha và Hồ Cưỡng về thờ ở đền thần hoàng làng. Cả hai cha con đều được vua Khải Định sắc phong là Dục bảo trung hưng thần (năm Khải Định thứ IX ngày 25-7-1924 và cho xây khuôn viên lăng mộ).

Trải qua thời gian chiến tranh, lăng mộ cụ Hồ Cưỡng bị xói mòn, hư hỏng và có nguy cơ bị đào bới. Trước tình hình đó, dòng họ Hồ ở Nhân Trạch, huyện Bố Trạch, tỉnh Quảng Bình đã chuyển phần mộ của cụ về tại khuôn viên lăng mộ dòng họ Hồ ở Nhân Trạch.

Di tích lăng mộ Hồ Cưỡng ở Nhân Trạch, huyện Bố Trạch có giá trị lịch sử tiêu biểu, là nơi ghi công của một vị tổ có công khai cơ lập ấp ở Quỳnh Đôi, Quỳnh Lưu, Nghệ An và Nhân Trạch, Bố Trạch, Quảng Bình. Ông xứng đáng là một danh nhân trong lịch sử dân tộc, có nhiều công lao trong công cuộc chống giặc ngoại xâm. Di tích có giá trị giúp chúng ta làm sáng tỏ mối quan hệ của dòng họ Hồ ở Nghệ An và Quảng Bình, hiểu thêm về thân thế sự nghiệp của cụ Hồ Cưỡng trong lịch sử dân tộc.

- **Địa điểm:** Xã Nhân Trạch - huyện Bố Trạch - tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) – Xã Nhân Trạch.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

+ Đường bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) – Xã Nhân Trạch.

+ Đường hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) – Xã Nhân Trạch.

- Điện thoại liên lạc:

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin huyện Bố Trạch: 052.862258

+ UBND Xã Nhân Trạch: 052.862134

HOÀNG HỐI KHANH

Lăng mộ và Miếu thờ

Điểm tham quan

- Giá trị lịch sử của di tích:

Lăng mộ và miếu thờ Hoàng Hối Khanh được xây dựng vào năm Thiệu Trị thứ VI (1845), đến nay đã được trùng tu lại vài lần. Toàn bộ lăng mộ và miếu thờ xây dựng đối xứng theo đường thần đạo, có mặt bằng hình chữ nhật, xung quanh có tường bao bọc.

Hoàng Hối Khanh sinh vào khoảng nửa đầu thế kỷ XIV, ở vùng quê hiếu học, có thuần phong mỹ tục là huyện Yên Định, tỉnh Thanh Hoá. Với truyền thống của gia đình trí thức và quê hương văn hoá, Ông được gia đình cho học hành đến nơi đến chốn, Ông đỗ tiến sĩ năm 1384, dưới thời vua Trần Phế Đế.

Danh tướng Hoàng Hối Khanh là một nhân vật khá đặc biệt trong lịch sử nước ta thời kỳ cuối thế kỷ XIV và những năm đầu thế kỷ XV. Từ khi bước ra sân khấu chính trị (1384) đến tuấn tiết (1407), trên 23 năm làm quan, trong đó có 16 năm dưới triều Trần Mạt và 7 năm ở vương triều Nhà Hồ, Ông đã có những đóng góp rất lớn trên các lĩnh vực chính trị, quân sự, ngoại giao, kinh tế. Ông đã cùng Hồ Quý Ly chèo chống trước sự rệu rã của xã hội cuối triều Trần và hiểm họa xâm lăng đang đến gần. Tháng 7- 1407, Hoàng Hối Khanh bị quân địch bắt, để giữ được khí tiết trung quân ái quốc, Ông đã tự vẫn.

Sau này, Ông được các vua Nguyễn Phong Sắc: "Đặc Tán phụ quốc, Thượng tướng quân, Tặng kiết tiết linh thông Hoàng quận công, Tước phong dực bảo trung hưng linh phù đoan túc tôn thần".

- Địa điểm: + Lăng mộ thuộc thôn Đại Giang, xã Trường Thủy - huyện Lệ Thủy - tỉnh Quảng Bình.

+ Miếu thờ nằm ở thôn Hà Thanh, xã Phong Thủy - huyện Lệ Thủy - tỉnh Quảng Bình.

- Đường đến: Bằng 3 loại phương tiện: đường bộ, đường sắt và đường hàng không.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

+ Đ- ồng sá t: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đ- ồng Hới. Từ Thành phố Đ- ồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Trường Thủy; Xã Phong Thủy.

+ Đ- ồng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đ- ồng Hới. Từ Thành phố Đ- ồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Trường Thủy; Xã Phong Thủy.

+ Đ- ồng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đ- ồng Hới. Từ Thành phố Đ- ồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Trường Thủy; Xã Phong Thủy.

- Điện thoại liên lạc:

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin huyện Lệ Thủy: 052.863613

+ UBND Xã Tr- ờng Thủy: 052.882116

+ UBND Xã Phong Thủy: 052.882599

HOÀNG KẾ VIÊM

Lăng mộ danh tướng chống Pháp

Điểm tham quan

- Giá trị lịch sử của di tích:

Hoàng Kế Viêm sinh ngày 21-9 năm Canh Thìn (29-8-1820) con cụ Hoàng Kim Sán làm quan ở triều Gia Long có tiếng thông minh, đức độ, hiếu trung vẹn toàn, khi mất được thờ ở đền Hiền Lương tại kinh đô Phú Xuân. Danh tướng Hoàng Kế Viêm có công lao trong những ngày đầu nhân dân ta chống sự đô hộ của thực dân Pháp. Ông đỗ cử nhân vào năm Thiệu Trị thứ 3 (1843), được vua chọn làm phò mã, lấy công chúa Hương La. Năm 1846, Ông được bổ làm quan Bộ Lại. Năm 1852 làm án sát Ninh Bình. Tiếp đó, năm 1854 giữa lúc Kinh đô Huế xảy vụ lật đổ ngôi vua của Hồng Bảo, Hoàng Kế Viêm lại được điều đi làm Bố chính tỉnh Thanh Hoá và năm 1859, trong lúc thực dân Pháp mở cuộc tấn công quy mô vào Sài Gòn, triều đình lại điều Ông đi nhận chức Tuần Vũ tỉnh Hưng Yên. Giữa năm 1862, đầu năm 1863 Hoàng Kế Viêm lại được triều đình điều động vào làm Tổng đốc An Tĩnh (Nghệ An và Hà Tĩnh). Năm 1870, Hoàng Kế Viêm được triệu về kinh đ- ới nhận nhiệm vụ mới. Hoàng Kế Viêm được Tự Đức cử ra Bắc với chức vụ: Lạng - Bằng - Ninh - Thái Thống đốc Quân vụ Đại thần, trực tiếp chỉ huy quân thứ Tam Tuyên cùng với Tôn Thất Thuyết lo ổn định tình hình

Trong thời kỳ Pháp xâm lược Việt Nam ở thế kỷ XIX hiếm có nhân vật nào trong triều Nguyễn đã đi suốt chiều dài của lịch sử đó như Hoàng Kế Viêm. Chưa có ai nếm trải như Hoàng Kế Viêm từ khi tiếng súng xâm lược mở màn cho tới lúc hạ màn (1855-1889). Ông đã có những chiến công hiển hách: Hai lần giết Tổng chỉ huy quân Pháp tại Ô Cầu Giấy - Bắc Kỳ và hai lần buộc địch phải trả lui Hà Nội cho triều đình. Ngoài tài trí dùng binh khiển tướng, Ông còn để lại cho đời nhiều tác phẩm văn học do Ông soạn thảo, chỉ tiếc rằng chiến tranh đã tiêu huỷ hết,

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

---

không còn bản nào. Những tác phẩm ấy có thể kể tên như sau: "Tiên công sử, biệt lục" (lịch sử về cụ Hoàng Kim Sán). "Bạt, gia huấn ca" (bia khắc lời bạt của Ông vào vãn bia gia huấn ca của họ Hoàng), bia này hiện còn, đó là di sản duy nhất của Ông còn để lại.

Ông mất vào ngày 8-4-1909 tại quê nhà, thọ 90 tuổi.

Hiện nay, khuôn viên lăng mộ Hoàng Kế Viêm được trùng tu.

- **Địa điểm:** Xã Lương Ninh - huyện Quảng Ninh - tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Xã Lương Ninh.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Ninh (Thị trấn Quán Hàu) – Xã Lương Ninh.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới - Trung tâm huyện Quảng Ninh (Thị trấn Quán Hàu) - Xã Lương Ninh.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin huyện Quảng Ninh: 052.872790

+ UBND Xã L- ơng Ninh: 052.872181

LÊ TRỰC

Nhà thờ và Mộ danh tướng Cần Vương

Điểm tham quan

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Danh tướng Cần Vương Lê Trực người làng Thanh Thủy, phủ Quảng Trạch (nay là xã Tiến Hoá, huyện Tuyên Hoá) đỗ Tiến sĩ (tam giác tiến sĩ võ), nguyên làm lãnh binh Hà Nội, khi tướng Henri Rivier hạ thành, tổng đốc Hoàng Diệu tự tử, Lê Trực bị triều đình cách chức.

Năm 1885, hưởng ứng chiếu Cần Vương chống Pháp, Lê Trực tập hợp nghĩa quân khởi nghĩa ở vùng sông Gianh, lấy cửa xui trong vùng núi Thanh Thủy làm căn cứ, Ông được Tôn Thất Thuyết cho khôi phục nguyên hàm. Nghĩa quân của Lê Trực phát triển mạnh mẽ, hoạt động rộng khắp, đã tổ chức được nhiều cuộc tấn công lớn, nhỏ, đánh tập kích vào đồn bốt địch như ở Ba Đồn, Quảng Khê... Nghĩa quân cũng đã phối hợp lực lượng với các nghĩa quân ở phía Nam và phía Bắc tỉnh đánh phá các trọng điểm quan trọng của địch, gây cho chúng nhiều tổn thất nặng nề. Tiêu biểu là trận đánh đêm 9 rạng 10 tháng 5 năm 1886, nghĩa quân Lê Trực đột nhập thành Đồng Hới, đốt phá doanh trại địch, giết tên bố chánh gian ác Nguyễn Đình Dương. Tuyến đường Đồng Hới - Ba Đồn và các đường liên huyện

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

đều bị nghĩa quân phong toả, phục kích chặn đánh làm tiêu hao nhiều sinh lực địch.

Thực dân Pháp hết sức hoang mang trước sự tấn công mạnh mẽ của nghĩa quân. Nhiều lần chịu thất bại trước lòng dũng cảm, mưu trí của nghĩa quân, thực dân Pháp trở nên điên cuồng, chúng tổ chức nhiều cuộc càn quét, xây dựng thêm đồn bốt nhằm tiêu diệt nghĩa quân.

Trước tình hình đó, Lê Trực vẫn tiếp tục lãnh đạo nghĩa quân tấn công và chống trả lại các cuộc càn quét của địch. Đêm 20-2-1887, Lê Trực tập trung quân công phá dữ dội đồn Minh Cầm, tuy rằng không tiêu diệt được đồn nhưng nghĩa quân đã làm cho thực dân Pháp một phen hoảng sợ.

Đêm 18 rạng 19-6-1887, quân Pháp tập kích vào vùng núi Thanh Thủy, nơi căn cứ của nghĩa quân Lê Trực. Hai bên đánh nhau quyết liệt nhưng do lực lượng mỏng, vũ khí thô sơ, nghĩa quân buộc phải rút quân khỏi căn cứ. Sau trận tập kích, nghĩa quân Lê Trực bị mất hơn một nửa, tuy vậy, Lê Trực vẫn tiếp tục cùng những người còn lại chiến đấu. Nghĩa quân chuyển sang tổ chức các trận đánh nhỏ như đánh đồn Hoà Ninh (Quảng Hoà, Quảng Trạch), đồn Hương Phương (Quảng Phương, Quảng Trạch), giết nhiều tên tay sai, làm cho bọn việt gian hết sức run sợ.

Tháng 11-1888, Pháp tổ chức cuộc tấn công lên thượng nguồn sông Gianh, đầu não của phong trào Cần Vương, vua Hàm Nghi bị bắt. Phong trào Cần Vương dần dần lắng xuống và tan rã. Tuy phong trào Cần Vương thất bại, nhưng hình ảnh những văn thân yêu nước, hình ảnh Đền thờ Lê Trực không phai mờ trong lịch sử chống Pháp của nhân dân ta vào cuối thế kỷ XIX.

Lê Trực mất ở quê nhà Thanh Thủy. Năm 1912, để tưởng nhớ một người con vì dân, vì nước, bà con quê hương Ông đã góp công, góp của xây dựng nhà thờ và lăng mộ Lê Trực. Nhà thờ được xây dựng theo lối kiến trúc nhà Nguyễn. Qua hai cuộc chiến tranh và thiên nhiên khắc nghiệt, nhà thờ bị hư hỏng nhỏ, nhưng đã được bà con tu sửa vào năm 1968 và 1985.

Hiện nay, Di tích nhà thờ và lăng mộ Đền thờ Lê Trực còn khá nguyên vẹn, có giá trị trong việc nghiên cứu nghệ thuật kiến trúc điển hình của một kiểu nhà thờ ở làng quê Việt Nam nói chung, ở Quảng Bình nói riêng.

- **Địa điểm:** Xã Tiến Hoá - huyện Tuyên Hoá - tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Tuyên Hoá (Thị trấn Đồng Lê) – Xã Tiến Hoá.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Tuyên Hoá (Thị trấn Đồng Lê) – Xã Tiến Hoá.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Tuyên Hoá (Thị trấn Đồng Lê) – Xã Tiến Hoá.

- **Điện thoại liên lạc:**

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844
+ Phòng Văn hoá Thông tin huyện Tuyên Hoá: 052.684543
+ UBND Xã Tiến Hoá: 052.670076-670608

LÊ MÔ KHẢI

Đền thờ và lăng mộ danh tướng Càn Vương

Điểm tham quan

- Giá trị lịch sử của di tích:

Lê Mô Khởi sinh ra ở làng Cao Lao Hạ, nay là xã Hạ Trạch, huyện Bố Trạch, lớn lên trong một gia đình có truyền thống nho học và có tinh thần yêu nước.

Lúc nhỏ, Ông có tên là Lê Ngọc Thành, năm 15 tuổi đã thông thạo về thi văn, kinh, phú, truyện. Được thụ giáo nền đạo đức nho học, tiếp nhận sự hiếu trung trong gia phong nên khi lớn lên Ông là người công, chính, đức hạnh và đã chọn sự hiếu trung làm đạo đức ở đời.

Năm 26 tuổi, Ông đỗ cử nhân. Dưới triều vua Tự Đức thứ 14 (1861) Ông đã từng giữ chức quan Bô Chính ở Hải Dương.

Tình hình đất nước lúc bấy giờ rất phức tạp, rối ren, thực dân Pháp lần chiếm khắp nơi, triều đình Huế đi hết nhượng bộ này đến nhượng bộ khác, nên ông Lê Mô Khởi quyết định treo ấn từ quan.

Trở về quê, Ông vừa là người thầy của nhiều học trò xuất sắc vừa là người có công lao trong việc mở mang xóm làng, xây dựng thuần phong mỹ tục ở quê hương. Dù vậy, Ông vẫn luôn theo dõi tình hình biến động ở kinh đô Huế và Ông rất đau lòng khi chỉ hơn một năm (từ 20-7-1883 đến 2-8-1884) mà triều đình Huế đã 4 lần thay đổi ngôi vua.

Khi vua Hàm Nghi xuống chiếu Càn Vương, cùng với nhiều sĩ phu yêu nước khác Lê Mô Khởi đã khởi xướng chiêu mộ nghĩa sĩ tổ chức thành một đội quân và cho xây đắp đồn lũy, xây dựng căn cứ chống Pháp ở Trại Nái. Nghĩa quân của Ông nhiều phen làm cho giặc Pháp khiếp sợ. Nhưng trong một cuộc chiến đấu không cân sức, nghĩa quân Trại Nái bị thua và tan rã. Lê Mô Khởi quyết định lên miền Tây Quảng Bình tìm gặp vua Hàm Nghi để phò vua, giúp nước. Tại đây, Ông được phong làm Tán lương quân vụ.

Sau này khi vua Hàm Nghi bị bắt, Ông quy tụ một số nghĩa quân cùng phối hợp với nghĩa quân của Phan Đình Phùng ở Hương Khê nhiều lần đã chống lại cuộc hành quân lớn của giặc Pháp tấn công lên miền Tây Quảng Bình hòng dập tắt phong trào Càn Vương, gây cho địch nhiều thiệt hại nặng nề trong các lần tấn công đồn Khe Ve.

Năm 1896, Ông lâm bệnh nặng và mất ở quê nhà, hưởng thọ 60 tuổi. Sau khi Ông mất, nhân dân làng Cao Lao Hạ lập đền thờ để tưởng niệm công lao của ông đối với quê hương, đất nước. Ngôi đền đó có tên gọi là "Đền Bồn Thổ". [Trái](http://dostquangbinh.gov.vn/uploads/41057/sotaydulich/tong.htm)

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

---

qua hai cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp và đế quốc Mỹ, Đền không còn nữa nhưng lăng mộ và những tư liệu sử sách viết về Ông, về tinh thần yêu nước của Ông có giá trị lịch sử và tầm quan trọng đặc biệt trong công tác giáo dục truyền thống cho thế hệ hôm nay và mai sau.

- **Địa điểm:** Xã Hạ Trạch - huyện Bố Trạch - tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) – Xã Hạ Trạch.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) – Xã Hạ Trạch.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) – Xã Hạ Trạch.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin huyện Bố Trạch: 052.862258

+ UBND Xã Hạ Trạch: 052.866900

LÊ SỸ

Lăng mộ

Điểm tham quan

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Lăng mộ danh tướng Lê Sỹ được xây dựng năm 1890 (Thành Thái thứ 2), do thiên tai và chiến tranh phá hoại, đến năm 1973 lăng mộ được trùng tu nhưng còn sơ sài. Đến năm 2000, lăng mộ được trùng tu lại mang nét đặc trưng của kiến trúc lăng mộ cổ. Mặt bằng hình chữ nhật, chia làm hai phần: Phần mộ táng và phần nhà bia. Nhà bia là nơi cúng tế. Các cột đều đắp nổi rồng và các hoa văn nhẹ nhàng uyển chuyển, giữa nhà bia đặt một bia lớn, hai mặt ốp đá ghi công tích của Lê Sỹ.

Danh tướng Lê Sỹ sinh năm 1816, tại làng Võ Xá, xã Võ Ninh, huyện Quảng Ninh. Ông sinh ra trong một gia đình có truyền thống võ tướng. Trong cuộc đời làm quan 40 năm (1843-1883) trải qua ba triều vua (Thiệu Trị, Tự Đức, Hiệp Hoà), Lê Sỹ từng kinh qua nhiều chức vụ quan trọng vào bậc nhất trong triều (Chương quản hữu và Tả Dực Doanh Vũ Lâm, Đồng lý sở Dương Suân, Giám thí khoa thi tiến sĩ võ, thay vua Tự Đức kính đến Đài Xã tắc...) hay ngoài các địa phương (Lãnh binh tỉnh Ninh Bình, Đốc binh quân thủ Quảng Nam, Đề đốc tỉnh Bình Thuận...) ở đâu, ở cương vị nào Ông cũng tỏ ra là một vị quan có học vấn

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

---

uyên thâm (cả văn lẫn võ), lịch lãm, cương trực, thương dân, sẵn sàng hy sinh thân mình vì sự tôn vinh của dân tộc.

Lê Sỹ hy sinh ngày 20-8-1883 trong một trận chiến đấu không cân sức với giặc Pháp tại cửa biển Thuận An, triều vua Hiệp Hoà, hưởng thọ 68 tuổi. Sau khi Ông mất, vua Hiệp Hoà truy tặng ông Tước kiến dũng tử đặc cách thờ vào "Trung nghĩa đền".

- **Địa điểm:** Làng Võ Xá, xã Võ Ninh - huyện Quảng Ninh - tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Ninh (Thị trấn Quán Hàu) – Xã Võ Ninh.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Ninh (Thị trấn Quán Hàu) – Xã Võ Ninh.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Ninh (Thị trấn Quán Hàu) – Xã Võ Ninh.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin huyện Quảng Ninh: 052.872790

+ UBND Xã Võ Ninh: 052.872104

MAI LƯỢNG

Lăng mộ và nhà bia tưởng niệm danh tướng Cần vương

Điểm tham quan

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Lăng mộ danh tướng Cần Vương Mai Lượng tọa lạc trên một địa hình sơn thủy hữu tình, phía trước là sông Rào Nan, phía sau là Hòn Nây.

Nhà bia tưởng niệm Ông được xây dựng trong khuôn viên tứ đường chi tộc họ Mai ở thôn Thọ Linh. Nhà bia xây dựng theo lối kiến trúc mới, có bia đá ghi tạc công lao của Mai Lượng.

Mai Lượng là một danh tướng có nhiều đóng góp cho phong trào Cần Vương nói riêng, cho sự nghiệp dựng nước, bảo vệ đất nước của dân tộc ta nói chung.

Mai Lượng sinh năm Mậu Tuất (1838) tại làng Thọ Linh. Ông đỗ cử nhân võ khoa thi Hội võ tổ chức ngày 5 tháng 5 năm ất Sửu (16-5-1865) dưới triều vua Tự Đức, được sung vào quân ngũ và phong chức Hiệp quản (một chức vụ quan trọng của triều đình). Trong thời gian làm quan, Hiệp quản Mai Lượng đã tỏ rõ ý

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

---

thức độc lập dân tộc, Ông thường phê phán những hành động yếu hèn của triều đình. Sau khi triều đình nhà Nguyễn ký hiệp ước Patenotre (6-6-1884) bán nước ta cho thực dân Pháp thì cũng là lúc Hiệp quân Mai Lượng từ quan về ở ẩn.

Sau sự kiện kinh thành Huế, ngày 23-5 năm Ất Dậu (5-7-1885) vua Hàm Nghi xuất bôn ra Sơn Phòng (Quảng Trị) xuống chiếu Cần Vương kêu gọi nhân dân đứng lên chống thực dân Pháp, cứu nước. Khi xa giá, vua Hàm Nghi ra đến Quảng Bình, Mai Lượng ra yết kiến vua Hàm Nghi và Sơn triều, Ông được phong chức Lãnh binh, lãnh sứ mệnh triều đình chiêu mộ dân binh nghĩa dũng, tập hợp lực lượng tại địa bàn vùng hữu ngạn sông Gianh. Phối hợp với nghĩa quân của các lãnh tụ khác như: Nguyễn Phạm Tuân, Lê Trực, Bạch Xĩ... nghĩa quân Mai Lượng đã hình thành một vùng căn cứ rộng lớn từ Cao Mại (thuộc xã Cao Quảng - huyện Tuyên Hoá) đến vùng Troóc (thuộc xã Phúc Trạch - huyện Bố Trạch). Với sự lãnh đạo thông minh tài ba của Mai Lượng, nghĩa quân đoàn kết một lòng, đánh nhiều trận lớn ở Trung Thôn, Biều Lệ, Hoà Ninh, Diên Trường, Lâm Xuân (huyện Quảng Trạch), Troóc, Khương Hà (huyện Bố Trạch)... làm cho địch nhiều phen đã phải chịu nhiều tổn thất nặng nề. Hoạt động mạnh mẽ nhất của nghĩa quân Mai Lượng là những năm 1886 đến đầu năm 1889.

Ngày 24 tháng 3 năm Canh Dần (12 - 5 - 1890) Ông lâm bệnh nặng và qua đời ở căn cứ Cao Mại, mộ của Ông sau đó được cải táng và đem chôn tại quê nhà.

Từ khi ra làm quan đến khi qua đời, Mai Lượng một lòng vì nhân dân vì đất nước. Khi phong trào Cần Vương gần như thất bại hoàn toàn và khi vua Hàm Nghi bị bắt thì Ông vẫn không thoái chí, tiếp tục lãnh đạo nghĩa quân kháng chiến vì độc lập dân tộc. Tên tuổi của Ông đã đi vào lịch sử, được nhiều người yêu mến.

- **Địa điểm:** Xã Quảng Sơn - huyện Quảng Trạch - tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Sơn.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Sơn.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Sơn.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin huyện Quảng Trạch: 052.513448

+ UBND Xã Quảng Sơn: 052.585088-585247

NGUYỄN HÀM NINH

Lăng mộ

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

Điểm tham quan

- Giá trị lịch sử của di tích:

Nguyễn Hàm Ninh sinh ngày 11-2-1808, người làng Phù Kinh sau dời đến làng Trung Ái rồi đổi là Trung Thuần, tổng Thuận Phong, huyện Bình Chánh, nay là Trung Thuần, xã Quảng Lưu, huyện Quảng Trạch.

Nguyễn Hàm Ninh thi đỗ tú tài năm 21 tuổi. Ba năm sau tại khoa thi Tân Mão (1831) Ông đỗ giải Nguyên trường Thừa Thiên. Với học vị đó, Ông được bổ làm Hậu bổ tỉnh Nghệ An một thời gian rồi được cử giữ chức Tri huyện Lục Ngạn thuộc phủ Lạng Giang, tỉnh Bắc Ninh nay là Bắc Giang. Năm 1833, ông vào kinh đô Phú Xuân giữ chân Quốc học độc thư rồi sau đó, thăng làm Chư sự phủ Tân Nhân. Năm 1840 nhân một sơ sót gì đó, ông bị bãi chức về làng.

Khi vua Minh Mạng mất, Thiệu Trị lên ngôi, nhớ đến người bề tôi giỏi giang cũ, nhà vua gọi ông vào giữ chức Hành tẩu ở Nội Các. Đây là giai đoạn hanh thông duy nhất trong quá trình ra làm quan ngắn ngủi của ông. Ông lần lượt được thăng chức Viên ngoại Bộ Hình, Lang trung Bộ Lễ rồi cuối năm 1846, Thư án sát tỉnh Khánh Hoà. Sau đó một thời gian Ông làm việc tại Sở Tu thư. Năm 1848 Ông xin cáo quan về quê. Đòi làm quan của Nguyễn Hàm Ninh, như vậy chỉ có trên dưới 15 năm mà đến 4 bận phải bãi chức xin về. Như ông nói trong "Tĩnh trai Tam thu" là giữa tính tình ông và con đường làm quan luôn có mâu thuẫn. Một con người ngay thẳng, không say mê giàu sang, không cúi đầu trước ngang trái thì làm sao đứng lâu dài trong quan trường được. Ông sẵn sàng chấp nhận mọi giá để giữ trọn khí tiết và đạo đức của mình.

Tuy đường làm quan không được hanh thông như vậy, nhưng về mặt văn chương Nguyễn Hàm Ninh lại có một sự nghiệp không nhỏ với ba tác phẩm lớn "Tĩnh trai thi tập", "Tĩnh trai văn tập", "Phản thúc ước". Bao trùm lên tất cả thơ ông đó là một lòng yêu dân nồng cháy, một tinh thần yêu nước thiết tha và một nếp sống yên bần, bình dị như chính cuộc đời ông vậy. Thơ Nguyễn Hàm Ninh còn biểu lộ nhiều nét cao đẹp khác trong tư tưởng và hành động của ông, chẳng hạn như sự đối xử rất tình nghĩa với bạn bè, không kể người cao sang hay kẻ nghèo khó mà mỗi cảm tình sâu đậm đối với mỗi vùng đất đã ở, nhất là quê hương Quảng Bình. Nguyễn Hàm Ninh xứng đáng là một danh nhân văn hoá của Quảng Bình nói riêng và cả nước nói chung.

Nguyễn Hàm Ninh mất ngày 9-1-1868. Ngôi mộ của ông nằm trong cánh rừng hoa dã thuộc xã Quảng Lưu, Quảng Trạch - Đầu "gối" đỉnh Nhân Sơn, chân "gác" mái Trường Sơn.

- Địa điểm: Xã Quảng Lưu - huyện Quảng Trạch - tỉnh Quảng Bình.

- Đường đến: Bằng 3 loại ph-ong tiện: đ-ờng bộ, đ-ờng sắt và đ-ờng hàng không.

+ Đ-ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Lưu.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới.
Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Lưu.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Lưu.

- Điện thoại liên lạc:

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin huyện Quảng Trạch: 052.513448

+ UBND Xã Quảng Lưu: 052.512941

VÕ NGUYỄN GIÁP

Di tích nhà lưu niệm Đại tướng Tổng Tư lệnh QĐNDVN

Một trong 10 vị tướng nổi tiếng thế giới

Điểm tham quan

- Giá trị lịch sử của di tích:

Di tích nhà lưu niệm Đại tướng Võ Nguyên Giáp thuộc làng An Xá, xã Lộc Thủy - huyện Lệ Thủy - tỉnh Quảng Bình, bên bờ Kiến Giang thơ mộng. Đây là nơi ở thời thơ ấu của Đại tướng Tổng Tư lệnh Quân đội Nhân dân Việt Nam, vị tướng tài của thế giới.

Đại tướng Võ Nguyên Giáp sinh ngày 25-8-1911, thân sinh cụ là cụ Võ Nguyên Thân, một nhà nho nghèo, yêu nước, dòng dõi khoa bảng.

Khi mới 14 tuổi, Ông đã bắt đầu hoạt động cách mạng (1925). Năm 1929, Ông tham gia cải tổ Tân Việt cách mạng Đảng và Đông Dương cộng sản Đảng Liên đoàn. Năm 1939, Ông cùng với ông Phạm Văn Đồng sang Trung Quốc gặp lãnh tụ Nguyễn Ái Quốc, được sự dìu dắt của Người, Ông vào Đảng Cộng sản Đông Dương 1940.

Tháng 5-1941, trở về Cao Bằng dưới sự lãnh đạo của lãnh tụ Nguyễn Ái Quốc, Ông cùng các cán bộ cao cấp khác xây dựng cơ sở cách mạng, lập ra mặt trận Việt Minh.

Năm 1942, Ông phụ trách ban "xung phong Nam tiến". Tháng 12-1944 Ông được lãnh tụ trao nhiệm vụ thành lập Đội Việt Nam tuyên truyền giải phóng quân. Đến ngày 22-12-1944, tại một khu rừng ở Châu Nguyên Bình, tỉnh Cao Bằng, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã uỷ nhiệm Ông đứng ra tuyên bố thành lập Đội Việt Nam tuyên truyền giải phóng quân, tiền thân của Quân đội Nhân dân Việt Nam ngày nay.

Ngày 20-1-1948, Chủ tịch Hồ Chí Minh ký sắc lệnh phong Ông làm Đại tướng đầu tiên của Quân đội Nhân dân Việt Nam. Tháng 6-1950, có Nghị quyết của Thường vụ Trung ương Đảng chấn chỉnh tổ chức thành lập Bộ Quốc phòng - Tổng Tư lệnh, Ông giữ chức phó Thủ tướng, Bộ trưởng Quốc phòng kiêm Tổng tư lệnh, Tổng chính uỷ, Bí thư Quân uỷ Trung ương. Ông liên tục đảm nhiệm những

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

---

chức vụ trên trong suốt hai cuộc kháng chiến chống Pháp và chống Mỹ (1945-1975).

Đại tướng Võ Nguyên Giáp là một trong những học trò xuất sắc của lãnh tụ Hồ Chí Minh. Ông là một vị tướng kiệt xuất, đã có nhiều đóng góp to lớn trong cách mạng dân tộc dân chủ nhân dân và cách mạng xã hội chủ nghĩa, thực sự là một người kinh bang tế thế của đời nay.

Hiện nay, di tích nhà lưu niệm Đại tướng Võ Nguyên Giáp được khôi phục, tôn tạo trên vị trí cũ.

- **Địa điểm:** Làng An Xá, xã Lộc Thủy - huyện Lệ Thủy - tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Lộc Thủy.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Lộc Thủy.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Lộc Thủy.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin huyện Lệ Thủy: 052.863613

+ UBND Xã Lộc Thủy: 052.882598

VÕ XUÂN CẢN

Lăng mộ và bia

Điểm tham quan

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Võ Xuân Cản sinh năm 1771, người làng Hoà Luật, xã Cam Thủy, huyện Lệ Thủy. Năm Tân Dậu, Thế tổ cao hoàng đế lấy lại thành Phú Xuân, ông là Công sĩ, vào yết kiến ở cửa quân. Gia Long năm thứ nhất (1802), bổ vào Viện Hàn Lâm, năm thứ 2 bổ làm Tham Hiệp trấn Hưng Hoá, rồi tiếp đó làm Cai bạ ở Bình Định. Buổi đầu năm Minh Mạng, ông được thăng làm Hiệp trấn Sơn Nam. Sau đó được triều đình triệu về làm Tả Tham tri Bộ Hình. Minh Mạng năm thứ 5 (1824) ra làm Hiệp trấn Nghệ An. Rồi lại ra nhận chức tuyên phủ Hoài Đức, chuyển về làm Hình tả Bắc Thành hữu Tham tri Bộ Lại, rồi thăng thư Thượng thư Bộ Công.

Năm Minh Mạng thứ 14 (1833), Võ Xuân Cản được bổ làm Tổng đốc Bình Phú. Trong thời gian làm Tổng đốc, ông đã có công trong việc cải cách điền địa, được thăng làm Hiệp biện Đại học sĩ, gia hàm Thái tử Thiếu bảo và được triệu về

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

---

kinh lãnh chức Đại Tư Khấu (Thượng thư Bộ Hình) kiêm quản Viện Đô sát sung Thực lục tổng tài.

Thiệu Trị năm thứ 1 (1841), Võ Xuân Cẩn cho rằng mình đã đến tuổi thất tuần nên dâng sớ xin thôi việc. Vua bảo rằng: Nước có bề tôi già là điềm hay của thịnh triều không cho nghĩ và tấn phong ông chức: "Thự Đông Các Đại học sĩ gia hàm Thái Bảo quản lý công việc bộ Lại. Năm Thiệu Trị thứ 2, vua đi tuần tra miền Bắc, Ông được sung chức Khâm sai Đốc lý tra biện các việc án.

Lúc Hoàng thượng Tự Đức mới lên chấp chính (1848), thấy ông tuổi già đức cao, sai cho kiêm lãnh chức Sư bảo của hoàng thân. Tự Đức năm thứ 5 (1852), Võ Xuân Cẩn lấy cớ là tuổi già cố xin về, dù rằng rất luyện tiếc sự ra đi của Ông nhưng cũng không thể giữ lại được nên đồng ý cho ông về quê.

Trong suốt 50 năm làm quan dưới 4 triều vua (Gia Long, Minh Mạng, Thiệu Trị, Tự Đức), tám lần ứng vụ nhiều nơi, chín lần giữ chức vụ ở các đài sảnh, Võ Xuân Cẩn đều tỏ ra là một tay thông thạo trong việc chọn người, âm thầm tiến cử nhân tài. Từ việc trông coi Quốc Tử Giám, tu chính quốc sử, xem xét việc học hành của các hoàng tử... hầu hết là các chức vụ trọng yếu trong triều đình Ông đều đảm đương tốt, Ông có khả năng giữ cho đất nước được thái hòa. Ông là người trung can, cần mẫn, tính trầm lặng, kín đáo, trung thực, già mà còn độc chí hơn.

Tháng 4-1852, Võ Xuân Cẩn mất, thọ 81 tuổi. Vua thương tiếc ban sắc hậu, sai Bộ Lễ đem bài thơ và bài minh ở bia của vua làm cho khắc vào đá dựng ở chỗ làng Hoà Luật, nhan đề rằng: "Tứ triều nguyên lão" (Ông lão có đức vọng lớn ở 4 triều). Năm 1858, đưa vào thờ ở đền Hiền Lương.

Hiện nay, lăng mộ Võ Xuân Cẩn được đặt ở thôn Trung Lực, xã Tân Thủy, huyện Lệ Thủy. Bia "Tứ triều nguyên lão" hiện vẫn còn ở làng Hoà Luật, xã Cam Thủy, huyện Lệ Thủy.

- Địa điểm: Xã Tân Thủy; Xã Cam Thủy - huyện Lệ Thủy - tỉnh Quảng Bình.

- Đường đến: Bằng 3 loại ph-ơng tiện: đ-ờng bộ, đ-ờng sắt và đ-ờng hàng không.

+ Đ-ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Tân Thủy; Xã Cam Thủy.

+ Đ-ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Tân Thủy; Xã Cam Thủy.

+ Đ-ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Tân Thủy; Xã Cam Thủy.

- Điện thoại liên lạc:

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin huyện Lệ Thủy: 052.863613

+ UBND Xã Tân Thủy: 052.959014

+ UBND Xã Cam Thủy: 052.882731

III. DI CHỈ KHẢO CỔ HỌC

Phục vụ tham quan và nghiên cứu khoa học

BA ĐỒN I, II

Di chỉ khảo cổ học học

Điểm tham quan, nghiên cứu

- Giá trị lịch sử của di tích:

Di chỉ Ba Đồn I nằm ở bên trái đường quốc lộ 1A vào thị trấn Ba Đồn và được trường Đại học Tổng hợp Huế khai quật vào tháng 4-1980 và tháng 2 - 1981. Di chỉ Ba Đồn II phân bố trên một doi cát cổ, cách tả ngạn sông Gianh gần 1 km về phía Bắc và được Viện Khảo cổ học phối hợp với trường Đại học Tổng hợp Huế khai quật vào tháng 5-1986. Hiện vật thu được rất phong phú, trong đó:

Đối với Di chỉ Ba Đồn I:

*Về đồ đá: Có 54 chiếc rìu, bôn, 2 lưỡi dao rạch, 3 phác vật rìu, 1 phác vật cuốc 2 mũi nhọn, 1 bàn đập, 7 hòn kê, 6 chày nghiền, 2 vòng tay, 56 bàn mài các loại, 2 khuyên tai, hàng trăm mảnh tước...ở đây rìu bôn đá có vai chiếm đa số (46/54) cũng giống như di chỉ Bàu Tró, phần lớn công cụ rìu bôn ở đây được chế tác từ đá Silíc vẩy sét và sau khi dùng mòn hay gãy được đẽo lại phần lưỡi.

Phác vật cuốc có kích thước lớn, gần giống như cuốc đá ở di chỉ Bãi Phôi Phôi Hà Tĩnh. Bàn mài có hai loại, loại có rãnh và loại hình máng. Về mặt hình dáng khuyên tai thu được ở hố thám sát giống với vòng khuyên tai loại I và loại VI trong văn hoá Phùng Nguyên.

*Về đồ gốm: Đã thu được hơn 80.000 mảnh, một số đồ đựng, đồ trang sức. Một số loại hình đồ gốm ở Ba Đồn I là bát, đĩa, cốc, nôi...Phân loại mảnh miêng cho thấy về cơ bản đồ gốm Ba Đồn I giống đồ gốm di chỉ Bàu Tró. ở Ba Đồn I cũng phổ biến loại gốm có tai, chất liệu đồ gốm Ba Đồn I về cơ bản giống với gốm Bàu Tró, phổ biến nhất là loại xám nâu.

Gần 98% mảnh gốm ở Ba Đồn I được trang trí hoa văn, trong đó hoa văn dấu thừng chiếm 95% còn lại là các đồ án, hoa văn khắc vạch, chấm dải... Điều thú vị là có một số đồ án, họa tiết rất gần gũi với các đồ án, hoa văn khắc vạch ở đồ gốm văn hoá Phùng Nguyên.

Kết quả thám sát cho thấy di chỉ Ba Đồn I mang đầy đủ các đặc trưng của di chỉ Bàu Tró. Do đó, có thể xếp di chỉ Ba Đồn I vào văn hoá Bàu Tró.

Đối với Di chỉ Ba Đồn II:

*Sưu tập đá gồm: 247 tiêu bản, trong đó: 1 cuốc tứ giác; 7 rìu tứ giác; 2 rìu có vai; 12 bôn tứ giác, 3 bôn có vai; 13 phé rìu bôn; 170 bàn mài rãnh; 23 bàn mài lõm lòng máng, 3 hòn ghè; 5 hòn kê; 8 mảnh tước.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

---

*Đồ gốm thu được: 16.010 mảnh của các loại hình nôi, bình, bát, cốc, mâm bông và mảnh "chạc gốm". Qua thống kê phân loại chúng tôi thấy loại hình và chất liệu gốm ở di chỉ Ba Đồn II về cơ bản giống Ba Đồn I và Cồn Nền.

Xét tổng thể di vật đá và gốm cũng như đặc điểm di tích cho ta thấy rằng Ba Đồn I, II là nơi cư trú của cư dân hậu kỳ thời đại đá mới - sơ kỳ kim khí, thuộc nhóm di tích khảo cổ học Bàu Tró trên đất Quảng Bình.

- **Địa điểm:** Thị trấn Ba Đồn - huyện Quảng Trạch - tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Thị trấn Ba Đồn.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Thị trấn Ba Đồn.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Thị trấn Ba Đồn.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin huyện Quảng Trạch: 052.513448

+ UBND Thị trấn Ba Đồn: 052.515827-512435

BÀU KHÊ

Di chỉ khảo cổ học

Điểm tham quan, nghiên cứu

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Di chỉ Bàu Khê phân bố trên một gò cát ven bàu nước ngọt cách sông Gianh 5 km về phía Nam, cách bờ biển khoảng 3 km về phía Tây thuộc địa phận làng Thanh Khê, xã Thanh Trạch, huyện Bố Trạch và được M.Colani khai quật vào năm 1936.

Công việc khai quật của M.Colani ở Bàu Khê không thực hiện theo những phương pháp khoa học mà mang tính chất "săn tìm cổ vật". Do vậy mà đến nay không có một tài liệu nào ghi chép hoặc một bản vẽ về trắc diện của hố khai quật, chỉ biết rằng di chỉ này phân bố trên một bãi đất cát trắng, tầng văn hoá có màu đen thẫm, tầng đất là cát trắng, khá bằng phẳng. Hiện vật thu được của Di chỉ Bàu Khê gồm 93 hiện vật đá, 67 hạt chuỗi bằng thuỷ tinh chưa cao và 2 chiếc rìu đồng có họng tra cán và một số đồ gốm thô độ nung chưa cao, loại hình khá đa dạng, trang trí hoa văn dấu thừng, khắc vạch và tô màu đỏ giống như cách trang trí của đồ gốm ở Di chỉ Bàu Tró.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

Đến tháng 5-1974, Viện Khảo cổ đã tiến hành điều tra lại Di chỉ Bàu Khê. Tầng văn hoá ở Bàu Khê đã bị phá huỷ hoàn toàn, đã nhặt được 2 rìu đá có vai, 2 rìu đá hình thang, 1 phác vật rìu đá có vai, 1 số mảnh tách và mảnh gốm giống như di chỉ Bàu Tró.

Đặc biệt, trên quảng đường từ Bàu Khê ra quốc lộ 1A, Đoàn đã phát hiện được một thế đồng ở trên bãi cát. Thế cao 19 cm, đường kính miệng 26,5 cm, đường kính đáy 18 cm. Trên miệng và thân trang trí ba dải hoa văn, mỗi dải gồm các đường tròn tiếp tuyến, các đường chỉ nổi và các chấm nổi tạo thành. Những người phát hiện đã cho rằng thế đồng này thuộc kiểu thế văn hoá Đông Sơn và khẳng định nền văn hoá Đông Sơn có thể mở rộng về phía Nam tỉnh Quảng Bình.

Di chỉ Bàu Khê giúp chúng ta hiểu hơn bức tranh khảo cổ học tiền sử - sơ sử trên mảnh đất quê hương Quảng Bình phong phú và đa dạng như thế nào.

- **Địa điểm:** Xã Thanh Trạch - huyện Bố Trạch - tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) – Xã Thanh Trạch.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) – Xã Thanh Trạch.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) – Xã Thanh Trạch.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin huyện Bố Trạch: 052.862258

+ UBND Xã Thanh Trạch: 052.655470

CỒN NỀN

Di chỉ khảo cổ học thời đại đồ đồng

Điểm tham quan, nghiên cứu

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Di chỉ Cồn Nền cách di chỉ Ba Đồn I 5km về phía Tây - Bắc thuộc thôn Pháp Kê, xã Quảng Phương, phạm vi phân bố rộng chừng 1,5 km², nằm dọc theo các doi cát. Di chỉ Cồn Nền được phát hiện tháng 4-1981 và đã trải qua một lần thám sát và ba lần khai quật.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

Khai quật lần thứ nhất vào tháng 3-1982 với diện tích 129 m², được chia thành 3 hố. Tầng văn hoá có màu vàng thẫm, có nơi đen thẫm, chỗ dày nhất là 50cm, mỏng nhất là 35cm, sinh thổ là cát trắng và tương đối bằng phẳng. Hiện vật thu được khá phong phú cả đồ đá lẫn đồ gốm.

Đồ đá: Có 39 rìu; 33 bàn mài; 28 mảnh rìu, bôn; 12 bàn nghiền; 6 phác vật rìu và 52 viên thổ hoàng. Đồ gốm có 9.169 mảnh.

Khai quật lần thứ hai vào tháng 3 – 1985 trên diện tích 100 m². Kết quả khai quật đã thu được 1 bộ sưu tập đồ đá, đồ gốm và đồ đồng khá phong phú. Sưu tập đồ đá chiếm vị trí chủ đạo, bao gồm 6 cuốc và 65 rìu, bôn, đục các loại. Về đồ gốm đã thu được 1.264 mảnh gốm dạng "chân chạc" và đặc biệt là 4 mảnh nồi nấu đồng.

Khai quật lần thứ ba từ 11-9 đến 20-9-1998 với diện tích 80 m² ở hai hố. Tầng văn hoá dày 30-35 cm. Hiện vật thu được trong tầng văn hoá: 22 rìu bôn tứ giác; 33 mảnh vỡ, mảnh tước rìu bôn; 10 hòn nghiền, chày nghiền ngũ cốc, 19 bàn mài; 2 bàn nghiền; 9 hạt chuỗi (dây chuyền đeo cổ); 2 mảnh vỡ vòng tay đá; 2 viên cứng... Hoa văn trên gốm chủ yếu là văn thừng thô, văn thừng mịn...

Với những tư liệu qua ba lần khai quật, với những hiện vật thu được về đồ đồng, đồ đá, đồ gốm đã minh chứng rằng cư dân Cồn Nền đã định cư cách đây từ 3.500 đến 4.000 năm. Cồn Nền như là một mắt xích trong mối quan hệ giữa hai thời đồ đá và đồ đồng ở Quảng Bình nói riêng và miền Trung nói chung. Những yếu tố muộn hơn, khác biệt với các di chỉ của văn hoá Bàu Tró, ở Cồn Nền có ý nghĩa khoa học đối với việc nghiên cứu quá trình chuyển biến của cư dân nguyên thủy trên đất Quảng Bình từ thời đại đã man sang thời đại văn minh trong bước đầu sơ kỳ kim khí.

- Địa điểm: Thôn Pháp Khê, xã Quảng Phương - huyện Quảng Trạch - tỉnh Quảng Bình.

- Đường đến: Bằng 3 loại ph-ong tiện: đ-ờng bộ, đ-ờng sắt và đ-ờng hàng không.

+ Đ-ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Phương.

+ Đ-ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Phương.

+ Đ-ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Phương.

- Điện thoại liên lạc:

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin huyện Quảng Trạch: 052.513448

+ UBND Xã Quảng Ph-ong: 052.513088

HANG TRẦN

Di chỉ khảo cổ học

Điểm tham quan, nghiên cứu

- Giá trị lịch sử của di tích:

Di chỉ Hang Trần nằm ở sườn đông của dãy núi đá vôi bên bờ bắc sông Nan, cách thôn Cổ Liêm 4 km về phía Tây Bắc và cách hang Yên Lạc khoảng 10 km về phía Bắc.

Hang Trần có 3 cửa. Cửa chính cao 8 m, rộng 12 m, hướng đông hơi chéch bắc. Cửa thứ hai quay về phía tây nam, cửa thứ ba hướng tây bắc. Nền hang rộng gần 1.000 m², không bằng phẳng, phân bố thành vùng bậc cao thấp khác nhau. Nền hang hiện tại thấp trũng, dân địa phương nhiều năm vào đây khai thác phân dơi. Trần hang khá cao, có chỗ tới 30 m. Trong hang hiện còn nhiều khối thạch nhũ tuyệt đẹp.

Hang tuy rộng, nhưng di tích văn hoá chỉ phân bố tập trung nơi cửa hang chính với diện tích gần 100 m². Phần lớn tầng văn hoá đã bị đào xới. Tại đây đã thu lượm được một số công cụ đá ghè đẽo, chày, hòn ghè bằng đá cuội, đặc biệt là một rìu mài và một vài mảnh gốm thô. Rìu thuộc loại không có vai, mài toàn thân, khá cân đối, thân dài 14,2 cm, lưỡi rộng 7 cm, đốc rộng 4 cm, thân dày 3,5 cm, mặt cắt ngang thân hình thấu kính. Lưỡi mài vát cân, rìa lưỡi cong hình vòng cung.

Vách phía Bắc cửa chính của hang, tầng văn hoá còn khá nguyên vẹn, dày 150 cm, cấu tạo từ đất sét vôi lẫn vôi nhuyễn thể, xương động vật và di vật khảo cổ. Ngoài những công cụ cuội đặc trưng cho văn hoá Hoà Bình như đã thấy ở hang Kim Bảng, Yên Lạc (Minh Hoá), còn thu được một số di vật có niên đại muộn như mảnh rìu bôn đá mài toàn thân, những mảnh gốm thô trang trí văn thừng, văn khắc vạch, những phiến đá có rãnh mài gân song song. Đáng chú ý là ở độ sâu 0,40 m lấy từ vách ra một chiếc rìu có vai, mài toàn thân, làm bằng đá Silic. Vai rìu hơi xuôi, thân ngắn, lưỡi mòn nhiều, mẻ một góc.

Bước đầu khảo sát, các nhà khảo cổ trường Đại học Tổng hợp Huế cho rằng Hang Trần có thể là di chỉ Hoà Bình muộn.

- **Địa điểm:** Xã Tân Hoá - huyện Minh Hoá - tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Minh Hoá (Thị trấn Quy Đạt) – Xã Tân Hoá.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Minh Hoá (Thị trấn Quy Đạt) – Xã Tân Hoá.

+ Đường hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Minh Hoá (Thị trấn Quy Đạt) – Xã Tân Hoá.

- Điện thoại liên lạc:

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin huyện Minh Hoá: 052.572461

+ UBND Xã Tân Hoá: 052.572728

MỸ CƯƠNG

Di chỉ khảo cổ học

Điểm tham quan, nghiên cứu khoa học

- Giá trị lịch sử của di tích:

Di chỉ khảo cổ học khu lò gốm, sành Mỹ Cương thuộc làng Mỹ Cương, thành phố Đồng Hới được phát hiện vào cuối năm 1996 và tiến hành khai quật từ ngày 6 đến ngày 12 -3-1997. Kết quả khai quật ở hố I đã tìm thấy di tích còn lại của tường lò: Cao 20 cm, rộng 10 cm; Ống khói còn lại có chiều cao: 1,04 m, đường kính miệng 50 cm, đường kính đáy ống khói 0,74 cm, khoảng cách hai ống khói là 1,6 m, được xây bằng gạch và đất bùn màu vàng, gạch có kích thước 20 x 10 x 0,5 cm; Nền lò cách mặt đất 40cm, có chiều rộng 1,8m. Nền được đắp một lớp đất vàng cứng, dốc từ hai bậc lên đến hai ống khói, nền đều có rải một lớp sạn nhỏ, vàng cứng, dốc từ hai bậc lên đến hai ống khói, nền đều có rải một lớp sạn nhỏ, tròn bằng hạt ngô để hút ẩm; Hiện vật gốm, sành vỡ gồm các loại: vò, bình, nôi, lọ... Đặc biệt phát hiện được gốm sứ Cảnh Đức Chân thế kỷ XVIII và đồ gốm, sứ Trung Quốc thế kỷ XVIII.

Kết quả khai quật ở hố II, đã tìm thấy lò số 2, lò này được sản xuất trước thế kỷ XVIII, vì hai lớp nền lò nằm dưới lớp có gốm, sứ Trung Quốc thế kỷ XVIII. Bao gồm: ống khói bị san bằng chỉ còn lại dấu tích móng có chiều dài 1,2 m, rộng 1 m, diện tích 1,2 m², đất móng có màu đen; Tường lò cũng bị huỷ hoại, riêng phần phía Bắc còn lại một mảng dài 5,9 m, mặt tường lò rộng 9 cm, cao 20 cm, tường lò đắp bằng gạch vỡ và bùn, có độ cuốn vòm, dấu tích ngón tay đắp tường lò mặt trong còn nguyên; Bầu lò có hình bầu dục, chỗ phình rộng nhất là 2,32 m; Nền lò được đắp bằng đất sét màu vàng cứng, phần mặt trên của nền lò gần ống khói cũng có một lớp sỏi nhỏ rải trên mặt; Bầu đốt cũng nằm trong tình trạng bị phá huỷ hoàn toàn, nằm trên đường đi, có diện tích móng còn lại: 0,75 cm x 1,2 m.

Kết quả khai quật ở hố III, phát hiện 2 tường của bầu lò, bề dày tường lò là 40 cm. Nền lò được đầm kỹ, trên mặt là một lớp đất màu vàng gạch. Nền lò rộng 3,3 m. Lò này có niên đại sản xuất từ thế kỷ XVIII trở về trước.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

Như vậy, trong thế kỷ XVII, XVIII tại làng Mỹ Cương, xã Nghĩa Ninh, thành phố Đồng Hới có một trung tâm sản xuất đồ gốm, sành, có đặc trưng không tráng men, được nung ở nhiệt độ cao. Sản phẩm sản xuất chủ yếu là chum, lọ, vại, vò, nồi... không những phục vụ sinh hoạt tại địa phương mà sản phẩm của Mỹ Cương còn có mặt ở cả tỉnh SAKAI (Nhật Bản).

Hiện nay, di chỉ khảo cổ học Mỹ Cương không còn, nhưng những dấu tích ở vị trí khai quật và hiện vật còn lưu giữ trong Bảo tàng Tổng hợp Quảng Bình. Đây là điểm tham quan và nghiên cứu khoa học về con đường thương mại của gốm, sành Việt Nam - Nhật Bản trong thế kỷ XVII, XVIII tại các tỉnh miền Trung Việt Nam.

- **Địa điểm:** Làng Mỹ Cương, xã Nghĩa Ninh - thành phố Đồng Hới - tỉnh Quảng Bình

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Xã Nghĩa Ninh.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Xã Nghĩa Ninh.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Xã Nghĩa Ninh.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin thành phố Đồng Hới: 052.825385

+ UBND Xã Nghĩa Ninh: 052.826091

THỐC LÓC

Di chỉ khảo cổ học

Điểm tham quan, nghiên cứu

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Di chỉ Thốc Lóc thuộc thôn Cù Lạc, xã Sơn Trạch, huyện Bố Trạch, được phát hiện trong quá trình đào mương thủy lợi. Đây dấu vết của một di tích cuối thời đại đá mới - đầu thời đại đồng thau. Thăm sát những chỗ đất còn sót lại cho thấy tầng văn hoá là đất màu đen sẫm, dày mỏng không đều nhau, có chỗ dày tới 50 cm, nhưng chỗ chỉ dày 10 cm. Lớp đất mặt mỏng; sinh thổ là cát màu vàng nhạt.

Đồ gốm trong 1 m² thăm sát thu được 160 mảnh. Gốm tô, xương màu xám đen hay phớt hồng, có nhiều cát sạn. Hoa văn trang trí chủ yếu là văn thùng, có 4 mảnh hoa văn khắc vạch, hình ô trám và 3 mảnh miệng tô màu đỏ kết hợp với màu đen ánh chì. ở đây cũng có một số mảnh gốm thô,

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

---

dày, trang trí bằng cách đục lỗ tròn. Đó chính là những mảnh vỡ của loại "chạc gôm".

Trong hồ thám sát không tìm thấy di vật đá, nhưng nhân dân địa phương cho biết, trước đó khi đào thuỷ lợi ở đây đã bắt gặp khá nhiều, hiện chỉ còn giữ lại được 2 chiếc rìu, một chiếc thuộc loại có vai và một chiếc hình thang.

- **Địa điểm:** Xã Sơn Trạch - Huyện Bố Trạch - Tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) – Xã Sơn Trạch.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) – Xã Sơn Trạch.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) – Xã Sơn Trạch.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Bố Trạch: 052.862258

+ UBND Xã Sơn Trạch: 052.675055

TIỀN HOÁ – HOÁ HỢP

Di chỉ khảo cổ học

Điểm tham quan, nghiên cứu

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Hiện vật thu được ở di chỉ khảo cổ học Tiền Hoá – Hoá Hợp là rìu, bôn đá và đặc biệt là giáo đồng, khuôn đúc rìu đồng. Trong đó:

*Giáo đồng tìm thấy ở gần cầu Khe (thôn Thanh Thủy, xã Tiền Hoá) đã bị gãy phần mũi nhưng họng tra cán vẫn còn nguyên vẹn. Toàn thân còn lại dài 20,1 cm, trong đó họng tra cán dài 4,8 cm. Tiết diện ngang thân của lưỡi hình thoi dẹt; ở giữa hai mặt của thân lưỡi có sống nổi trông rất khoẻ, lưỡi giáo dày 1 cm, chỗ rộng nhất là 5,7 cm. Một cạnh của giáo đã bị sứt mẻ, cạnh còn lại khá sắc. Chỗ tiếp giáp với hai cạnh bên với chuôi có hai ngạnh sắc, nhọn. Họng tra cán được đúc sâu vào trong thân lưỡi, dài 8,5 cm, tiết diện phía ngoài mép chuôi có hình bầu dục, đường kính của chiều dài là 2,3 cm, chiều rộng là 1,5 cm. Hiện tại lưỡi giáo này đang được tàng trữ tại kho Bảo tàng Tổng hợp Quảng Bình.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

---

*Khuôn đúc rìu đồng cũng được phát hiện vào tháng 1 năm 1961 trong khi đào lấy phân dơi ở trong một hang đá thuộc xã Hợp Hoá, phía Tây Bắc xã Trung Hoá - nơi có di chỉ xóm Thâm. Khuôn được làm từ loại đá cát, gồm hai mang ghép lại với nhau rất khít. Trên mỗi mang là phần khoét sâu của một nửa rìu lưỡi xéo bố theo chiều dọc và 4 rãnh để tạo thành gờ nổi trang trí trên hai mặt ngoài của rìu.

Hình dáng ngoài của rìu có dạng hình thang cân, cao 12,2 cm; đáy lớn (phần đế khuôn) rộng 11,3 cm; đáy bé (phần trên của khuôn) rộng 9,6 cm. Rìu trong khuôn thuộc loại lưỡi xéo, chuôi rộng 4,7 cm, lưỡi hình gần vòng cung, khoảng cách giữa hai mút rìa lưỡi là 10,2 cm, giữa chuôi và thân rìu có hai gờ nổi và bị thắt lại, rộng 3,7 cm. Chiều dài nhất của rìu là 10,2 cm, trong đó chuôi dài 3,5 cm.

Việc phát hiện chiếc khuôn đúc rìu đồng tại di chỉ Tiên Hoá được đánh giá là một trong những chiếc khuôn đẹp nhất so với các khuôn đúc rìu đồng thuộc văn hoá Đông Sơn đã phát hiện ở nước ta từ trước đến nay.

- **Địa điểm:** Xã Tiên Hoá; Xã Hợp Hoá - Huyện Tuyên Hoá - Tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Minh Hoá (Thị trấn Quy Đạt) – Xã Tiên Hoá; Xã Hoá Hợp.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Minh Hoá (Thị trấn Quy Đạt) – Xã Tiên Hoá; Xã Hoá Hợp.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Minh Hoá (Thị trấn Quy Đạt) – Xã Tiên Hoá; Xã Hoá Hợp.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Tuyên Hoá: 052.684543

+ UBND Xã Tiên Hoá: (052).670076-670608

IV. DI TÍCH KIẾN TRÚC Phục vụ tham quan, nghiên cứu

CHÙA AN XÁ Di tích kiến trúc và lịch sử *Điểm tham quan*

- Giá trị lịch sử của di tích:

Chùa An Xá được xây dựng vào khoảng năm 1900. Nơi đây, ngày 2 tháng 7 năm 1945 đã diễn ra Hội nghị cán bộ Đảng trong toàn tỉnh. Mười ba đồng chí đại diện cho các phủ, huyện và thành phố Đồng Hới đã về dự. Hội nghị bàn tình hình, nhiệm vụ trước mắt và sự cấp thiết phải chuẩn bị mọi điều kiện để khởi nghĩa giành chính quyền. Hội nghị cử ra Ban vận động thống nhất Đảng bộ và ra lời kêu gọi cán bộ, đảng viên và nhân dân trong tỉnh đoàn kết nhất trí, thống nhất hành động, đẩy mạnh cao trào kháng Nhật cứu nước.

Trong kháng chiến chống thực dân Pháp, di tích chùa An Xá đã bị giặc Pháp đốt phá, vì chúng cho rằng chùa là nơi ẩn náu, tụ họp của cán bộ Việt Minh. Sau kháng chiến chống Pháp, chính quyền địa phương đã có bước tu sửa, tôn tạo bằng công sức tiền của của nhân dân địa phương. Thời kỳ chống Mỹ, máy bay giặc đã nhiều lần ném bom, bắn phá chùa, làm cho di tích lịch sử này thành phế tích.

Ngày nay, chùa An Xá đã được phục hồi, tôn tạo đứng soi mình bên dòng sông Kiến Giang, là địa chỉ chứng minh cho bao thế hệ những người con trung kiên Quảng Bình tìm về để tưởng nhớ, để nhắc nhở động viên nhau phát huy truyền thống cách mạng quyết tâm xây dựng quê hương An Xá ngày càng giàu đẹp.

- **Địa điểm:** Xã Lộc Thủy - Huyện Lệ Thủy - Tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Lộc Thủy.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Lộc Thủy.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Lộc Thủy.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Lệ Thủy: 052.863613
+ UBND Xã Lộc Thủy: 052.882598

CHÙA QUAN ÂM TỰ

Di tích kiến trúc

Điểm tham quan, nghiên cứu văn hoá tâm linh

- Giá trị lịch sử của di tích:

Năm 1843, chùa được khởi công xây dựng. Chùa làm bằng gỗ lim theo phong cách kiến trúc phương Đông, có hàng rào xung quanh. Chùa có tiền đường, thượng điện, nhà thờ tổ, tam quan, gác chuông. Chùa Quan Âm Tự tọa lạc trên một khu đất cao khoảng 15 m, có diện tích 10.000 m², trông giống như một bông sen khổng lồ, sát bờ biển. Sau hơn hai năm lao động miệt mài của những người thợ và nghệ nhân tài hoa, ngày lễ vu lan (15-7) năm Ất Tỵ (1845) chùa được khánh thành.

Chùa mang tên Quan Âm Tự là do tương truyền vào tháng 7-1802 đời vua Gia Long, một ngư dân tên Hồ Lương Đường trong một lần đánh cá ngoài biển đã kéo lên một pho tượng, 1 bệ đá, 2 chiếc cối, 2 chiếc chày bằng đá. Nhân dân cho đây là điềm lành nên đã dựng một ngôi nhà bằng tre để thờ vị Quan Âm đó.

Buổi đầu chùa chỉ thờ tượng Quan Âm được vớt dưới nước biển. Dần về sau do có nơi thờ phụng trang nghiêm nên tăng ni, phật tử trong chùa đã thỉnh về và nhiều vị cao tăng phật tử các nơi đã tiến cúng nhiều tượng cho chùa. Có 30 pho tượng gồm tượng hộ pháp, bộ tượng tam thế, a di đà, quan âm bồ tát, đại thế chí, đực sư lưu ly, địa tạng, thích ca sơ sinh, ngọc hoàng, nam tào, bắc đẩu, hộ pháp long thiên, đạ ma tổ sư... các pho tượng được làm bằng nhiều chất liệu khác nhau như đá, đồng, gỗ và có niên đại từ thế kỷ XVIII, XIX. Chùa Quan Âm Tự có một số hiện vật quý như: Hai chiếc cối đá và 2 chiếc chày đá, có niên đại khoảng thế kỷ thứ VII, VIII. Hai chiếc đại hồng chung được đúc vào thời Tự Đức, chuông nặng 200 kg. Trên chuông khắc một bài văn bia ca ngợi chốn danh lam thắng tích, nhắc lại truyền thuyết vớt được tượng Quan Âm.

Trong những năm tháng kháng chiến, chùa đã trở thành cơ sở cách mạng, nuôi giấu che chở cán bộ. Trong cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp, chùa là nơi hội họp của Chi bộ Đảng lãnh đạo nhân dân chống lại các cuộc càn quét của địch, bí mật đưa đón cấp trên về chỉ đạo chiến đấu.

Trong kháng chiến chống Mỹ, chùa Quan Âm Tự bị phá huỷ gần như hoàn toàn, công tam quan chỉ còn lại phần cổng chính.

Năm 1991, với tinh thần trở về cội nguồn, giữ gìn một di sản văn hoá quý báu, các tín đồ trung thành với giáo chủ Thích ca, đã đóng góp của xây dựng lại ngôi chùa khang trang như hiện nay.

- **Địa điểm:** Xã Đức Trạch - Huyện Bố Trạch - Tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) – Xã Đức Trạch.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) – Xã Đức Trạch.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) – Xã Đức Trạch.

- Điện thoại liên lạc:

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Bố Trạch: 052.862258

+ UBND Xã Đức Trạch: 052.864336

ĐỀN LIỄU HẠNH CÔNG CHÚA

Di tích kiến trúc

Điểm tham quan, nghiên cứu văn hoá tâm linh

- Giá trị lịch sử của di tích:

Đền Liễu Hạnh Công chúa được xây dựng vào đầu thế kỷ XVIII. Đây là ngôi đền thờ Mẫu Liễu Hạnh (tức là Vân Hương Tháng Mẫu).

Đền Liễu Hạnh công chúa nằm dưới chân Đèo Ngang trên một khu đất bằng phẳng, sát với đường thiên lý Bắc - Nam; lưng dựa vào dãy Hoành Sơn, mặt quay hướng Nam - cũng là hướng biển phù hợp với thuật phong thủy và quan điểm cổ truyền trong việc xây dựng các kiến trúc nghệ thuật đền, chùa... Toàn bộ diện tích của đền 335 m² bao gồm: Cổng đền, bức bình phong, cổng tam quan, trụ đầu lân, đền tiền, đền hậu được bố trí từ thấp đến cao theo một trục dọc của đường thần đạo.

Nhìn tổng thể kiến trúc của đền, chúng ta thấy đây là một công trình kiến trúc vào loại trung bình được xây dựng bằng đá, gạch, vôi, nhưng nó vẫn mang đậm truyền thống mỹ quan Á Đông và bảo lưu bản sắc văn hoá dân tộc. Điều này thể hiện qua kết cấu cổng tam quan, trong các chủ đề trang trí như: Tứ linh (long, ly, quy, phượng); tứ thú (cầm, kỳ, thi, họa); tứ quý (tùng, trúc, sen, mai)...

Lễ hội ở đền được tổ chức vào ngày 7 tháng 3 hàng năm, là hình thức sinh hoạt tính ngưỡng văn hoá cộng đồng đối với nhân dân Quảng Bình.

Hiện nay, đền Liễu Hạnh công chúa đã được trùng tu, tôn tạo lại trên nền cũ.

- Địa điểm: Xã Quảng Đông - Huyện Quảng Trạch - Tỉnh Quảng Bình.

- Đ- ờng đến: Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Đông.

+ Đ- ờng bộ: Có 2 cách đi đến Đền Công chúa Liễu Hạnh:

• Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Đông.

• Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Đền Công chúa Liễu Hạnh theo đường quốc lộ 1A.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Đông.

- Điện thoại liên lạc:

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Quảng Trạch: 052.513448

+ UBND Xã Quảng Đông: 052.596312

ĐIỆN THÀNH HOÀNG VĨNH LỘC

Di tích kiến trúc và lịch sử

Điểm tham quan, nghiên cứu

- Giá trị lịch sử của di tích:

Năm 1483, Điện Thành hoàng Vĩnh Lộc được xây dựng để thờ Thành hoàng làng là vị Thượng thư Đại hành khiển Trần Bang Cẩn - Ngài vốn là dòng dõi vua Trần, là người có công đánh dẹp giặc Chiêm Thành, chiêu mộ dân khai hoang lập ấp, Ngài được vua Trần vẽ chân dung và tặng thơ.

Sự hiện diện của Điện là bằng chứng một thời về sự mở mang bờ cõi phía Nam, khai phá đất đai (2 châu: châu Ô, châu Lý) cho Đại Việt từ thời nhà Trần.

Năm 1815, Điện Thành hoàng Vĩnh Lộc được xây lại hoàn chỉnh hơn. Đây là một quần thể di tích có kiến trúc đẹp, phối trí hài hoà: Từ cổng, sân ngoài, sân trong, bình phong, tiền điện, hậu điện, miếu tả, miếu hữu... Hình tượng con rồng được thể hiện ở mọi góc độ. Rồng nhìn chính diện; nhìn nghiêng; rồng bay trên trời xuống, dưới đất lên; lưỡng long châu nguyệt, đầu rồng cách điệu ở các góc mái... thể hiện sự sáng tạo nghệ thuật tuyệt vời của nghệ nhân xưa.

Điện Thành hoàng Vĩnh Lộc, nơi thờ tự, nơi tế lễ, nơi thờ vị Thành hoàng làng Trần Bang Cẩn; nơi gắn với những ngày lễ hội tín ngưỡng của cư dân Vĩnh Lộc. Điện là địa chỉ gắn liền với những sự kiện lịch sử của địa phương trong thời kỳ tiền khởi, trong cuộc kháng chiến chống Pháp. Điện là nơi thuận lợi để nhóm họp, bắt liên lạc với các chiến sĩ cộng sản; nơi tổ chức chỉ huy diệt tề, trừ gian, chống trả lại các cuộc càn quét của giặc Pháp. Đặc biệt, Điện là nơi quân dân địa phương tổ chức trận đánh Phù Trích - La Hà gây tiếng vang lớn.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

- **Địa điểm:** Xã Quảng Lộc - Huyện Quảng Trạch - Tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bảng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Lộc.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Lộc.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Lộc.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Quảng Trạch: 052.513448

+ UBND xã Quảng Lộc: 052.585219

ĐÌNH ĐỒNG DƯƠNG

Di tích kiến trúc và lịch sử

Điểm tham quan, nghiên cứu

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Đình Đồng Dương được xây dựng vào năm Đinh Sửu (1877) theo lối kiến trúc đình làng Việt Nam. Đình Đồng Dương bao gồm: Đình Tiền, đình Hậu, nhà thờ thánh, nhà thờ tổ, bình phong, trụ biểu, sân đình và tường thành bao quanh. Đình là nơi thờ đức thành hoàng làng và các vị thần có công khai khẩn, bảo vệ làng, là trung tâm sinh hoạt văn hoá của làng. Đặc biệt, đình Đồng Dương còn gắn với những sự kiện lịch sử tiêu biểu của địa phương, của đất nước.

Trong những năm vận động thành lập Đảng 1930-1931, tại đình Đồng Dương, Chi bộ Đảng Cộng sản đầu tiên của xã Phong Trạch ra đời. Trong chín năm trường kỳ kháng chiến chống Pháp, đình làng là căn cứ chỉ huy, trụ sở của đơn vị chủ lực 365 do đồng chí Đồng Sĩ Nguyên chỉ huy. Năm 1949-1950, Ủy ban hành chính của huyện Quảng Trạch đóng tại đình.

Năm 1963-1972, tại đình đã tổ chức nhiều lớp huấn luyện quân sự, chính trị cho cán bộ, chiến sĩ đưa vào chiến đấu ở chiến trường miền Nam. Là nơi đóng quân của các đơn vị ra đạ, Bệnh viện 41 quân đội, các đơn vị pháo mặt đất, kho dự trữ lương thực phục vụ cho chiến trường...

Đình Đồng Dương chỉ còn lại đình Tiền. Đình Hậu, nhà thờ thánh, nhà thờ tổ, trụ biểu, bình phong... đã bị phá huỷ do chiến tranh chỉ còn lại phần móng. Hiện nay, đình Đồng Dương được phục hồi, tôn tạo lại.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

- **Địa điểm:** Xã Quảng Phương - Huyện Quảng Trạch - Tỉnh Quảng Bình.
- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.
  - + Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Phương.
  - + Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Phương.
  - + Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Phương.
- **Điện thoại liên lạc:**
  - + Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844
  - + Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Quảng Trạch: 052.513448
  - + UBND Xã Quảng Ph- ơng: 052.513088

ĐÌNH HOÀ NINH

Di tích kiến trúc gỗ

Điểm tham quan, nghiên cứu

- Giá trị lịch sử của di tích:

Từ thị trấn Ba Đồn, ngược lên bến đò cửa Hác, đi theo đường bờ đê về phía Tây khoảng 4 km là đến đình Hoà Ninh. Đình tọa lạc trên một khu đất rộng bằng phẳng ở trung tâm xã Quảng Hoà với tổng diện tích 1758 m². Đình Hoà Ninh được xây dựng vào năm Bảo Đại thứ 11 (1936). Trải qua thời gian và chiến tranh, đình đã bị hư hỏng nhiều. Ngôi đình được nhân dân tôn tạo lại năm 1976. Khuôn viên đình được bố trí theo kiểu thông thường: Hệ thống tường thành bao quanh và cổng trụ, bình phong và toà đại đình nằm ngang. Đình quay theo hướng Tây Bắc gồm có 5 gian, 4 vòm. Điều đáng chú ý ở đình Hoà Ninh đó là nghệ thuật chạm trổ trên gỗ của các nghệ nhân làng thời đó như ông Đặng Chỉnh, Đoàn Uy, Đoàn Thới, Đoàn Định... Qua cách bài trí, bố cục các hình ảnh rồng 4 móng, rồng phun nước, cá chép hoá rồng... ở các cột, vòm, xuyên đình cho ta thấy sự linh hoạt, sắc sảo của các đường nét trong nghệ thuật chạm khắc của các nghệ nhân.

Đình làng Hoà Ninh thờ Thành hoàng làng và các vị bách thần sơ hội, các phong tục lễ hội của làng diễn ra tại đình vào mùa xuân đều tập trung phản ánh các quan niệm thờ cúng và thể hiện tư tưởng của người nông dân làng xã trong sự tôn vinh các vị thần.

Ngoài việc thờ tự các vị thần nói trên, đình Hoà Ninh còn là biểu tượng cho một vùng quê giàu truyền thống khoa bảng, truyền thống đó đã được sử sách và các gia phả của các dòng họ làng ghi lại qua nhiều thế hệ. Hiện nay ở đình còn lưu giữ được 10 sắc phong bằng chữ Hán qua các triều vua ban tặng.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

Cùng với những giá trị về văn hoá, đình làng Hoà Ninh là nơi ghi dấu nhiều sự kiện lịch sử trong hai cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp và đế quốc Mỹ. Từ tháng 8-1945, đình là nơi diễn ra các cuộc mít tinh kêu gọi giành chính quyền của Mặt trận Việt Minh. Trong chống Mỹ, đình làng là lực lượng vũ trang của ta tập kết và là kho cất dấu lương thực, vũ khí để đánh địch.

Đình Hoà Ninh thực sự trở thành một không gian văn hoá chứa đựng nội dung của một diễn trình lịch sử, là nơi hội họp sinh hoạt của một làng quê sau lũy tre làng. Nó không chỉ phản ánh kiến trúc của nghệ thuật đình làng của một vùng, một miền mà còn phản ánh sự phát triển của một cộng đồng làng trên một không gian địa văn hoá miền Trung Trung Bộ. Đây là một ngôi đình còn lại khá nguyên vẹn về kiến trúc và có nhiều hiện vật quý để lại.

- **Địa điểm:** Xã Quảng Hoà - Huyện Quảng Trạch - Tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Hoà.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Hoà.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Hoà.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Quảng Trạch: 052.513448

+ UBND Xã Quảng Hoà: (052).586568-585280

ĐÌNH LA HÀ

Di tích kiến trúc và lịch sử

Điểm tham quan, nghiên cứu

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

La Hà - Quảng Văn là một trong tám bức tranh văn vật của Quảng Bình: "Sơn, Hà, Cảnh, Thổ, Văn, Võ, Cổ, Kim". Từ thế đất "Ngũ long tranh châu" và "Tam bút châu nghiên" đã làm cho các cụ ngày xưa luôn tự hào về làng mình và coi đó là khởi nguồn cho thành tích khoa bảng của những bậc tiền bối. Điều này đã chứng minh khi làng La Hà đứng đầu khoa bảng của tỉnh Quảng Bình trong triều Nguyễn. Theo sự thống kê của các kỳ thi hương từ năm Quý Dậu (1813) đến năm Mậu Ngọ (1918) có 270 vị đỗ cử nhân thì huyện Quảng Trạch có tới 113 vị, riêng Quảng Văn có 32 vị, chiếm số lượng nhiều nhất so với các địa phương trong huyện.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

Đình La Hà được xây dựng vào năm 1859 do con cháu của 5 dòng họ trong làng góp công, góp của tạo dựng. Lúc đầu, đình chỉ làm đơn giản bằng tranh tre để thờ những người có công khai cơ lập làng, nơi rước sắc của các vị đỗ đạt khoa bảng, nơi tế lễ, vui chơi... Đến năm 1904, cụ Trần Văn Thống Thượng thư thời Nguyễn đứng ra kêu gọi các cháu trong thôn và những người ở xa gửi tiền về xây dựng đình kiên cố.

Đình La Hà không chỉ là một ngôi đình làng có quy mô, cách thức chạm trổ, bài trí có thể nói là nổi tiếng nhất vùng Quảng Trạch bấy giờ mà còn là nơi ghi dấu nhiều sự kiện lịch sử tiêu biểu nhất là trong hai cuộc kháng chiến trường kỳ của dân tộc. Trong thời gian này, đình là nơi tổ chức nhiều cuộc họp quan trọng của Đảng, nơi luyện tập của các lực lượng dân quân du kích của Quảng Văn và các vùng lân cận. Đình còn là nơi cất dấu vũ khí, lương thực để chi viện, tiếp tế khi cần thiết. Đặc biệt trong cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước, Quảng Văn là nơi tập kết trú quân của các loại tàu thuyền và ca nô để vận chuyển hàng hoá, vũ khí và con người từ bến phà Gianh lên bến phà Xuân Sơn để đi tiếp theo đường mòn Hồ Chí Minh chi viện cho chiến trường miền Nam. Vì vậy mà đế quốc Mỹ đã không tiếc bom đạn dội xuống nơi đây, chúng đã phá huỷ làng mạc, đình chùa, đền miếu... Đình Tiên của đình La Hà không còn nữa, chỉ còn đình Hậu.

- **Địa điểm:** Xã Quảng Văn - Huyện Quảng Trạch - Tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Văn.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Văn.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Văn.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Quảng Trạch: 052.513448

+ UBND Xã Quảng Văn: (052).585260-585320

ĐÌNH LŨ PHONG

Di tích kiến trúc và lịch sử

Điểm tham quan, nghiên cứu

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

Đình làng Lũ Phong được xây dựng vào năm 1542 (năm Nhâm Dần) dưới triều Mạc Hiếu Tông, niên hiệu Nguyên Hoà, thập niên nhà Hậu Lê, thế kỷ XVI.

Đình Lũ Phong xây dựng chưa được bao lâu thì cuộc chiến tranh kéo dài hai thế kỷ mà sông Gianh là giới tuyến khốc liệt. Đình Lũ Phong ở sát tả ngạn sông Gianh đã bị huỷ hoại.

Dưới triều đại vua Quang Trung, cùng với bao đình, đền, miếu mạo khác ở hai bờ sông Gianh, đình làng Lũ Phong cũng được xây dựng lại bằng tranh tre.

Đến năm Nhâm Ngọ 1822, đời vua Minh Mạng, Thượng thư nhà Nguyễn là Phạm Xuân Quế, người làng Lũ Phong được triều đình cử đi dẹp giặc phương Nam, tử trận anh hùng, vua Minh Mạng nhớ ơn mà ban sắc chỉ cho dân làng Lũ Phong rước linh vị Phạm Thượng Khanh từ Huế về thờ làm Thành hoàng. Đồng thời, vua ra chỉ dụ ban cho thêm đất và tiền bạc để làm lại đình với quy mô lớn, đình lúc này có Tiền Đình, Hậu đình, văn miếu, võ miếu.

Đình làng Lũ Phong được dùng làm nơi hội họp, cúng tế, rước sắc phong... Mỗi năm làng Lũ Phong có ba kỳ tế lễ được tổ chức rất linh đình (18 tháng giêng, đại lễ vào tháng 6, lễ cơm mới vào tháng 10).

Đình Lũ Phong còn gắn liền với những sự kiện lịch sử qua các thời kỳ của địa phương, của huyện Quảng Trạch và của tỉnh Quảng Bình. Là nơi diễn ra sự kiện thành lập Chi bộ Đảng Cộng sản Lũ Phong - Chi bộ đầu tiên của huyện Quảng Trạch; Nơi thành lập Ban vận động thống nhất Đảng bộ huyện, thành lập Ủy ban khởi nghĩa... Đặc biệt đình còn là nơi diễn ra cuộc đấu tranh sôi nổi, giành thắng lợi của nông dân Lũ Phong chống tệ "phì điền tiểu cấp". Suốt trong những năm tháng kháng chiến chống thực dân Pháp và đế quốc Mỹ, đình là nơi hội họp, huấn luyện quân sự, nơi trú quân của bộ đội địa phương. Đình còn là nơi cất giấu hàng trăm tấn hàng hoá, vũ khí... để vận chuyển vào tiền tuyến miền Nam.

Chiến tranh đã huỷ hoại gần như hoàn toàn đình Lũ Phong, chỉ còn lại nền đình. Hiện vật đình Lũ Phong còn lại là: Hai cầu đối sơn son thiếp vàng treo ở đình, một số lư hương bằng đá, bia chùa làng làm bằng đá lèn xanh (kích thước 0,6 x 1,2 x 0,2m) và một số trống...

- **Địa điểm:** Xã Quảng Lộc - Huyện Quảng Trạch - Tỉnh Quảng Bình.

- **Đ-ờng đến:** Bằng 3 loại ph-ơng tiện: đ-ờng bộ, đ-ờng sắt và đ-ờng hàng không.

+ Đ-ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Lộc.

+ Đ-ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Lộc.

+ Đ-ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Lộc.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Quảng Trạch: 052.513448

+ UBND Xã Quảng Lộc: (052).586589-585219

ĐÌNH LÝ HOÀ

Di tích kiến trúc

Điểm tham quan

- Giá trị lịch sử của di tích:

Đình Lý Hoà được xây dựng vào năm 1737, bằng tranh tre để thờ "Cương Khẩu Đại Vương" - một vị thần có công khai phá tạo lập làng biển có nguồn gốc từ Cương Gián (huyện Nghi Xuân, Nghệ An). Năm 1804, nhân dân xây thêm đình Trung lợp bằng ngói vảy. Theo thần phả để lại thì đình Lý Hoà lúc này thờ tứ trụ (gồm 4 vị thần: Thiên Yana, Liễu Hạnh, Tiểu Vương và hai nàng công chúa con Thiên Yana) dân gian gọi là tứ vị đại càn. Đình giữa thờ thành hoàng làng và thập nhị gia tiên (tiên tổ 12 họ) có sắc bằng của vua.

Lý Hoà là một vùng quê giàu truyền thống văn vật, chỉ tính trong thời kỳ nhà Nguyễn, kể từ năm Minh Mạng thứ 10 đến khoa thi cuối cùng năm 1919 Lý Hoà có 132 vị đỗ cử nhân, tiến sĩ. Đặc biệt, dòng họ Nguyễn Duy của làng Lý Hoà có 5 vị đỗ đại khoa, đây là trường hợp có một không hai trong lịch sử khoa cử Việt Nam thời phong kiến.

Đình Lý Hoà ngoài việc thờ tự vị tổ khai cơ lập làng, thờ tự các danh khoa danh giá của làng, còn gắn liền với những sự kiện tiêu biểu của địa phương và của tỉnh.

Những ngày đầu chuẩn bị cho việc vận động quần chúng, tập hợp lực lượng trong mặt trận Việt Minh để cùng các địa phương khởi nghĩa giành chính quyền, đình Lý Hoà là nơi các chiến sĩ cách mạng đã cất dấu tài liệu, bắt liên lạc, tuyên truyền các chủ trương lớn của Đảng. Ngày 23-8-1945, cả làng hội tụ tại đình đổ về huyện đường, cùng các địa phương trong huyện làm nên cuộc khởi nghĩa giành chính quyền thắng lợi.

Trong cuộc chiến tranh phá hoại của đế quốc Mỹ, đình Lý Hoà nói riêng, làng Lý Hoà nói chung là một trong những nơi địch đánh phá ác liệt. Nhân dân Lý Hoà vẫn kiên trì bám trụ, một tấc không đi một ly không rời, với quyết tâm "làng còn thì đình còn" đã chiến đấu ngoan cường. Những chiến sĩ bị thương, những đoàn an dưỡng cũng dùng đình làm nơi chuyển tiếp từ Nam ra.

Ngày nay, đình Lý Hoà trở thành trung tâm sinh hoạt văn hoá của các thế hệ con cháu làng. Đình Lý Hoà được trùng tu, tôn tạo lại trên nền cũ, đây là một công trình kiến trúc điển hình, là hình ảnh mẫu mực về phong cách kiến trúc cổ truyền dân gian. Đình Lý Hoà là nơi hiện thân của bản sắc văn hoá làng quê Việt Nam, cùng với bao giá trị văn hoá đáng được bảo tồn.

- Địa điểm: Xã Hải Trạch - Huyện Bố Trạch - Tỉnh Quảng Bình.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

- **Đ- ờng đến:** Bảng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) – Xã Hải Trạch.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) – Xã Hải Trạch.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) – Xã Hải Trạch.

- Điện thoại liên lạc:

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Bố Trạch: 052.862258

+ UBND Xã Hải Trạch: 052.864218

ĐÌNH MINH LỆ

Di tích kiến trúc và lịch sử

Điểm tham quan, nghiên cứu

- Giá trị lịch sử của di tích:

Đình làng Minh Lệ xây dựng vào năm Bảo Đại Nhị Niên (1923). Đình thờ vị Thành hoàng làng ở gian giữa và 4 vị thần tổ ở hai gian bên. Vị Thành hoàng là Trương Huy Trọng, quê ở Hải Dương. Dưới triều Lê vâng mệnh triều đình, ông đưa quân vào trấn giữ vùng Thuận Hoá, chiêu dân lập ấp, đánh dẹp giặc Lôi (Chiêm Thành). Do có công lớn trong việc mở mang, khai phá vùng đất phía Nam nên năm 1792 vua Lê phong sắc cho ông "Cai Tri Trương tước hầu" và cho ông xây dựng lăng mộ và nhà thờ tại làng. Bốn vị thần tổ được thờ trong đình là những người đỗ đạt, có danh tiếng, có công lao đối với quê hương, đất nước. Các vị tổ đều được các triều đại phong kiến phong sắc. Vị tổ họ Trương được phong là "Tri Vân đông hầu Trương Quý Công". Vị tổ họ Hoàng được phong "Huỳnh Đệ bộ lại Hoàng Quý Công". Vị tổ họ Trần được phong "Trần võ Tướng quý công". Vị tổ họ Nguyễn được phong "Tiên sĩ lại khoa Nguyễn Quý Công".

Đình Minh Lệ không những là nơi thờ tự hội họp của làng mà còn gắn liền với những sự kiện lịch sử tiêu biểu của quê hương, đất nước qua các thời kỳ.

Trong những ngày hoạt động bí mật của Đảng và thời kỳ vận động giải phóng dân tộc tiến tới tổng khởi nghĩa tháng 8-1945, đình là nơi các chiến sỹ cộng sản đi lại truyền đạt những chủ trương đường lối của Đảng, vận động, tuyên truyền giáo dục quần chúng chuẩn bị cho việc đánh đổ ách thống trị của bù nhìn tay sai. Tại đình làng Minh Lệ liên tiếp diễn ra những buổi quyên góp vàng bạc với "tuần lễ vàng", "tuần lễ đồng" cho toàn quốc kháng chiến.

Trong chín năm kháng chiến chống Pháp, tại đình làng, Chi bộ Đảng Cộng sản của làng Minh Lệ được thành lập, đây còn là nơi cất dấu vũ khí, là nơi

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

---

huấn luyện dân quân tự vệ, nơi cán bộ cấp trên về tổ chức hội họp và tổ chức những trận tập kích hay chống càn bảo vệ quê hương. Trong kháng chiến chống Mỹ, những chuyến hàng từ trăm nẻo Bắc vào Nam ra, những đoàn quân hành quân vào Nam đều dừng chân tại Minh Lệ. Đình Minh Lệ trở thành trạm giao liên, nơi trú quân, nơi tập kết cất giấu vũ khí, lương thực đảm bảo sự chi viện lớn cho tiền tuyến lớn miền Nam.

Ngày nay, đình được phục hồi, tôn tạo và thực sự là nơi sinh hoạt văn hoá - tính ngưỡng cộng đồng của làng Minh Lệ nói riêng, vùng Nam Quảng Trạch nói chung.

- **Địa điểm:** Xã Quảng Minh - Huyện Quảng Trạch - Tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Minh.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Minh.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Minh.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Quảng Trạch: 052.513448

+ UBND Xã Quảng Minh: 052.585425

ĐÌNH PHÙ TRỊCH

Di tích kiến trúc và lịch sử

Điểm tham quan, nghiên cứu

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Đình Phù Trịch xây dựng năm 1843. Đình bao gồm đình Tiên và đình Hậu được xây theo kiểu kiến trúc nhà Nguyễn. Mái đình được lợp bằng ngói Hưng Ký. Ở bốn góc mái có hình rồng uốn lượn. Các mảng trang trí hoa văn ở đình rất hài hoà, đường nét sắc sảo nghiêng về tính truyền thống.

Phía Đông cách đình khoảng 1.200 m, nhân dân địa phương còn lập nên một khu miếu gọi là "Tam toà tứ miếu". Mỗi ngôi miếu được thiết kế theo 3 toà kiến trúc giống nhau, các đường nét đắp nổi, uốn lượn, chấm hoạ đều theo một thể thống nhất. Gần hai thế kỷ qua mà các đường nét hoa văn trang trí ở miếu vẫn còn nguyên vẹn. Bốn miếu thờ các vị: Nam Hán Lãng lai; Tả Phủ thiên tướng công Nguyễn Hữu Hiền; Thân Phủ các tả phụ Thiên quận công; Tứ vị thần nông.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

Đình là nơi thờ vị Thành hoàng, thờ các vị thần, các vị tướng, các vị khoa bảng có công phò dân giúp nước được nhân dân kính trọng và ngưỡng mộ. Thành hoàng làng là ông Phạm Bá Quý người có công trong việc khai khẩn ruộng đất, lập nên làng Phù Trịch, vừa là một vị tướng có công lớn trong việc đánh dẹp giặc Lôi (Chămpa). Năm 1917, ông được vua Khải Định sắc phong là "Bản thổ Thành hoàng chi thần".

Di tích đình Phù Trịch còn gắn với những sự kiện lịch sử quan trọng của tỉnh nhà trong hai cuộc kháng chiến chống Pháp và chống Mỹ. Tiêu biểu là trận mở màn chiến dịch 1947 làm giặc Pháp thất bại tháo lui. Tiếp đến là chiến thắng Phù Trịch - La Hà như là một Bạch Đằng 2 lừng danh vào mùa xuân tháng 2-1950.

Trong cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước, Phù Trịch là địa bàn trọng yếu, bến đò ngang Phù Trịch là huyết mạch giao thông quan trọng, là nơi đưa đón bộ đội, thanh niên xung phong, nhân dân qua lại và vận chuyển hàng hoá vào chiến trường. Năm 1968, đình Tiên đã bị đánh sập.

Hiện nay, đình Phù Trịch đang được phục hồi lại, trở thành trung tâm sinh hoạt văn hoá, vui chơi giải trí, nơi tổ chức lễ hội làng, nơi giáo dục truyền thống yêu nước cho các thế hệ con cháu.

- **Địa điểm:** Xã Quảng Lộc - Huyện Quảng Trạch - Tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Lộc.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Lộc.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Lộc.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Quảng Trạch: 052.513448

+ UBND Xã Quảng Lộc: (052).586589-585219

ĐÌNH TƯỢNG SƠN VÀ LĂNG MỘ NGUYỄN DỤNG

Di tích kiến trúc và lịch sử

Điểm tham quan

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

Đình Tượng Sơn nằm ngay trung tâm xã Quảng Long. Nguyên uỷ của ngôi đình có kiến trúc tương đối quy mô và bề thế, được xây dựng dưới triều Lê đời vua Cảnh Hưng thứ 11 (tức năm Canh Ngọ 1750).

Năm 1888, sau vụ đàn áp phong trào Cần Vương ở huyện Quảng Trạch bị thất bại, thực dân Pháp tìm mọi cách trả thù và đình Tượng Sơn đã bị đốt cháy. Mùa xuân 1912, đình làng được xây dựng lại đồ sộ và hoàn hảo hơn với phần trang trí phối cảnh bên ngoài, các đường nét hoa văn sắc sảo. Riêng phần hậu đình, ngoài việc thờ thành hoàng làng còn thờ vua Quang Trung và danh tướng Nguyễn Dựng.

Trong chiến tranh phá hoại của đế quốc Mỹ, ngôi đình lại bị đánh sập. Mãi cho đến năm 1993 nhân dân Quảng Long đã phục hồi lại phần hậu đình gồm 3 gian theo kiến trúc hiện đại. Về quy mô quá nhỏ bé so với đình cũ và cũng chỉ dừng lại việc phục hồi nơi thờ tự chứ chưa tái hiện lại phần kiến trúc xưa.

Đình Tượng Sơn là một công trình lịch sử văn hoá, là nơi hội tụ những sinh hoạt văn hoá truyền thống tốt đẹp của vùng đất Quảng Long cùng với những giá trị văn hoá mà dân làng Tượng Sơn đã tạo ra và giữ gìn, ngôi đình Tượng Sơn cũng đã chứng kiến biết bao sự kiện lịch sử diễn ra trên quê hương mình.

Ngày 24-12-1788, đình Tượng Sơn là nơi Nguyễn Dựng cùng đại binh trên đường tiến quân ra Bắc đại phá quân Thanh dừng lại nghỉ chân để chấn chỉnh lại đội ngũ và chiêu mộ thêm binh lính. Với lời kêu gọi của vua Quang Trung - Nguyễn Huệ "Nhất tâm suất vi binh" rất nhiều người con của Quảng Long được phiên chế vào đội quân đó.

Sau chiến thắng Rạch Gầm-Xoài Mút (1-1785), Nguyễn Dựng được thăng chức Chương Võ. Và với việc góp một phần công lao của mình vào cuộc đại phá 29 vạn quân Thanh, ông được vua phong chức Thống Chế quận công. Trong suốt cuộc đời làm quan, ông luôn được vua Quang Trung trọng dụng. Để tưởng nhớ đến công lao của Nguyễn Dựng và đội quân voi trận của Quang Trung, dân làng Đại Đan lấy tên đình làng là Tượng Sơn.

Nguyễn Dựng mất 20-6 năm Ất Hợi (1815), được dân làng rước vong linh lập bàn thờ tại đình. Dưới thời vua Tự Đức lăng mộ của ông được xây dựng lại to đẹp hơn, cách đình làng 2 km về phía Bắc.

Trong những năm vận động thành lập Đảng, đình Tượng Sơn là nơi các chiến sỹ cộng sản đi lại, họp kín nhờ đó mà các tổ chức Đảng ở Quảng Long được mở rộng.

Thời kỳ tiền tới tổng khởi nghĩa Cách mạng tháng 8-1945, đình làng đã diễn ra các cuộc mít tinh của Mặt trận Việt minh kêu gọi quần chúng nổi dậy hưởng ứng sự nghiệp giải phóng dân tộc. Đêm 19-8-1945 tại đình, Ban vận động và chỉ đạo khởi nghĩa xã được thành lập. Tại đây ngày 23-8-1945, tên lý trưởng đã giao nộp ấn tín và sổ sách cho Việt Minh.

Hoà bình lập lại (1954), đình Tượng Sơn là trụ sở hành chính của UBND xã Quảng Long.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

Trong chống Mỹ, cứu nước, khi phát hiện đình Tượng Sơn là nơi tập kết dùng chân của các đơn vị bộ đội, nơi chứa đựng hàng hoá, quân khí của đại đội 365, Bệnh viện Quảng Trạch, đế quốc Mỹ tập trung đánh phá và đình đã bị đánh sập, nay chỉ còn nền cũ của đình và lăng mộ tướng Nguyễn Dục.

- **Địa điểm:** Xã Quảng Long - Huyện Quảng Trạch - Tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Long.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Long.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Long.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Quảng Trạch: 052.513448

+ UBND Xã Quảng Long: (052).515342-513062

ĐÌNH THUẬN BÀI

Di tích kiến trúc và lịch sử

Điểm tham quan

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Đình Thuận Bài được xây dựng vào nửa đầu thế kỷ XVI, để ghi nhớ công lao khai khẩn của Đường Quốc Công Trần Đạt - người có công giúp Giản Định Đế và Trùng Quang khởi nghĩa, giúp Lê Lợi đánh giặc Minh. Lúc đầu đình được làm bằng vật liệu tranh tre. Đến giữa thế kỷ XVI, đình được xây dựng lại theo lối kiến trúc triều Nguyễn. Ngoài việc để tưởng nhớ các vị tiên bối đã có công lập làng, đình còn là nơi vui chơi, sinh hoạt văn hoá mang đậm màu sắc truyền thống, là nơi rước sắc phong các vị đỗ đạt cao và cũng là nơi ghi dấu nhiều dấu ấn lịch sử.

Năm 1888, vua Hàm Nghi bị giặc Pháp bắt tại Tuyên Hoá và dẫn về giam tại đồn Thuận Bài. Trước sức đấu tranh mạnh mẽ của nhân dân địa phương chúng buộc phải để nhà vua gặp mặt dân làng và đình Thuận Bài là điểm cuối cùng nơi vua Hàm Nghi dùng chân tại Quảng Bình trước khi ông bị đày đi biệt xứ.

Trong những năm khởi nghĩa giành chính quyền, đình là nơi tổ chức các buổi diễn thuyết tuyên truyền các chủ trương đường lối của Đảng, nơi tập trung lực lượng huấn luyện chuẩn bị tham gia cướp chính quyền. Ngày

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

23-8-1945, khởi nghĩa giành chính quyền thắng lợi ở Thuận Bài, đình được làm trụ sở của Ủy ban hành chính kháng chiến xã.

Thời kỳ trứng nước của cách mạng, đình là nơi tổ chức quyên góp qua các "tuần lễ đồng", "tuần lễ vàng". Đặc biệt, đình là cơ sở cho đoàn 365 tập trung đánh thắng trận tập kích đồn Mỹ Hoà.

Trong thời kỳ chống Mỹ, cứu nước, đình Thuận Bài trở thành một trong những trạm trung chuyển ở tuyến Bắc sông Gianh. Đây là điểm đỗ chính của các tàu chở gạo, xăng dầu, đạn dược trước khi qua phà Gianh để vận chuyển vào Nam, đình là một điểm trong hệ thống đường mòn Hồ Chí Minh trên đất Quảng Bình.

Đình làng Thuận Bài đã trở thành một di tích gắn bó máu thịt với mỗi người dân vùng đất tuyến đầu Bắc sông Gianh. Đặc biệt là biểu tượng tiêu biểu cho tinh thần yêu nước, chủ nghĩa anh hùng cách mạng trên vùng đất tuyến lửa Quảng Bình trong hai cuộc kháng chiến chống Pháp và chống Mỹ. Đình còn là một di tích văn hoá thể hiện rõ bản sắc phong tục tập quán của người dân Thuận Bài thông qua các sinh hoạt văn hoá mang tính cộng đồng làng xã.

- **Địa điểm:** Xã Quảng Thuận - Huyện Quảng Trạch - Tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Thuận.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Thuận.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Thuận.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Quảng Trạch: 052.513448

+ UBND Xã Quảng Thuận: 052.512258

LĂNG MỘ LỄ THÀNH HẦU NGUYỄN HỮU CẢNH

Di tích kiến trúc và lịch sử

Điểm tham quan

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Vị Khai quốc công thần, Thượng đẳng thần, Chương cơ Lễ Thành hầu Nguyễn Hữu Cảnh là con trai thứ 3 của Chiêu Vũ hầu Nguyễn Hữu Dật. Em

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

---

ruột của Hào Lương hầu Nguyễn Hữu Hào, người từng cầm quân vào đến Châu Đốc (An Giang), từng viết truyện thơ Nôm dài đầu tiên của Việt Nam "Song tinh bất dạ", được nhân dân tôn phong hai cha con Nguyễn Hữu Dật, Nguyễn Hữu Hào là bồ tát phật cùng thờ chung ở thôn Bến, xã Vạn Ninh. Anh thứ hai là Trung Thắng hầu Nguyễn Hữu Trung, em trai là Tín Quận Công, đều là những danh tướng.

Nguyễn Hữu Cảnh sinh ra trong gia đình văn võ toàn tài, 22 tuổi (1672) ông đã trực tiếp cùng cha và các anh lo việc quân dân thân vào cuộc chiến đê phò chúa, an dân giữ yên bờ cõi.

Năm 1693, Nguyễn Hữu Cảnh được chúa Nguyễn cử làm Thống binh đem quân vào dẹp loạn bà Tranh, lập trấn Thuận Thành (Ninh Thuận, Bình Thuận), đặt dinh Bình Khương. Năm 1694, dẹp loạn A Ban. Năm 1698, làm Kinh lược sứ, xây dựng hệ thống hành chính, bổ nhiệm quan chức ở Biên Hoà, Gia Định. Nam Bộ từ ấy trở thành lãnh thổ Việt Nam.

Năm 1699, ông lại được cử làm Thống lĩnh quân doanh hai dinh Bình Khương, Trấn Biên phối hợp với đội quân Long Môn tiến đánh Chân Lạp, hỏi tội phản loạn của Nặc Thu. Mùa xuân Canh Thìn (1700), thắng trận ở Nam Vang, Nặc Yên, Nặc Thu đầu hàng. Ông vỗ yên dân chúng và lui binh về đến Cù Lao Ông Chưởng chờ lệnh chúa.

Ngày 5-5 âm lịch (tết Đoan Ngọ) ông bị cảm bệnh nặng. Trên đường về đến Rạch Gầm (Mỹ Tho) trung tuần tháng 5 thì qua đời, hưởng thọ 51 tuổi. Thi hài ông được an táng tại Cù Lao Phó (Biên Hoà). Đến triều Gia Long, hậu duệ đưa hài cốt về táng tại Thác Ro Xứ (nay là thôn Đại Thủy, xã Trường Thủy, Lệ Thủy, Quảng Bình) nơi từ 400 năm trước, vị tổ đầu tiên của dòng họ Nguyễn Hữu ở Quảng Bình và các thế hệ con cháu nhiều đời là bậc công hầu khanh tướng đã chọn vùng "Thượng An Mã, hạ đùng đùng" làm nơi sinh cơ lập nghiệp và sống gửi nạc, thác gửi xương, hoá thân vào cõi vĩnh hằng, làm rạng danh địa linh nhân kiệt.

Ghi nhận và biểu dương công trạng của ông, các đời vua triều Nguyễn đã liệt ông vào miếu Khai quốc công thần thời Gia Long; truy tặng tước vị "Khai quốc công thần, Tráng võ tướng quân, Thần cơ đốc thống, tước Vĩnh An hầu, thụy là Tráng Hoàng, được thờ ở Thái miếu" thời vua Minh Mạng. Ngày 19-12-1852, vua Tự Đức ban sắc truy tặng là Lễ Thành hầu.

Hiện nay, trong khuôn viên di tích còn có một tấm bia quý được tạc bằng đá xanh (Cẩm Thạch) do Nguyễn Hữu Bài - Viện trưởng Viện cơ mật, Đại thần Thái tử Thái phó, Phúc môn bá đại học sĩ điện võ hiện đã tôn kính phụng lập bia mộ vào ngày 16-7-1925. Di tích đã được Nhà nước đầu tư tu bổ, xây dựng khuôn viên lăng mộ.

- **Địa điểm:** Xã Trường Thủy - Huyện Lệ Thủy - Tỉnh Quảng Bình.
- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

+ Đ- ồng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Trường Thủy.

+ Đ- ồng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Trường Thủy.

+ Đ- ồng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Trường Thủy.

- Điện thoại liên lạc:

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Lệ Thủy: 052.863613

+ UBND Xã Trường Thủy: 052.882116

LŨY THẦY (LŨY ĐÀO DUY TỪ)

Di tích thành lũy

Điểm tham quan, nghiên cứu

- Giá trị lịch sử của di tích:

Lũy Thầy (còn gọi là lũy Đào Duy Từ) gắn liền với nhà chiến lược quân sự tài ba Đào Duy Từ. Ông là người xã Hoa Trai, huyện Tĩnh Gia, tỉnh Thanh Hoá. Lũy Thầy được ông hiến kế chỉ huy xây đắp bằng tất cả tài năng và tâm huyết của mình, nó là một hệ thống thành lũy mang tính chất phòng ngự, được hình thành trong cuộc chiến tranh Trịnh - Nguyễn (thế kỷ XVII-XVIII) gồm các lũy: Trường Dục, Nhật Lệ, Trường Sa thuộc thành phố Đồng Hới và huyện Quảng Ninh.

- *Phòng tuyến Trường Dục:* Được xây dựng vào năm 1630, bắt đầu từ núi Thần Đinh men theo bờ sông Long Đại, qua các làng Xuân Dục, Trường Dục, Cổ Hiền vòng xuống đến làng Bình Thôn, Quảng Xá và băng ra đầu phá Hạc Hải. Lũy được đắp bằng đất sét dài 10 km, cao 3 m, chân lũy rộng 6 m.

- *Phòng tuyến Nhật Lệ:* Xây đắp vào năm 1631, lũy cao 6 m, dài hơn 12 km, ngoài được đóng bằng cọc gỗ lim. Lũy được chia làm 2 đoạn: Đoạn thứ nhất chạy từ núi Đầu Mâu về cầu Dài. Đoạn thứ hai từ cầu Dài về đến cửa Nhật Lệ qua các phường Phú Hải - phường Hải Đình - phường Đồng Phú - phường Hải Thành (thành phố Đồng Hới).

- *Lũy Trường Sa:* Được xây dựng vào năm 1633, chạy dọc ven biển xã Bảo Ninh (thành phố Đồng Hới) đến xã Hải Ninh (huyện Quảng Ninh).

Trên chiều dài 12 km của lũy từ Đầu Mâu đến cửa Nhật Lệ nay còn lại 3 cửa:

+ Cửa Tấn Nhật Lệ.

+ Cửa lý chính Đại quan môn, sau đổi là Võ Thắng Quan, còn gọi là Cổng Thượng.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

+ Cửa vào dinh Quảng Bình còn gọi là Quảng Bình Quan.

Trong suốt cuộc nội chiến Trịnh - Nguyễn, lũy Đào Duy Từ phải chống đỡ với rất nhiều cuộc tấn công của quân Trịnh hai bên đã hao tổn nhiều binh lực, biết bao sinh mạng đã bỏ mình nơi đây.

Hiện nay, lũy Đào Duy Từ không còn nguyên vẹn như dáng vẻ ngày xưa, nhưng vẫn còn một số đoạn còn lưu giữ được dấu tích của lũy cũ.

- **Địa điểm:** Phường Hải Thành; Xã Bảo Ninh – Thành phố Đồng Hới và Xã Lương Ninh; Xã Hiền Ninh - Huyện Quảng Ninh - Tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới - Thành phố Đồng Hới .

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Thành phố Đồng Hới: 052.825385

LUỸ HOÀN VƯƠNG

Di tích Chăm

Điểm tham quan, nghiên cứu

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Luỹ Hoàn Vương nằm ở phía Nam Hoàn Sơn và phía Bắc sông Gianh, tại địa phận các xã Quảng Phương, Quảng Lưu, Quảng Thạch (Quảng Trạch) hiện còn rải rác những dấu tích thành lũy cũ mà sách Đại Nam nhất thống chí chép là phé thành Lâm Ấp: "ở xã Trung Ái, huyện Bình Chánh, từ núi Thành Thang chạy dài đến các xã Tô Xá, Vân Tập, Phù Lưu, vượt qua núi, quanh theo khe, đều có ụ đất đứt riêng từng đoạn, tương truyền đó là di chỉ của thành cũ Lâm Ấp". Từ thư tịch đối chiếu với thực địa có thể hình dung ra một hệ thống lũy gồm 3 tuyến với chiều dài tổng cộng 5 km, bao quanh một vùng bán sơn địa hiểm yếu, tạo thành một phòng tuyến vững chắc cho cả trong tấn công lẫn phòng ngự. Những đoạn lũy còn lại ở xã Quảng Lưu cho thấy lũy được đắp hoàn toàn bằng đất có các ô trống, có thể đó là các vọng gác, mỗi ô trống rộng khoảng 4 m. Theo sách Thủy Kinh Chú của Trung Quốc thì Lâm Ấp là huyện Tượng Lâm sau bỏ chữ "Tượng" chỉ gọi là Lâm Ấp. Đến năm 756, Lâm Ấp đổi thành Hoàn Vương. Như vậy, lũy Hoàn Vương được xây đắp trong khoảng thời gian đó. Lũy được xây dựng để ngăn chặn sự tấn công của Đại Việt vào phần lãnh thổ của Chăm-pa. Tại đây đã diễn ra nhiều trận đánh quyết liệt giữa quân Chăm-pa và Đại Việt. Đây là một di tích quý để

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

---

ngiên cứu về kiến trúc thành lũy, bố phòng quân sự của vương quốc Chăm-pa. Về sau trên cơ sở lũy cũ Chăm-pa này, nhà Nguyễn đã tôn cao, bố phòng lại để làm phen dậu phía Bắc. Hiện nay, còn rải rác dấu vết của thành lũy.

- **Địa điểm:** Xã Quảng Phương; Xã Quảng Lưu; Xã Quảng Thạch - Huyện Quảng Trạch - Tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Phương; Xã Quảng Lưu; Xã Quảng Thạch.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Phương; Xã Quảng Lưu; Xã Quảng Thạch.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Phương; Xã Quảng Lưu; Xã Quảng Thạch.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Quảng Trạch: 052.513448

QUẢNG BÌNH QUAN

Di tích kiến trúc

Điểm tham quan, nghiên cứu

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Quảng Bình Quan, một trong ba cửa ải của lũy Trấn Ninh, từ chân núi Đầu Mâu đến cửa biển Nhật Lệ, do Đào Duy Từ một nhà chiến lược, quân sự thiên tài thiết kế và chỉ đạo thi công, xây đắp cùng lúc với chiến lũy vào năm 1631, trong cuộc nội chiến giằng co khốc liệt giữa hai thế lực Trịnh - Nguyễn, cát cứ Đàng Trong và Đàng Ngoài, kéo dài gần hai thế kỷ.

Năm Minh Mạng thứ 6 (1825), được xây lại bằng gạch đá. Năm thứ 17 (1837) đúc cửa đình, lấy hình tượng khắc vào nghị đỉnh. Năm Thiệu Trị thứ 2 (1842), xa giá bắc tuần, vịnh ba bài thơ khắc vào bia ngoài cửa quan.

Quảng Bình Quan là một di tích kiến trúc nghệ thuật thời Nguyễn, đồng thời cũng là một di tích lịch sử, văn hoá, nơi lưu niệm những sự kiện lịch sử đã diễn ra trong suốt chiều dài lịch sử qua hai cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp và đế quốc Mỹ xâm lược, giặc Mỹ đã dùng bom huỷ diệt, Quảng Bình Quan chỉ còn lại phần móng. Tháng 12-1994, di tích được phục hồi.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

Quảng Bình Quan đã đi vào tiềm thức của người dân Đồng Hới nói riêng, của Quảng Bình nói chung và đã trở thành một biểu tượng văn hoá của tỉnh Quảng Bình.

- **Địa điểm:** Phường Hải Đình - Thành phố Đồng Hới - Tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới - Thành phố Đồng Hới .

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Thành phố Đồng Hới: 052.825385

+ UBND Ph- ờng Hải Đình: 052.823652

THÀNH ĐỒNG HỚI

Di tích kiến trúc quân sự

Điểm tham quan, nghiên cứu

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Thành Đồng Hới, tên chữ: Định Bắc Trường Thành. Thành được khởi công xây dựng bằng đất từ năm Gia Long thứ 16 (1812) trên mảnh đất xưa kia chúa Nguyễn Phúc Nguyên cho xây lũy Trấn Ninh (lũy Đào Duy Từ 1631) và đồn Động Hải 1774. Tám năm sau Gia Long mất, Minh Mạng nối ngôi, ông đã nhờ một sĩ quan người Pháp thiết kế lại thành Đồng Hới và xây lại bằng gạch (1824) theo kiểu vauban. Chu vi thành 465 trượng (1.860 m), cao 1 trượng (4 m), mặt thành rộng 1 m 35, móng thành dày 2 m. Mặt chính của thành quay về hướng Tây. Thành có 3 cổng lớn Bắc - Nam - Đông, trên cổng có vọng canh 8 mái. Ngoài thành, cách chân thành khoảng 5 – 6 m là hào rộng 7 trượng (28 m) nay còn khoảng 15 - 20 m. Mặt trong thành đắp đất phụ thêm dày 3 trượng (12 m).

Thành Đồng Hới, nơi ghi dấu nhiều sự kiện lịch sử quan trọng, từ thời Lý Thánh Tông và Lý Thường Kiệt đi chinh phạt giặc Chiêm Thành (thế kỷ XI), Trần Duệ Tôn (thế kỷ XIV), Lê Thánh Tông (thế kỷ XV) đi kinh lý phương Nam. Mảnh đất bi hùng này còn chứng kiến cuộc hành quân thần tốc của người anh hùng Nguyễn Huệ. Đến thế kỷ XVII trên mảnh đất thành Đồng Hới là vùng "phên dậu" tranh chấp đất đai và quyền lực giữa hai tập đoàn phong kiến Trịnh -

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

Nguyễn suốt 45 năm (1627 -1672) gây nên cảnh "nồi da xáo thịt", "huynh đệ tương tàn".

Từ khi được xây dựng cho đến nay, thành Đồng Hới là trụ sở của cơ quan đầu não của ta và của địch và là trung tâm kinh tế, chính trị, văn hoá của một vùng, một phủ và của tỉnh Quảng Bình.

Thành Đồng Hới hiện nay chỉ còn 1.087 m với 15 đoạn dích dắc hình răng khế, tính từ phía Nam lên phía Tây ra phía Bắc. Đoạn thành phía Nam còn lại 2/3 tương đối nguyên vẹn.

Hiện nay, thành và các công thành Đồng Hới cũng như hào bao quanh đã được trùng tu, tôn tạo để trở thành một địa chỉ tham quan du lịch của tỉnh Quảng Bình.

- **Địa điểm:** Phường Hải Đình - Thành phố Đồng Hới - Tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới - Thành phố Đồng Hới .

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Thành phố Đồng Hới: 052.825385

+ UBND Ph- ờng Hải Đình: 052.823652

THÀNH LỒI KHU TÚC

Di tích kiến trúc Chăm

Điểm tham quan, nghiên cứu

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Di tích thành Lồi Khu Túc (còn gọi là thành Kê Hạ) tọa lạc giữa cánh đồng Cao Lao Hạ thuộc xã Hạ Trạch, huyện Bố Trạch. Thành ở vào một vị trí có sông che chắn. Mặt Bắc nhìn ra sông Gianh, cách bờ sông 500 m, bên kia sông là làng Thuận Bài, xã Quảng Thuận, huyện Quảng Trạch. Mặt Tây cách sông Sơn 1 km. Phía Đông khoảng 8 km theo đường chim bay là đường quốc lộ 1A chạy từ cảng Gianh vào đèo Lý Hoà. Phía Nam có dãy núi Bung tựa như một bức tường che chắn.

Cho đến nay, dù trải qua sự bào mòn gặm nhấm của thời gian, thành Kê Hạ vẫn hiện hữu rõ nét một khung thành hình vuông, mỗi chiều dài khoảng 200 m, cao 2 m, chân thành rộng 6 m, mặt thành rộng 3 m, qua mặt cắt của tường thành do một con đường xuyên qua, người ta thấy rõ kết cấu xây dựng thành như sau: Dưới chân là một lớp đá dày 20 cm với những tấm đá phiến lớn và

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

---

bằng phẳng. Tiếp đó là một lớp đá nhỏ màu xanh và đen xếp trộn lẫn với đất, lớp này dày khoảng 40 cm, lớp thứ 3 dày 30 cm được xây bằng gạch, viên gạch có kích thước dài 40 cm, rộng 20 cm, dày 10 cm. Trên cùng là một lớp đất trộn lẫn với một ít đá nhỏ và gạch vỡ, dày khoảng 130 cm. Phía ngoài chân thành là một vành đai đất rộng 5 m tiếp đến là vành đai ruộng lúa 15 m. Có lẽ ngày xưa đó là hào bao quanh thành, sau này san lấp thành ruộng. Ba mặt thành ở các hướng Đông, Tây và Bắc có 3 khoảng trống ở tường, có thể đó là 3 cái cửa vào thành.

Thành Khu Túc là thành lũy quân sự án ngữ ở vị trí hiểm yếu phía Bắc Quảng Bình. Thành đã chứng kiến nhiều cuộc chiến tranh bảo vệ lãnh thổ của Vương quốc Chăm-pa. Địa bàn này về sau là nơi giành giật quyết liệt giữa hai thế lực phong kiến Trịnh - Nguyễn trong suốt 50 năm.

- **Địa điểm:** Xã Hạ Trạch - Huyện Bố Trạch - Tỉnh Quảng Bình.

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) – Xã Hạ Trạch.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) – Xã Hạ Trạch.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Bố Trạch (Thị trấn Hoàn Lão) – Xã Hạ Trạch.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Bố Trạch: 052.862258

+ UBND Xã Hạ Trạch: 052.866900

THÀNH NHÀ NGO

Di tích thành lũy Chăm

Điểm tham quan, nghiên cứu

- **Giá trị lịch sử của di tích:**

Thành Nhà Ngo có nhiều tên gọi khác nhau như thành Uân Áo, theo sách Ô Châu cận lục của Dương Văn An thì gọi là Thành Ninh Viễn, còn Khâm Định Việt sử thì chép: "ở hợp lưu sông Kiến Giang và một nhánh sông con từ làng Mỹ Thổ chảy xuống, có những lũy đất hình thành một tứ giác rộng lớn gọi là thành Lôi". Nhà Khảo cổ học người Pháp M.C.PaVis, trong cuốn sách "Các công trình nghiên cứu người Chăm" cho biết: "Mặt Bắc và Nam của thành xây bằng đá đẽo hình vuông. Ở phía Nam do một cuộc đào tìm đã phát hiện được một cái tượng

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

---

bằng sa thạch, không có đầu, chỉ còn một cánh tay ở vai và cổ tay, tay nắm chặt một vật bị vỡ, không rõ bức tượng đó về sau thất lạc chỗ nào". Thành Nhà Ngo nằm trong khu vực tiếp giáp giữa hai làng Uẩn Áo và Qui Hậu thuộc xã Liên Thủy, huyện Lệ Thủy.

Đến với Uẩn Áo hôm nay, chúng ta thấy thành có hình chữ U, phía trổng là phía Tây, nơi có sông Kiến Giang chảy qua. Thành có chiều dài khoảng 400 m, chiều rộng 200 m, chân thành rộng 20 m, mặt thành rộng 10 m, cao 3 m. Về kết cấu phía, dưới cùng là một lớp đá cuội lớn, tiếp đến là lớp gạch, trên cùng là một lớp đất sỏi lẫn với gạch vụn. Đây là các vật liệu mà người Chăm thường dùng để xây đắp thành lũy, trong đó gạch có kích thước, hình dáng, màu sắc giống với loại gạch Chăm ở những công trình khác.

Có ý kiến cho rằng, thành này trước đây không thuộc loại thành phòng thủ của Vương quốc Chăm-pa mà do một thị tộc lớn của người Chăm xây dựng lên để biểu hiện thế lực của mình. Ngày nay, ở thôn Thuận Trạch phía Nam thành Nhà Ngo còn có hậu duệ lâu đời của người Chăm họ Trà sinh sống. Mặc dù họ đã "Việt hoá" hoàn toàn, nhưng vẫn tự nhận con cháu dòng dõi Chăm từ xa xưa có mặt ở vùng đất này. Có thể thấy, các di tích thành lũy Chăm đều dựa vào hình thế núi sông hiểm yếu để xây dựng các tuyến phòng thủ nhằm đối phó với các cuộc tấn công từ ngoài Bắc vào.

- **Địa điểm:** Thôn Uẩn Áo, Xã Liên Thủy - Huyện Lệ Thủy - Tỉnh Quảng Bình.

- **Đ-ờng đến:** Bằng 3 loại ph-ơng tiện: đ-ờng bộ, đ-ờng sắt và đ-ờng hàng không.

+ Đ-ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Liên Thủy.

+ Đ-ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Liên Thủy.

+ Đ-ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Lệ Thủy (Thị trấn Kiến Giang) – Xã Liên Thủy.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Lệ Thủy: 052.863613

+ UBND Xã Liên Thủy: 052.882524

TRUY VIỄN ĐƯỜNG
Di tích kiến trúc và lịch sử
Điểm tham quan

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

- Giá trị lịch sử của di tích:

Vào khoảng năm 1681 dưới thời Lê Trung Hưng, đền Truy Viễn Đường được xây dựng. Khu đền có diện tích khoảng 300 m². Đền có 3 gian lợp ngói liệt, kiến trúc còn mang dáng vẻ cổ xưa, ở đây còn lưu giữ bức hoành phi, 4 cặp câu đối, có lư hương cô và đặc biệt ở gian giữa đền có táng mộ cụ cố Quận công Nguyễn Khắc Minh, là người khai sinh ra dòng họ Nguyễn Khắc ở Vĩnh Phước, Quảng Lộc và là một vị tướng dưới thời Lê - Trịnh. Đền Truy Viễn Đường là nơi thờ Thành hoàng làng và truyền thống văn võ song toàn của dòng họ Nguyễn Khắc. Đây là dòng họ có nguồn gốc từ dòng họ khoa bảng Nguyễn Thái Bảo có lịch sử trên 500 năm ở thôn Hoa Kinh, xã Nhân Mục (nay là xã Nhân Chính, huyện Từ Liêm, Hà Nội). Cụ Thủy tổ là Nguyễn Khắc Uân (1474 -1554), được vua Lê phong "Thái bảo đặc tước phủ quốc thượng tướng quân, thượng trụ quốc". Ông nội Nguyễn Khắc Minh là Nguyễn Khắc Trung - là tiến sĩ lưỡng khoa (dưới thời Lê, Mạc) làm quan đến chức Thừa sứ. Bố là Nguyễn Khắc Tuấn, làm quan dưới hai triều Thành tổ và Văn tổ (tức Trịnh Tùng và Trịnh Tráng) đời nhà Lê. Ông làm quan đến chức Thị Lang, phong tước Lai Quận công. Nguyễn Khắc Minh sinh năm 1613, là con thứ 3 của ông Nguyễn Khắc Tuấn với bà vợ ba Nguyễn Thị Chuẩn người làng Thị Lệ, châu Bố Chính. Nguyễn Khắc Minh ở lại với mẹ tại quê ngoại, lập ra chi họ Nguyễn Khắc ở Quảng Bình từ đầu thế kỷ XVII.

Sinh thời Nguyễn Khắc Minh là một nhân vật xuất chúng, văn võ song toàn (Tiến sĩ - Quận công). Ông làm quan dưới triều vua Lê - Chúa Trịnh từ chức Cẩm y vệ, Chương vệ, Đề đốc, Thượng tướng quân đến Lại Bộ thượng thư. Trong đó có thời gian ông đảm nhiệm việc cai quản vùng Bắc Bố Chính (tức huyện Quảng Trạch, Tuyên Hoá ngày nay). Nguyễn Khắc Minh mất ngày 26-9 năm Đinh Sửu, lúc sinh thời ngày 15-6 niên hiệu Vĩnh Trị thứ 5 (đúng hơn là niên hiệu Chính Hoà năm thứ 2 đời vua Lê Huy Tông) 1681, ông lập nhà thờ họ Nguyễn Khắc và đặt ra đất hương hoá tại thôn Vĩnh An, xã Thị Lệ. Khi ông mất, vì lòng tôn kính, ngưỡng mộ và tưởng nhớ công đức của ông nhân dân và con cháu đem mộ của ông vào an táng ở từ đường. Ngôi từ đường này được con cháu gọi với tôn danh là "Truy Viễn Đường". Dưới triều Nguyễn có rất nhiều sắc phong cho ông như: Sắc phong ngày 1-7 năm Đồng Khánh thứ 2-1886; 11-8 năm Duy Tân thứ 3-1909; 25-7 năm Khải Định thứ 9-1924...

Là con trai thứ 3 của Nguyễn Khắc Minh, Nguyễn Khắc Kinh cũng đã làm rạng rỡ dòng tộc mình bằng những chiến công và nhân cách cao cả. Ông nổi tiếng có võ nghệ cao cường, được chúa Trịnh phong làm Thượng tướng quân và được giao cai quản vùng Bắc Bố Chính. Trong một trận giao chiến với chúa Nguyễn, ông bị tử trận. Ở đền thờ vẫn còn lưu giữ được sắc phong cho ông của vua Khải Định (25-7-1924).

Ngoài ra dòng họ Nguyễn Khắc trong các đời kế tiếp đều có người làm quan như: Doãn cung hầu Nguyễn Khắc Nhượng; Khánh trung hầu Nguyễn Khắc Tiễn; Cửu phẩm văn giai Nguyễn Khắc Chương...

Truyền thống khoa bảng, văn võ song toàn của dòng họ Nguyễn Khắc đã trở thành một dòng chảy xuyên suốt từ cụ Thủy tổ cho đến ngày nay.

SỔ TAY DU LỊCH QUẢNG BÌNH

Đền Truy Viễn Đường ngoài những giá trị văn hoá - nghệ thuật còn gắn với những sự kiện lịch sử quan trọng. Trong thời kỳ chống thực dân Pháp xâm lược, đền là một trong những địa điểm hoạt động, hội họp của những chiến sĩ cộng sản trung kiên. Trong những năm chống Mỹ, cứu nước, nơi đây dùng để đạn dược, vũ khí của dân quân để tiếp viện ra trận địa phòng không. Ở trong khuôn viên của đền, địa phương đã làm ngôi nhà hầm, là điểm sinh hoạt chính trị của Đảng bộ và chính quyền sở tại.

Qua hai cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp và đế quốc Mỹ, đền Truy Viễn Đường vẫn còn lại khá nguyên vẹn, đây là một di tích quý, tiêu biểu còn lại rất ít trên đất Quảng Bình.

- **Địa điểm:** Xã Quảng Lộc - Huyện Quảng Trạch - Tỉnh Quảng Bình

- **Đ- ờng đến:** Bằng 3 loại ph- ơng tiện: đ- ờng bộ, đ- ờng sắt và đ- ờng hàng không.

+ Đ- ờng sắt: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Ga Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Lộc.

+ Đ- ờng bộ: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Lộc.

+ Đ- ờng hàng không: Từ Hà Nội (Thành phố Hồ Chí Minh) - Thành phố Đồng Hới. Từ Thành phố Đồng Hới – Trung tâm huyện Quảng Trạch (Thị trấn Ba Đồn) – Xã Quảng Lộc.

- **Điện thoại liên lạc:**

+ Công ty Cổ phần Du lịch Quảng Bình: 052.828844

+ Phòng Văn hoá Thông tin Huyện Quảng Trạch: 052.513448

+ UBND Xã Quảng Lộc: (052).586589-585219